

CERANEO – Centar za razvoj neprofitnih organizacija

Socijalno vijeće Grada Zagreba

Izazovi provedbe smjernica Europskog stupa socijalnih prava u Gradu Zagrebu

KOMPARATIVNA SOCIJALNA SLIKA GRADA ZAGREBA ZA 2017. I 2018. GODINU

OVAJ DOKUMENT IZRAĐEN JE UZ FINACIJSKU PODRŠKU GRADA ZAGREBA

Izazovi provedbe smjernica Europskog stupa socijalnih prava u Gradu Zagrebu

KOMPARATIVNA SOCIJALNA SLIKA GRADA ZAGREBA ZA 2017. I 2018. GODINU

Pripremili:

Prof.dr.sc. Gojko Bežovan

Doc.dr.sc. Danijel Baturina

Doc.dr.sc. Jelena Matančević

Iva Mrdeža, mag.soc.pol.

Nevena Kvakić, mag.psych.

Sandra Rozman, mag.soc.pol.

Komparativna Socijalna slika Grada Zagreba za 2017. i 2018. godinu "Izazovi provedbe smjernica Europskog stupa socijalnih prava u Gradu Zagrebu" dostupna je u elektronskom obliku na web stranicama www.ceraneo.hr i www.zagreb.hr.

SADRŽAJ

UVOD	6
STANOVNIŠTVO	9
ROMSKA NACIONALNA MANJINA U GRADU ZAGREBU	9
KUĆANSTVA I OBITELJI	12
RAZVOJ MREŽE USLUGA ZA ŽRTVE OBITELJSKOG NASILJA	12
STANOVANJE	15
IZAZOVI STAMBENOG ZBRINJAVANJA U GRADU ZAGREBU	15
ODGOJ I OBRAZOVANJE	18
CJELOŽIVOTNO UČENJE I OBRAZOVANJE ODRASLIH	18
ZAPOSLENOST I NEZAPOSLENOST	19
MJERE AKTIVNE POLITIKE ZAPOSŁJAVANJA	20
EKONOMSKI POKAZATELJI	23
POTPORNA INFRASTRUKTURA ZA NOVE INICIJATIVE	24
ZDRAVSTVENA ZAŠTITA	26
PREVENCIJA OVISNOSTI O ALKOHOLU MEĐU DJECOM I MLADIMA	26
PROGRAMI SOCIJALNE SKRBI	29
RANA INTERVENCIJA	31
SUFINANCIRANJE PROJEKATA I PROGRAM	33
PERSONALIZACIJA (SOCIJALNIH) USLUGA I POTENCIJALI CIVILNOG DRUŠTVA	33
KOMPARATIVNA SOCIJALNA SLIKA GRADA ZAGREBA ZA 2017. I 2018. GODINU	
– ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	35
PRIORITETI DJELOVANJA	35
KLJUČNI TREND OVI KOMPARATIVNE SOCIJALNE SLIKE GRADA ZAGREBA	
ZA 2017. I 2018. GODINU	36
LITERATURA	38

UVOD

Socijalna slika je dokument kojeg **izrađuje Socijalno vijeće Grada Zagreba** te je rezultat rada Vijeća i suradnje s Gradom Zagrebom, posebno s Gradskim uredom za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom. CERANEO kontinuirano od 2013. godine prijavljuje projekt "Socijalno vijeće Grada Zagreba" na Javni natječaj za financiranje programa i projekta udruga iz područja socijalnog i humanitarnog značenja iz Proračuna Grada Zagreba. U sklopu spomenutog projekta CERANEO izrađuje Socijalnu sliku Grada Zagreba. **Cilj osnivanja Socijalnog vijeća Grada Zagreba** je kvalitetno sustavno planiranje učinkovitih socijalnih intervencija i mjera socijalne politike utemeljenih na realnim pokazateljima stanja i potreba građana Grada Zagreba.

CERANEO ove godine po prvi puta izrađuje Komparativnu Socijalnu sliku Grada Zagreba za 2017. i 2018. godinu, s ciljem usporedbe trendova socijalnog razvoja grada prema devet područja: stanovništvo, kućanstva i obitelj, stanovanje, odgoj i obrazovanje, zaposlenost i nezaposlenost, ekonomski pokazatelji, zdravstvena zaštita, programi socijalne skrbi te sufinanciranje projekata i programa. Temeljem dostupnih podataka svih devet područja promatra se u okviru međunarodnih i europskih koncepata, direktiva i preporuka s osvrtom na kontekst nacionalnih politika i Socijalni plan Grada Zagreba za razdoblje od 2014. do 2020. godine. Metodologija izrade Komparativne Socijalne slike Grada Zagreba posebno naglašava najistaknutije programe i projekte provedene uz potporu i suradnju s Gradom Zagrebom u područjima istaknutih izazova. Svako područje prikazuje jedan socijalni izazov prepoznat kroz pokazatelje Socijalne slike toga područja te u okviru pojedinog istaknutog socijalnog izazova daje prikaz međunarodnih, europskih i nacionalnih smjernica, preporuka i primjera dobre prakse u odgovoru na identificirane izazove. Uz prikaz socijalnih izazova istaknuti su uočeni glavni trendovi te primjeri dobrih praksi kao odgovor na njih. Svako područje sadrži zaključke u obliku smjernica i preporuka za socijalno ulaganje te prioritete socijalne politike. Statistike na kojima se temelji ovogodišnja Komparativna Socijalna slika Grada Zagreba za 2017. i 2018. godinu, nalaze se zasebno na web stranici CERANEO-a.

Riječi i pojmovni sklopovi, upotrebljavani u cijelom tekstu koji imaju rodno značenje odnose se jednako na muški i ženski rod, sukladno članku 43. Zakona o ravnopravnosti spolova (Narodne novine 82/08 i 69/17).

Socijalna slika jedan je od strateških dokumenata i predstavlja osnovu za socijalno planiranje.

Socijalna slika pokazuje stanje i izazove socijalnog razvoja određenog područja.

Socijalna slika prati brojne pokazatelje (Socijalna slika Grada Zagreba prati 9 pokazatelja društvenog razvoja) i metodološki je prilagodljiva ovisno o potrebama, stanju i novim trendovima.

Socijalna slika prikazuje kvalitetu života građana i učinke mjera i utjecaja na život građana.

Socijalna slika doprinosi razvoju misleće socijalne politike s ciljem jačanja socijalne kohezije.

Komparativna Socijalna slika Grada Zagreba za 2017. i 2018. godinu prvi je dokument takvog tipa. Do sada su izrađivane Socijalne slike na godišnjoj razini te se radi o prvoj Socijalnoj slici koja donosi pregled i usporedbu socijalnih trendova za dvije godine u Gradu Zagrebu.

Naglasak 1: Europski stup socijalnih prava¹

Imajući na umu temeljna socijalna prava koja su određena u Europskoj socijalnoj povelji potpisanoj 1961. godine u Torinu te Ugovoru o funkcioniranju Europske unije, Europski parlament pozvao je na uspostavu stabilnog europskog stupa socijalnih prava kako bi se ojačala socijalna prava te kratkoročno i srednjoročno pozitivno utjecalo na živote ljudi te poduprla izgradnja Europe u 21. stoljeću.

Ranije se po načelu supsidijarnosti socijalna politika držala odgovornošću zemalja članica pa se Europska unija držala po strani u pogledu eventualnih smjernica ili preporuka za neko od područja razvoja. Globalna ekonomska kriza 2008. godine stavila je na dnevni red socijalne probleme i pitanja s kojima se teško nosio veći broj članica. U pripremi za novo plansko razdoblje i za strategiju Europa 2020 donesen je Paket socijalnih ulaganja² gdje su naročito istaknuti demografski izazovi i potreba za učinkovitijim programima socijalne politike.

Europska se komisija u Europskom stupu socijalnih prava zalaže za provedbu koncepta socijalnih ulaganja u vezi kojih navodi: "Potpora treba biti usmjerena na specifične potrebe koje se javljaju u životu: od djetinjstva, mladosti i prijelaza iz škole na posao, roditeljstva, od početka do kraja karijere i do starosti. To zahtijeva prilagodbu integriranih usluga, novčanih potpora i pomoći u kritičnim trenucima u životu osobe te sprečavanje kasnijih nedaća".

Od tada Komisija u okviru Europskog semestra svakoj državi članici posvećuje veću pozornost u području socijalne politike. Radi pružanja kvalitetnih i pravodobnih neovisnih informacija, savjeta, analiza te ekspertize o pitanjima socijalne politike u EU i susjednim zemljama, 2014. godine ustanovljen je **European Social Policy Network – ESPN** koji okuplja neovisne nacionalne eksperte. Mreža podupire Komisiju u praćenju napretka prema ostvarivanju ciljeva postavljenih u strategiji Europa 2020, Socijalnoj otvorenoj metodi koordinacije te Paketu socijalnih ulaganja.³

Izazovi ekonomske i socijalne nesigurnosti prepoznati su kao prioritet u vremenu u kojem se tržišta rada i društva brzo razvijaju, a globalizacija, digitalna revolucija, promjene u obrascima rada te društvena i demografska kretanja donose nove mogućnosti i izazove (poput izrazite nejednakosti, dugotrajne nezaposlenosti i nezaposlenosti mladih te međugeneracijske solidarnosti).

Budući da su gospodarski i društveni napredak povezani, uspostava Europskog stupa socijalnih prava poboljšavanjem europske konkurentnosti i poticanjem ulaganja, otvaranjem radnih mjesta i socijalne kohezije trebala bi biti dio sveobuhvatnijih napora u izgradnji uključivijeg i održivijeg modela rasta s pravednim tržištem rada i socijalnom državom. U takvim okolnostima su Europski parlament, Vijeće i Komisija na Socijalnom samitu za pravedna radna mjesta i rast (**Social Summit for Fair Jobs and Growth**), održanom u Gothenburgu, Švedska, 17. studenog 2017.⁴ naglasili potrebu da se ljudi stave na prvo mjesto i predstavili Europski stup socijalnih prava koji se sastoji od tri cjeline i 20 načela koji su unutar svake cjeline podijeljeni na nekoliko tema.

POGLAVLJA EUROPSKOG STUPA SOCIJALNIH PRAVA

POGLAVLJE I. JEDNAKE MOGUĆNOSTI I PRISTUP TRŽIŠTU RADA

Iako je u Europskoj uniji zaposlenost na najvećoj, a nezaposlenost na najmanjoj razini od izbijanja krize, nezaposlenost varira između zemalja članica. Kao posebni izazovi prepoznaju se nezaposlenost mladih i dugotrajna nezaposlenost. Također, iako zaposlenost žena i starijih radnika raste, očekuje se dodatan rad na angažiranju njihovih kapaciteta na tržištu rada kao i onih migranata te osoba s invaliditetom.

Tehnologije mijenjaju narav poslova čineći digitalne vještine sve važnijima no danas je najviše poslova u uslužnoj industriji. Mijenjaju se i uvjeti zaposlenja. Izazovi nalaženja i zadržavanja posla uključuju i razvoj potrebnih vještina, ali i nepovoljne porezne sustave, diskriminaciju različitih skupina na tržištu rada ili pak usklađivanje obiteljskih i obaveza na tržištu rada.

Načela:

1. Obrazovanje, osposobljavanje i cjeloživotno učenje
2. Rodna ravnopravnost
3. Jednake mogućnosti
4. Aktivna potpora zapošljavanju

POGLAVLJE II. PRAVEDNI RADNI UVJETI

Zaposlenost na neodređeno vrijeme s punim radnim vremenom i dalje prevladava u Europi. Međutim, nove forme rada i tehnologije mijenjaju prakse u svijetu rada što utječe na nove tipove ugovora i naknada kao i promjenu kultura poduzeća. Obrasci karijera su sve raznolikiji te je veća mobilnost između profesija i geografskih lokacija. Ove transformacije povezane s društvenim i demografskim promjenama dovode do izazova u usklađivanju profesionalnog i obiteljskog života kao i novih obveza za socijalnu državu. Nestandardno zaposlenje raste, posebice među skupinama s niskih prihodima kao i onima u prekarim i nesigurnim radnim uvjetima. To dovodi do povećanja broja siromašnih zaposlenih osoba u nekim europskim zemljama. Socijalni dijalog je ključan za osnaživanje socijalnih prava i promicanje održivog razvoja.

Načela:

5. Sigurno i prilagodljivo zaposlenje
6. Plaće
7. Informacije o uvjetima zaposlenja i zaštita u slučaju dobivanja otkaza
8. Socijalni dijalog i uključenost radnika
9. Ravnateža između poslovnog i privatnog života
10. Zdravo, sigurno i dobro prilagođeno radno okruženje te zaštita podataka

POGLAVLJE III. SOCIJALNA ZAŠTITA I UKLJUČENOST

Kako se karakter rada transformira neke se profesije stvaraju, a neke nestaju, što brzo mijenja dinamiku vještina potrebnih na tržištu rada. Iako obrazovna razina generalno raste, tranzicija iz obrazovanja na tržište rada je izazovna, posebno za mlade i nisko obrazovane radnike, kao i migrante. Često postoje barijere ponovnom ulasku žena na tržište rada nakon brige za djecu. Veći broj tranzicija koje se događaju unutar radnih karijera postavljaju i izazove cjeloživotnog razvoja vještina/obrazovanja. Mobilni radni životi imaju

¹ Detaljnije informacije o sadržaju svakog od načela Europskog stupa socijalnih prava možete pronaći na: https://ec.europa.eu/commission/priorities/deeper-and-fairer-economic-and-monetary-union/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_hr
Također analitičku pozadinu za prijedlog svakog od poglavlja koju ovdje samo kratko sažimamo možete pronaći na web stranicama Sumita u Goteborgu: <https://www.government.se/government-policy/social-summit-for-fair-jobs-and-growth>

² Vidjeti: "Prema socijalnom ulaganju za rast i koheziju uključujući i provedbu Europskog socijalnog fonda za razdoblje 2014. – 2020." *Revija za socijalnu politiku*, 2013(2):167-190.

³ Više se može naći na mrežnoj stranici: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1135&langId=en>.

⁴ Povodom izjave za prvu godišnjicu proglašavanja stupa socijalnih prava predsjednik Europske Komisije Juncker je naglasio njegovu implementaciju i najavio osnaženi i širi Europski socijalni fond: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=9240&furtherNews=yes>

implikacije i za socijalnu sigurnost i prava na osposobljavanje te socijalne, obrazovne i politike tržišta rada kao i na institucije i socijalne partnere koje se trebaju nasloviti i prilagoditi novim realnostima.

Načela:

11. Skrb o djeci i potpora djeci
12. Socijalna zaštita
13. Prava za vrijeme nezaposlenosti
14. Minimalni dohodak
15. Dohodak u starosti i starosna mirovina
16. Zdravstvena skrb
17. Uključenost osoba s invaliditetom
18. Dugotrajna skrb
19. Stanovanje i pomoć beskućnicima
20. Pristup osnovnim uslugama

Europskim stupom socijalnih prava Europska komisija stavlja naglasak na razvoj ambicioznije europske socijalne i politike zapošljavanja. Stup socijalnih prava treba doprinijeti razvoju konkurentnog socijalno tržišnog gospodarstva te prevladavanju krizu. Na socijalnu politiku se gleda kao na produktivnu činjenicu koja će doprinijeti dobro funkcionirajućem poštenom tržištu rada, doprinijet rastu produktivnosti i jačanju socijalne kohezije te povećanju životnog standarda građana.

Građani Europske unije, zbog nesigurne ekonomske situacije, ističu probleme kao što su nezaposlenost (43 %) te siromaštvo i isključenost (42 %) kao one u kojima očekuju zaštitu od EU-a (Europski parlament, 2017). U okolnostima posljedica krize 2008. godine te smanjivanja socijalnih troškova i fiskalnih konsolidacija dovedeno je u pitanje povjerenje građana u nacionalne i EU institucije. Prioriteti sve više postaju kontrola granica, sigurnost i obrana.

Dokument *Social priorities under the Juncker Commission* (2018) sumira politike, zakonodavne promjene, inicijative i aktivnosti financiranja povezane s Europskim stupom socijalnih prava. Navodi ih se trideset i šest u nekoliko područja poput pravednih i primjenjivih pravila za mobilnost radnika, ulaganja u mlade i vještine, obnavljanja socijalnog dijaloga ali i širih aspekta poput jačanja zajedničkih vrijednosti, prepoznavanja socijalne dimenzije u svim politikama i modernizacije "socijalnog zakonodavstva". Navode se i neki od pomaka koji su se dogodili u Europskoj Uniji među kojima se ističe rekordna razina zaposlenosti u Europi.

Osim toga ovogodišnja analiza *Social policy in the European Union: state of play 2018* uvelike razmatra Europski stup socijalnih prava (European Trade Union Institute, 2018). Dokument vidi mogućnosti oživljavanja Europske socijalne agende kroz europski stup socijalnih prava iako se takva budućnost za sada čini nesigurnom.

Efektivnost stupa se može sagledavati i prema tome koliko će biti "kompas" u procesu Europskog semestra, ali i utjecati na EU makro-ekonomske i fiskalne politike te biti okvir EU socijalnih politika.

Kako bi se ostvarili ciljevi Europskog stupa socijalnih prava, Europska je komisija pokrenula reformu Europskog socijalnog fonda za perspektivu 2021-2027.⁵

Europski socijalni fond Plus bit će fleksibilnija i jednostavnija inačica sadašnjeg Europskog socijalnog fonda spajanjem većeg broja postojećih fondova i programa. Sredstva za spajanje omogućit će EU i državama članicama da pružaju više integriranu i ciljanu potporu kao odgovor na rastuće socijalne izazove i posebno izazove na tržišta rada s kojima se suočavaju ljudi u Europi.

Konkretno, Europski socijalni fond Plus će spojiti:

- Europski socijalni fond (ESF) i Inicijativu za zapošljavanje mladih (YEI)
- Fond za europsku pomoć najsiromašnijima (FEAD)
- Program EU za zapošljavanje i socijalne inovacije (EaSi)
- EU zdravstveni program.

Uredba o ESF+ nastojat će osigurati da se resursi usredotoče na ključne izazove i to osobito:

- *Podržat će načela Europskog stupa socijalnih prava i provedbu preporuka u okviru Europskog semestra.*

ESF+ nastavit će se boriti protiv nezaposlenosti, siromaštva i isključenosti podupirući tražitelje zaposlenja, siromašne, marginalizirane i deprivirane ljude. ESF+ će također ostati glavni instrument EU koji ulaže u reforme politike i sustava kako bi se unaprijedile razine vještina i obrazovanja ljudi, uključujući i digitalne vještine koje će ih osposobiti za promjene na tržištu rada.

- *Pomoć mladima*

Države članice sa stopom NEET populacije iznad prosjeka Unije 2019. godine trebat će posvetiti najmanje 10% dodjele ESF-a+ ciljanim akcijama i strukturnim reformama za poticanje zapošljavanja mladih. To ima za cilj osigurati da države članice koje se suoče s izazovima u ovom programu dodjeljuju odgovarajući udio sredstava ESF-a za podršku ugroženim mladim ljudima kojima je potrebna pomoć. Dodatna podrška u ovom području pružit će se najudaljenijim regijama i rijetko naseljenim područjima kao što su u Hrvatskoj potpomognuta područja.

- *Poticati socijalnu uključenost*

Uredba će zahtijevati da se barem 25% ESF+ dodjeljuje za poticanje socijalne uključenosti. To će poticati socijalnu dimenziju Europe kako je navedeno u Stupu, osiguravajući da minimalna količina sredstava usmjerena na one najpotrebnije te pružanje materijalne potpore onima kojima je najpotrebnija, a koji su materijalno deprivirani.

- *Podržat će aktivnosti Unije za socijalne inovacije, mobilnost i zdravlje*

Područja izravnog i neizravnog upravljanja zapošljavanja, socijalnih inovacija i zdravlja osigurat će sredstva za testiranje inovativnih rješenja, potporu pokretljivosti radne snage u Europi i pomoći modernizaciju zdravstvenih sustava u državama članicama.

- *Bit će jednostavnije*

Programiranje i rukovođenje Fondom bit će pojednostavljeno kako bi se smanjila administrativna opterećenja nacionalnim vlastima ili organizacijama koje imaju koristi od ESF+ mjera.

⁵ Detaljnije na: <http://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=67&langId=en&newsId=9118>

STANOVNIŠTVO

Prema procjeni Državnog zavoda za statistiku, Grad Zagreb u 2017. godini bilježi ukupno 802.762 stanovnika. Usporedimo li navedeni podatak s podacima iz posljednjeg Popisa stanovništva, vidljivo je kako **Grad Zagreb bilježi porast broja stanovnika** i to za 1,61% u odnosu na 2011. godinu. Dobna struktura stanovništva Grada Zagreba nije se značajnije mijenjala u razdoblju od posljednjeg Popisa stanovništva do 2017. godine. U dobnoj strukturi stanovništva Grada **prednjači kategorija osoba u dobnoj skupini 25–64 godine starosti (56,2%)**, potom slijedi kategorija osoba životne starosti 65 i više godina (18%), udjelom ih slijede osobe starosti 0-14 godina (15%) te najmanje zastupljena kategorija stanovništva u dobnoj rasponu 15-24 godine (10%).

Spolna struktura stanovništva Grada Zagreba prati **nacionalni trend većeg udjela ženskog u odnosu na muško stanovništvo** te u 2017. godini na području Grada Zagreba živi 53,2% ženskog te 46,8% muškog stanovništva. Indeks starenja za 2017. godinu iznosi 129,9%, dok na razini Republike Hrvatske iznosi 136,9% iz čega je vidljivo da Grad Zagreb bilježi nešto povoljniji trend od nacionalnog prosjeka. Uzme li se u obzir pojašnjenje Državnog zavoda za statistiku prema kojem indeks starenja veći od 40% ukazuje da je stanovništvo određenog područja zašlo u proces starenja, razvidno je kako su **na djelu vrlo nepovoljni pokazatelji dobne strukture stanovništva, kako na području Grada Zagreba tako i cjelokupno na području Republike Hrvatske**. Koeficijent starosti ponovno je nešto povoljniji od nacionalnog prosjeka (27,1%) te za Grad Zagreb u 2017. godini iznosi 25,5%. Obzirom da se radi o jednom od osnovnih pokazatelja razine starenja koji prelaskom vrijednosti od 12% ukazuje da je stanovništvo određenog područja zašlo u proces starenja, jasno je kako se ponovno radi o nepovoljnom trendu koji je na djelu ne samo na području Grada Zagreba, već cijele Hrvatske.

Prirodni prirast (na 1.000 stanovnika) za 2017. godinu ima negativan predznak te iznosi -0,9 dok vitalni indeks Grada Zagreba za 2017. godinu iznosi 91,5.

Što se tiče migracija stanovništva, na područje Grada Zagreba u 2017. godini doselilo se ukupno 13.758 osoba, od čega 10.043 osobe iz drugih županija te 3.715 osoba iz inozemstva. U istoj godini s područja Grada Zagreba odselilo se 12.755 osoba, od čega 5.941 osoba u drugu županiju te 6.814 osoba u inozemstvo. **Saldo ukupne migracije Grada Zagreba za 2017. godinu pozitivan je i iznosi 1.003**. Saldo migracije među županijama iznosi 4.102, dok je saldo migracija s inozemstvom negativan i iznosi -3.099.

U okviru Europskog stupa socijalnih prava, koji je u fokusu Komparativne Socijalne slike Grada Zagreba za 2017. i 2018. naglasak je između ostalog stavljen na načelo jednake mogućnosti.

Načelo 3. Europskog stupa socijalnih prava: Jednake mogućnosti

Bez obzira na rod, rasnu ili etničku pripadnost, vjeru ili uvjerenje, invaliditet, dob ili spolnu orijentaciju, svatko ima pravo na jednako postupanje i jednake mogućnosti u pogledu zapošljavanja, socijalne zaštite, obrazovanja te pristupa robi i uslugama dostupnima javnosti. Potiču se jednake mogućnosti nedovoljno zastupljenih skupina.

Spomenuto načelo zanimljivo je staviti u kontekst strukture stanovništva Grada Zagreba. Kako navodi službena stranica Grada Zagreba, na području Grada Zagreba tradicionalno prebivaju stanovnici različitih etničkih, kulturnih i vjerskih obilježja i opredjeljenja koji, na poseban i nenadomjestiv način, pridonose bogatstvu i raznolikosti zagrebačkoga gospodarskog, političkog, kulturnog i svekolikoga drugog života.

ROMSKA NACIONALNA MANJINA U GRADU ZAGREBU

Prema posljednjem Popisu stanovništva iz 2011. godine, **na području Grada Zagreba živi 41.550 pripadnika nacionalnih manjina**, koji čine 5,26% ukupnog broja stanovnika Grada. Ukupno su zabilježene 22 manjine na području Grada među kojima su brojčano najzastupljeniji Srbi (2,22 %), Bošnjaci (1,03 %), Albanci (0,54 %), Romi (0,35 %) te Slovenci (0,27 %).

Europska unija ocjenjuje položaj romske nacionalne manjine težim od položaja drugih manjinskih zajednica te potiče zemlje članice na sustavno rješavanje izazova s kojima se susreće romska zajednica. Republika Hrvatska na nacionalnoj razini slijedi preporuke Europske unije koje su između ostalog implementirane u Nacionalnu strategiju za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine.

Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske navodi kako su uvjeti življenja s kojima se suočava veći dio romske populacije u Hrvatskoj teški te kako su razlozi za to prije svega povezani s visokom stopom nezaposlenosti, nedovoljnom uključenošću u sustav obrazovanja te neadekvatnim uvjetima stanovanja. Važno je istaknuti kako Romi žive na cijelom području Republike Hrvatske, ali kako **Grad Zagreb spada među županije gdje živi najbrojniji dio romske populacije u Hrvatskoj**. Točnije, Grad Zagreb je druga županija u Hrvatskoj po brojnosti romske zajednice, a udjelom romskog stanovništva ispred Grada Zagreba ističe se jedino Međimurska županija.

Republika Hrvatska donijela je 2012. godine Nacionalnu strate-

giju za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine. Navedena Strategija usmjerena je na poboljšanje položaja romske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj te sadrži mjere kojima se na sustavan način nastoji pomoći romskoj manjini u poboljšanju uvjeta života, uključivanju u društveni život i proces odlučivanja, uz očuvanje vlastitog identiteta, kulture i tradicije.

Imajući na umu specifičan položaj žena u romskoj zajednici, prilikom izrade Strategije vodilo se računa o rodnoj dimenziji, zaštiti žena i uvođenju načela rodne ravnopravnosti u svako područje te Strategija uključuje mjere vezane uz promicanje ljudskih prava Romkinja i rodne ravnopravnosti, jednakih mogućnosti na tržištu rada, rodno osjetljivo obrazovanje, ravnopravnost u procesima odlučivanja u političkom i javnom životu te uklanjanje nasilja nad ženama. (<https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocImages/arhiva/images/pdf/Nacionalna%20strategija%20za%20uklju%C4%8Divanje%20Roma%202013.-2020.pdf>)

Ciljevi Strategije velikim dijelom usmjereni su na povećanje obuhvata romske djece oba spola predškolskim odgojem i obrazovanjem, izjednačavanje obuhvaćenost osnovnoškolskim obrazovanjem pripadnika romske nacionalne manjine u odnosu na prosjek upisa osnovnoškolskog obrazovanja na razini RH, smanjivanju razlike između prosječnog obuhvata i završnosti srednjeg i visokog obrazovanja pripadnika romske nacionalne manjine u odnosu na prosječni obuhvat i završnost srednjeg i visokog obrazovanja na razini RH.

Grad Zagreb također slijedi ciljeve Nacionalne strategije za uključivanje Roma za razdoblje od 2013. do 2020. godine te je slijedom Strategije Gradska skupština Grada Zagreba u ožujku 2013. godine donijela **Akcijski plan Grada Zagreba za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma od 2013. do 2020., za razdoblje 2013.–2015.** (Službeni glasnik Grada Zagreba 6/13). Iako za 2016. nije bio donesen gradski akcijski plan nastavljena je provedba pojedinih mjera sukladno ciljevima i prioritetima Nacionalne strategije. Gradska skupština Grada Zagreba, na 52. sjednici, **19. travnja 2017., donijela je Akcijski plan Grada Zagreba za 2017. –i 2018. za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma za razdoblje od 2013. do 2020. godine** (dalje u tekstu: Akcijski plan).

Akcijski plan definira ciljeve i mjere koje se trebaju provesti da bi se Romi bolje uključili u zajednicu i društveni život, rokove provedbe, nositelje i sudionike u provedbi mjera, financijska sredstva potrebna za provođenje mjera te izvore i načine financiranja za dvogodišnje razdoblje. Mjerama Akcijskog plana obuhvaćeni su pripadnici romske nacionalnosti koji žive u Gradu Zagrebu i kojih, prema popisu stanovništva iz 2011., ima 2.755, odnosno 0,35% ukupnog stanovništva grada. (<http://www1.zagreb.hr/zagreb/slglasnik.nsf/7ffe63e8e69827b5c1257e1900276647/a1e3122b74914070c125810c00426abc?OpenDocument>)

Akcijski plan sadrži ciljeve i mjere u šest tematskih područja djelovanja. Za svaku mjeru određene su aktivnosti, nositelji, sredstva, rokovi te pokazatelji provedbe. **Šest tematskih područja Akcijskog plana usmjereno je na: odgoj i obrazovanje, zapošljavanje i uključenost u gospodarski život, zdravstvenu zaštitu, socijalnu skrb, prostorno uređenje, stanovanje i zaštitu okoliša te uključivanje u kulturni i društveni život.** Nositelji, provoditelji i suradnici u provedbi mjera Akcijskog plana su gradska upravna tijela, javne ustanove i trgovačka društva u vlasništvu Grada, Vijeće romske nacionalne manjine Grada Zagreba i organizacije civilnog društva. Obzirom da Akcijski plan vrijedi za 2017. i 2018. godinu, očekivano izvješće o provedbi Akcijskog plana biti će dostupno u 2019. godini, no iz izvješća o radu gradonačelnika u 2017. i 2018. godini jasno se da primijetiti kako **Grad kontinuirano poduzima napore u području brige za nacionalne manjine kao i ispunjavanja ciljeva iz Akcijskog plana.**

Tako se primjerice iz Izvješća o radu gradonačelnika za razdoblje od 1. siječnja do 11. lipnja 2017. godine⁶ vidi kako je cilj "Razvoj partnerstva s nacionalnim manjinama—Unapređivanje, očuvanje i zaštita položaja nacionalnih manjina putem njihovog sudjelovanja u javnom životu i upravljanju lokalnim poslovima u Gradu Zagrebu" ostvaren u navedenom razdoblju kroz osnaživanje organizacija nacionalnih manjina koje rade na promociji prava nacionalnih manjina na razini Grada Zagreba putem: poticanja međusobne suradnje udruga nacionalnih manjina radi ostvarivanja zajedničkih interesa i učinkovitijeg korištenja materijalnih i drugih resursa koje im Grad dodjeljuje, nastavka uspješnih mjera iz područja financiranja aktivnosti udruga nacionalnih manjina te potpora i partnerstva u provedbi programa nacionalnih manjina. Izvještaj navodi da je u navedenom razdoblju pruženo 7 pomoći organizacijama nacionalnih manjina u provođenju programa i projekata.

Nadalje, temeljem Javnog poziva za dodjelu jednokratnih financijskih potpora za 2017., u razdoblju od 12. srpnja do 31. prosinca 2017., odobreno je 13 potpora udrugama romske, mađarske, poljske, češke i njemačke nacionalne manjine, u ukupnom iznosu od 505.118,00 kuna.

U 2018. godini Grad Zagreb je temeljem jednokratnih financijskih potpora i Javnog natječaja za financiranje programa i projekata

udruga iz područja promicanja ljudskih prava dodijelio dvije potpore udrugama bošnjačke i romske nacionalne manjine.

Izvješće o radu gradonačelnika za razdoblje od 1. lipnja do 31. prosinca 2018.⁷ godine navodi kako se i u 2018. godini, u svrhu ostvarenja utvrđenog cilja, nastavilo unapređivanje odnosa s nacionalnim manjinama i to putem vijeća i predstavnika te Koordinacije nacionalnih manjina Grada Zagreba, a sukladno Ustavnom zakonu o pravima nacionalnih manjina.

U navedenom izvještajnom razdoblju, osigurana su sredstva za rad, prostor i opremu za 9 vijeća i 9 predstavnika nacionalnih manjina Grada Zagreba te za njihovu Koordinaciju koja djeluje kao zasebna pravna osoba. Ostvarena je suradnja s udrugama nacionalnih manjina pružanjem financijskih potpora za provedbu njihovih projekata i programa te davanjem gradskih prostora na privremeno korištenje.

Posebno je vrijedno istaknuti napore Grada u području odgoja i obrazovanja djece i mladih romske nacionalne manjine. Sukladno Odluci o Stipendiji Grada Zagreba za učenike i studente pripadnike romske nacionalne manjine, stipendija se dodjeljuje na početku školske, odnosno akademske godine, i to za dvanaest mjeseci s ciljem poticanja pripadnike romske nacionalne manjine na završavanje srednje škole, kao i na nastavak obrazovanja. Iznos stipendije za školsku, odnosno akademsku godinu 2016./2017. bio je utvrđen u visini 35% neto plaće u Gradu Zagrebu za razdoblje siječanj – kolovoz 2016. (za učenike), odnosno 50% neto plaće u Gradu Zagrebu za isto razdoblje (za studente). Stipendija za učenike iznosila je 2.290,40 kuna, a za studente 3.272,00 kuna. U 2017. godini isplaćene su 53 učeničke i 4 studentske stipendije. U rujnu i listopadu 2017. raspisani su natječaji za dodjelu stipendije Grada Zagreba učenicima i studentima pripadnicima romske nacionalne manjine za školsku i akademsku godinu 2017./2018. na koje se prijavilo 72 kandidata u kategoriji učenika i 5 kandidata u kategoriji studenata.

Grad Zagreb i u 2018. godini nastavlja ulagati značajne napore u području odgoja i obrazovanja djece i mladih romske nacionalne manjine.

U području ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u izvještajnom razdoblju od 12. lipnja do 31. prosinca 2017. godine, u dječjim vrtićima Grada Zagreba integrirano je 119 djece romske nacionalne manjine u redovitom programu i u programu predškole. Značajno je spomenuti rad gradskih dječjih vrtića "Zrno", "Cvrčak", "Duga" i "Milana Sachsa", u kojima se, obzirom na veliki broj stanovnika romskog podrijetla, provodi uspješno uključivanje djece romske nacionalne manjine u redoviti program predškolskog odgoja i obrazovanja ili program predškole.

Izvješće o radu gradonačelnika za razdoblje od 1. srpnja – 31. prosinca 2018.⁸ godine navodi kako je u ovom razdoblju u području ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u 21 dječji vrtić Grada Zagreba integrirano 103 djece romske nacionalne manjine u redovitom programu i u programu predškole. U sustav osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja Grada Zagreba u školskoj godini 2018./2019. uključeno je ukupno 1.328 učenika pripadnika nacionalnih manjina, od toga 526 učenika pripadnika romske nacionalne manjine (podaci bez umjetničkih škola).

U školskoj godini 2017./2018. u srednjim je školama bilo ukupno 746 učenika pripadnika nacionalnih manjina od čega 120 učenika pripadnika romske nacionalne manjine, a u školskoj godini 2018./2019. ukupno 687 učenika pripadnika nacionalnih manjina, od čega 118 učenika pripadnika romske nacionalne manjine (podaci bez umjetničkih škola i ustanova socijalne skrbi). Nadalje, u učeničke domove Grada Zagreba u školskoj godini 2017./2018. bio

6 Grad Zagreb (2017). Izvješće o radu gradonačelnika od 1. siječnja do 11. lipnja 2017. godine. Dostupno na mrežnoj stranici Grada Zagreba:

[http://web.zagreb.hr/Sjednice/2017/sjednice_skupstine_2017.nsf/0/8BF811EFA8C595EBC125824A004CCBC2/\\$FILE/04%20Izvj%20e%20C5%A1%20C4%87e%20o%20radu%20gradona%20C4%8Delnika%20od%201%20sije%20C4%8Dnja%20do%2011%20lipnja%202017.pdf](http://web.zagreb.hr/Sjednice/2017/sjednice_skupstine_2017.nsf/0/8BF811EFA8C595EBC125824A004CCBC2/$FILE/04%20Izvj%20e%20C5%A1%20C4%87e%20o%20radu%20gradona%20C4%8Delnika%20od%201%20sije%20C4%8Dnja%20do%2011%20lipnja%202017.pdf)

7 Grad Zagreb (2017). Izvješće o radu gradonačelnika od 12. lipnja do 31. prosinca 2017. godine. Dostupno na mrežnoj stranici Grada Zagreba: [http://web.zagreb.hr/Sjednice/2017/sjednice_skupstine_2017.nsf/0/C12581370033D600C125824A003BD664/\\$FILE/02%20Izvj%20e%20C5%A1%20C4%87e%20o%20radu%20gradona%20C4%8Delnika%20od%2012%20lipnja%20do%2031%20prosinca%202017.pdf](http://web.zagreb.hr/Sjednice/2017/sjednice_skupstine_2017.nsf/0/C12581370033D600C125824A003BD664/$FILE/02%20Izvj%20e%20C5%A1%20C4%87e%20o%20radu%20gradona%20C4%8Delnika%20od%2012%20lipnja%20do%2031%20prosinca%202017.pdf)

8 Grad Zagreb (2019). Izvješće o radu gradonačelnika od 1. srpnja do 31. prosinca 2018. godine.

je smješten ukupno 101 učenik pripadnik nacionalnih manjina, od čega 1 učenik pripadnik romske nacionalne manjine a u školskoj godini 2018./2019. ukupno 103 učenika pripadnika nacionalnih manjina, od čega 2 učenika pripadnika romske nacionalne manjine.

U cilju poticanja pripadnika romske nacionalne manjine na završavanje srednjoškolskog obrazovanja i nastavak daljnjeg obrazovanja, u rujnu i listopadu 2018. raspisan je Natječaj za dodjelu

Stipendije Grada Zagreba učenicima, studentima i studentima poslijediplomskih studija za pripadnike romske nacionalne manjine za školsku i akademsku godinu 2018./2019. na koji se prijavilo 84 kandidata u kategoriji učenika i 5 kandidata u kategoriji studenata. U izvještajnom razdoblju stipendiju je primio 61 učenik/ca i 5 studenata/ica, pripadnika/ca romske nacionalne manjine, za što je isplaćeno ukupno 738.595,56 kuna.

Primjer dobre prakse

U sklopu udruge Unija Roma Hrvatske djeluje predškolski centar „Ceferino Jimenez Malla“ koji za romsku djecu s područja Kozari puteva i Dubrave, pet dana tjedno provodi poludnevni program ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja i program pripreme za školu, koji su besplatni za roditelje. Program je financiran sredstvima gradskog proračuna u iznosu 310.000,00 kuna godišnje koji se isplaćuje u dvanaestinama.

Udruga „Djeca prva“, provodi multinacionalni program „Igrum do škole“ za djecu i majke iz socijalno depriviranih/romskih obitelji u dvije odgojno-obrazovne skupine, tri sata tjedno. Program je financiran sredstvima gradskog proračuna u iznosu 156.000,00 kuna godišnje i provodi se u Dječjem vrtiću „Zrno“. Također, važno je naglasiti da je „Igrum do škole“ verificiran kao kraći predškolski program od strane Ministarstva znanosti i obrazovanja te Agencije za odgoj i obrazovanje, čime je integriran u državne programe predškolskog odgoja i obrazovanja.

Slijedom podrške organizacijama civilnog društva koje se bave zaštitom i unapređenjem položaja romske manjine, koju Nacionalna strategija za uključivanje Roma predlaže, vidljivo je iz Izvješća o radu gradonačelnika za 2017. i 2018. godinu kako Grad kontinuirano pruža podršku i surađuje s romskim organizacijama civilnog društva. Također, od ukupno 143 organizacije civilnog društva koje su osnovali i kojima upravljaju Romi, na području Grada Zagreba registrirano je i djeluju 46 takvih organizacija. Strategija ističe kako

je usprkos činjenici da u Hrvatskoj postoji relativno veliki broj romskih organizacija, samo pola od njih formalno aktivno, a utjecaj i učinak velike većine udruga relativno je mali. Od ukupnoga broja tek je desetak organizacija doista kontinuirano aktivno i vidljivo zbog čega je potrebno raditi na osnaživanju kapaciteta romskih organizacija civilnog društva, posebice u kontekstu mogućnosti korištenja sredstava europskih fondova s ciljem unapređenja položaja romske manjine.

PREPORUKE:

- Nastaviti sustavnu podršku nacionalnim manjinama u poboljšanju uvjeta života, uključivanju u društveni život i proces odlučivanja, uz očuvanje vlastitog identiteta, kulture i tradicije, prije svega u suradnji s organizacijama civilnog društva koje se bave zaštitom i unapređenjem položaja nacionalnih manjina na području Grada Zagreba.

KUĆANSTVA I OBITELJI

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, Grad Zagreb u 2017. godini **bilježi blagi rast stope nupcijaliteta** i tako prati trend porasta koji je prisutan u Gradu Zagrebu posljednjih nekoliko godina. Stopa nupcijaliteta u 2017. godini iznosi 4.9 (na 1000 stanovnika), što govori da je u Gradu Zagrebu sklopljeno ukupno 3.899 brakova, dok je na razini Hrvatske sklopljeno 20.310 brakova, a prema privremenim podacima Državnog zavoda za statistiku tendencija rasta prisutna je i u 2018. godini gdje broj sklopljenih brakova iznosi 21.397.

Stopa divorcijaliteta u Gradu Zagrebu u 2017. godini iznosi 332,9 na 1 000 sklopljenih brakova, dok je ukupni broj razvedenih brakova 1.298, što pokazuje **primjetan pad stope divorcijaliteta u odnosu na prethodnu godinu**, kad je na 1.000 stanovnika razvedeno 441,9 brakova. Isti trend je primijećen i na nacionalnoj razini gdje je 2016. godine bilo 7.036 razvedenih brakova, dok je 2017. godine ta brojka u značajnom padu i iznosi 6.265. Prema privremenim podacima Državnog zavoda za statistiku, pad broja razvedenih brakova primjetan je i u odnosu na 2018. godinu, gledano na razini Republike Hrvatske. U nacionalnom kontekstu, broj razvedenih brakova u 2018. godini iznosi 5.775, što pokazuje značajno opadanje broja razvedenih brakova za 7,8% u odnosu na 2017. godinu kada je taj broj iznosio 6.265.

Prema Popisu stanovništva iz 2011., struktura samačkih kućanstva u Gradu Zagrebu prilično je homogena, čak 49% posto takvih kućanstva čine umirovljenici, dok 40% samačkih kućanstva čine za-

poslene osobe. Broj samačkih kućanstva u RH pokazuje da je udio samačkih kućanstva u stanovništvu najveći u Ličko-senjskoj županiji i Gradu Zagrebu, s time da najveći dio samačkih kućanstva u Ličko-senjskoj županiji čine udovci, a u Gradu Zagrebu neoženjeni.

Grad Zagreb dodjeljuje novčanu pomoć za opremu novorođenog djeteta. Visina pomoći varira ovisno radi li se, drugom, trećem ili svakom daljem djetetu. Za prvo dijete, roditelju podnositelju zahtjeva isplaćuje se 1.800,00 kn u dva jednaka obroka, tijekom jedne godine. Za drugo dijete, roditelj podnositelj zahtjeva ostvaruje pravo na novčanu pomoć u iznosu od 3.600,00 kn, koje se isplaćuje u četiri jednaka obroka, tijekom dvije godine. Za treće i svako daljnje dijete, Grad Zagreb podnositelju zahtjeva isplaćuje novčanu pomoć u iznosu od 54.000,00 kn u jednakim godišnjim obrocima tijekom 6 kalendarskih godina. **U 2017. godini odobreno je 6.225 novih korisnika, dok je u 2018. godini broj novih korisnika bio 5.895, što predstavlja pad od 330 korisnika, odnosno 5%.**

Najveći broj korisnika koji su ostvarili pravo u 2018. godini odnosio se na podnositelje za prvo dijete (2.435). Slijedi skupina podnositelja za drugo dijete (2.061) te skupina podnositelja za treće i svako slijedeće dijete (1.399). U odnosu na 2017. godinu, **vidljiv je pad broja podnositelja za prvo i drugo dijete**; u 2017. godini pravo za prvo dijete je ostvarilo 2.749 korisnika, a za drugo dijete 2.184 korisnika. Za treće i svako slijedeće dijete vidljiv je porast broja novih korisnika u 2018. godini budući da je pravo ostvarilo njih 1.399 (porast od 8% u odnosu na 2017. godinu).

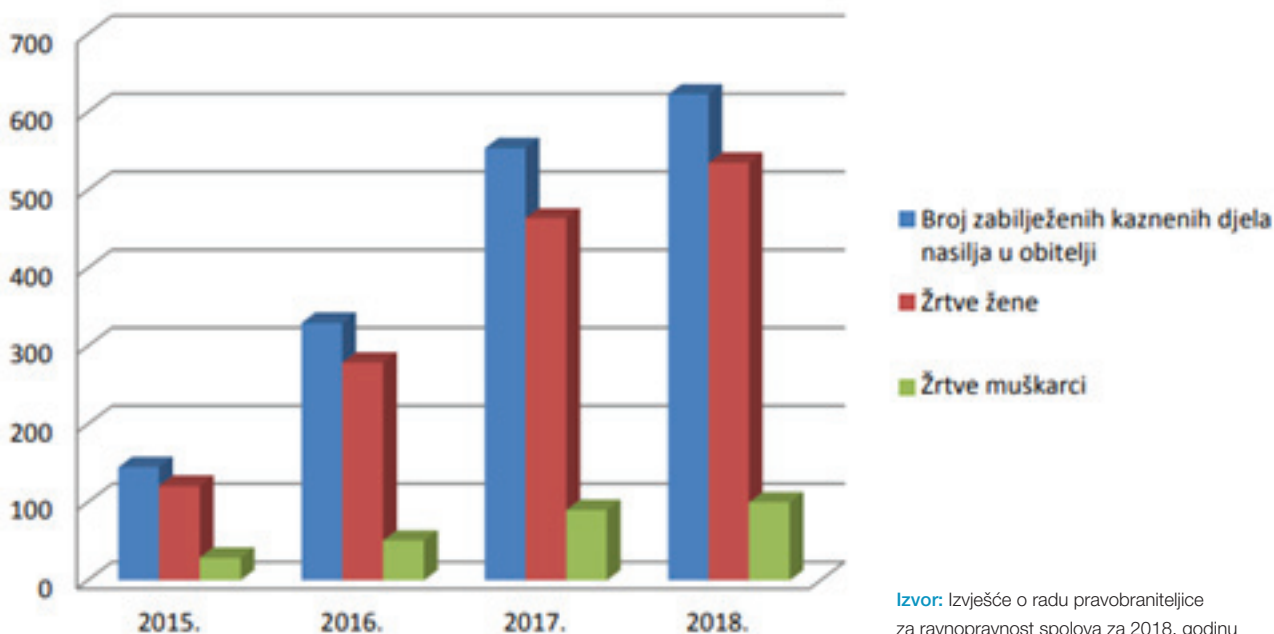
RAZVOJ MREŽE USLUGA ZA ŽRTVE OBITELJSKOG NASILJA

Statistički pregled Ministarstva unutarnjih poslova **“Temeljni sigurnosni pokazatelji i rezultati rada u 2018. godini”**⁹ pokazuje da je na razini Republike Hrvatske broj prijavljenih kaznenih djela na štetu djece i obitelji, u odnosu na prethodnu godinu, u padu od 1,6%, dok je na razini Grada Zagreba taj broj u blagom porastu od 0,8% u odnosu na 2017. godinu.¹⁰

Broj prijavljenih kaznenih djela iz čl.179.a Kaznenog zakona – Na-

silje u obitelji, na razini Republike Hrvatske za 2018. godinu veći je za 12,9% u odnosu na prethodnu godinu. Ukupno je počinjeno 623 spomenutih kaznenih djela (prošle godine 554) na štetu 535 žena (prošle godine 464 žena) i 100 muškaraca (prošle godine 90 muškaraca), od strane 96 muškarca počinitelja i 5 žena počiniteljica. **U usporedbi s 2015., kada je u Kazneni zakon vraćeno kazneno djelo Nasilje u obitelji, ovo kazneno djelo je u porastu.**

**Kaznena djela nasilja u obitelji
2015. - 2018.**

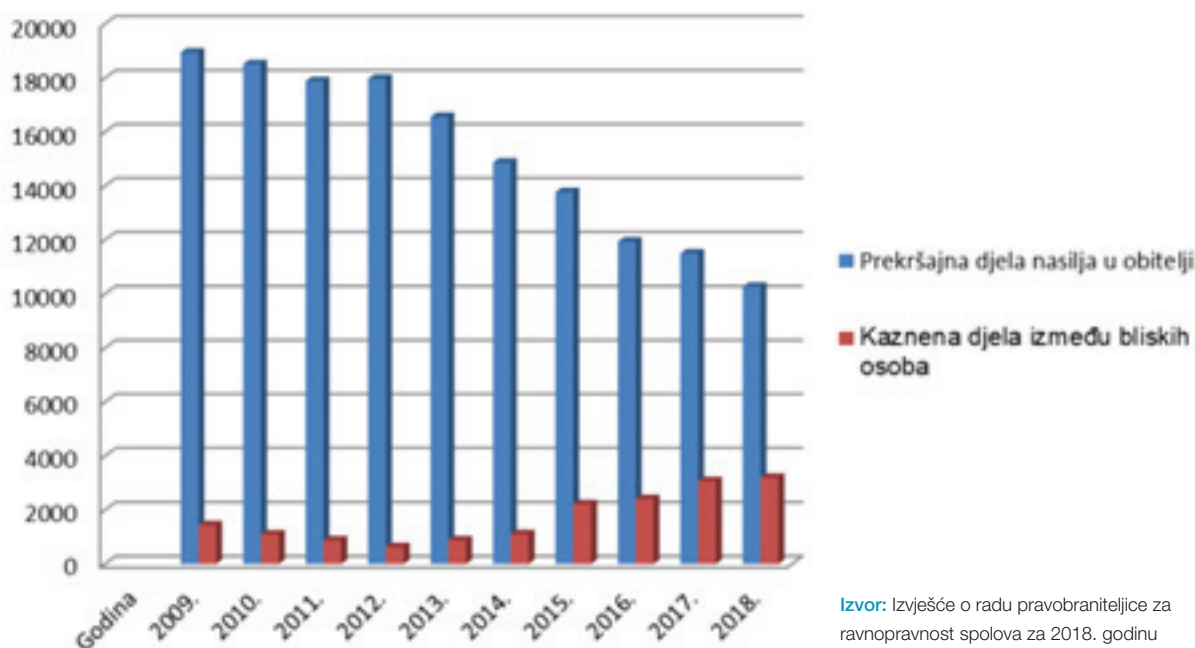
Izvor: Izvješće o radu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2018. godinu

Prema Izvješću Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova¹¹ u Republici Hrvatskoj 2018. godine zbog prekršaja počinjenog nasiljem u obitelji prekršajno je prijavljeno 10.272 osoba (za 10,7% manje nego u istom razdoblju prošle godine kada je prekršajno prijavljeno 11.506 osoba), od toga 7.983 muškaraca (77,7%) i 2.289 žena (22,3%). Počinjenim prekršajem nasilja u obitelji zbog kojeg je počinitelj prekršajno prijavljen, oštećeno je ukupno 11.270 osoba što je manje za 9,7% u odnosu na isto razdoblje 2017., kada je oštećeno ukupno 12.476 osoba. Prema spolu oštećenih osoba je također manje u odnosu na prethodnu godinu. Naime, oštećeno je 7.284 osoba ženskog spola (65%) u odnosu na razdoblje 2017., kada je oštećeno bilo 7.992 osoba ženskog spola te 3.986 osoba

muškog spola (35%) u odnosu na razdoblje 2017., kada je oštećeno 4.484 osoba muškog spola.

Statističko bilježenje podataka pokazuje da se radi o skoro desetogodišnjem trendu kontinuiranog pada prekršajnih djela nasilja u obitelji i porasta kaznenih djela. Uz to, prisutan je stabilan trend smanjenja broja prijavljenih počinitelja i broja žrtava obiteljskog nasilja u području prekršajno-pravne zaštite, uz porast slučajeva u području kazneno-pravne zaštite, što upućuje na potrebu hitne i temeljite analize uzroka sve većeg broja nasilja među bliskim osobama, brutalizaciju krivičnih djela počinjenih u obitelji kao i potrebu za hitnim promjenama u sustavu prevencije i suzbijanja obiteljskog nasilja.

Trend brutalizacije nasilja

Izvor: Izvješće o radu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2018. godinu

Prema podacima MUP-a, od 2012.-2018. femicid u Hrvatskoj čini 25-30% svih ubojstava. U 2017., od ukupnog broja 18 ubijenih žena, u 9 slučajeva ubojstava i teških ubojstava žena radilo se o njima bliskim ili intimnim muškarcima. U 2018., od ukupnog broja 8 ubijenih žena, u 6 slučajeva ubojstava i teških ubojstava žena radilo se o njima bliskim ili intimnim muškarcima. U obje godine najviše ubojstava dogodilo se u Zagrebačkoj županiji.

Od sveukupnog broja evidentiranih počinitelja nasilja u obitelji njih 2.807 je prethodno evidentirano kao počinitelj istovrsnog prekršaja što predstavlja visokih 24% recidivista. Ovakav značajan broj recidivista također upućuje na neučinkovitost prekršajnog procesuiranja nasilja prema ženama i obiteljskog nasilja. Spomenute brojke svjedoče ozbiljnosti problema nasilja u obitelji i povećanja broja žrtava obiteljskog nasilja te se u skladu s time i donosi Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2017. do 2022. godine kao dodatni mehanizam za prevenciju i suzbijanje nasilja u obitelji.

Od postojećeg nacionalnog zakonodavstva i strateških dokumenata, vrijedi istaknuti Zakon o socijalnoj skrbi (NN 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17), Obiteljski zakon (NN 103/15), Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17), Kazneni zakon (NN 101/17), Prekršajni zakon (NN 70/17), Zakon o kaznenom postupku (NN

70/17), Zakon o sudovima za mladež (NN 56/15), Zakon o policijskim poslovima i ovlastima (NN 92/14), Zakon o zaštiti svjedoka (NN 73/17), Zakon o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela (NN 27/11), Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN 112/12), Zakon o ravnopravnosti spolova (NN 69/17), Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola (NN 92/14), Nacionalnu strategiju za prava djece u Republici Hrvatskoj od 2014. do 2020., Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja i druge.

Uz zakonodavni okvir, za borbu s problematikom obiteljskog nasilja, od velikog je značaja i kvalitetna mreža usluga koje žrtve trebaju kod izloženosti nasilju u obitelji. Zbrinjavanje i potpora žrtvama nasilja u obitelji omogućeno je kroz skloništa i savjetovišta. Skloništa za žrtve nasilja u obitelji na području grada Zagreba djeluju preko jedne ustanove socijalne skrbi i dva autonomna skloništa koja vode organizacije civilnog društva.

Skloništa za žrtve nasilja u obitelji provode aktivnosti privremenog smještaja; stanovanja, prehrane, brige o zdravlju/higijeni kao i psihosocijalnog tretmana žrtava na smještaju koje uključuje različite oblike grupnih i individualnih psiholoških tretmana sa djecom i odraslim osobama (prorada traume, psihosomatskih smetnji, teškoća prilagodbe i sl.), pravno savjetovanje uključujući

9 MUP (2018). Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2018. godini. Dostupno na mrežnoj stranici: <https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2018/Statisticki%20pregled%20temeljnih%20sigurnosnih%20pokazatelja%20i%20rezultata%20rada%20u%202018.%20godini.pdf>

10 MUP (2017). Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2017. godini. Dostupno na mrežnoj stranici: <https://www.mup.hr/public/documents/Statistika/Statistiki%20C4%8Dki%20pregled%20temeljnih%20sigurnosnih%20pokazatelja%20i%20rezultata%20rada%20u%202017.%20godini.pdf>

11 Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova (2018). Izvješće o radu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova. Dostupno na mrežnoj stranici: https://www.prs.hr/attachments/article/2645/Izve%C5%A1%C4%87e%20o%20radu%20Pravobraniteljice%20za%20ravnopravnost%20spolova%20za%202018.%20godinu_-_pdf

zastupanje, pomoć u izradi žalbi, tužbi i drugih podnesaka te savjetovanje i posredovanje socijalnog radnika (pri smještaju djece u vrtiće i škole, ostvarivanju prava na zdravstvenu zaštitu i prava iz sustava socijalne skrbi i sl.) U navedenim skloništim djeluju i savjetovaništa za žrtve nasilja u obitelji koja su namijenjena i žrtvama koje nisu na smještaju u skloništu, a savjetovaništa se mogu obratiti osobno, telefonskim putem (SOS telefonska linija) ili elektronskim putem. Savjetovaništa uključuju pružanje pravne, socijalne i psihološke pomoći, dok su SOS linije dostupne i u hitnim slučajevima 24 sata dnevno. Skloništa za žrtve nasilja u obitelji na području grada Zagreba djeluju u sklopu jedne gradske ustanove **Dom za djecu i odrasle – žrtve obiteljskog nasilja “Duga – Zagreb”** te dviju organizacija civilnog društva koje vode autonomna skloništa za žrtve obiteljskog nasilja: **“Autonomna ženska kuća Zagreb – žene protiv nasilja nad ženama”** i **udruga “Ženska pomoć sada – SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja”**. Skloništa u sklopu organizacija civilnog društva financiraju se putem postupka Javnog natječaja za financiranje programa i projekata udruga iz područja socijalnog i humanitarnog značenja iz Proračuna Grada Zagreba. U 2018. udruzi “Autonomna ženska kuća Zagreb” dodijeljeno je ukupno 560.000,00 kn, a udruzi “Ženska pomoć sada” dodijeljeno je ukupno 185.000,00 kn, što su jednaki iznosi koji se ovim skloništim dodjeljuju u kontinuitetu od 2009. godine.

Djelatnost Doma “Duga – Zagreb” u cijelosti se financira iz proračuna Grada Zagreba. Tijekom 2017. godine realiziran je smještaj za 52 odrasle osobe te 66 djece, od čega je 13 žena i 12 djece bilo na smještaju od 2016. godine. U 2018. godini u Domu za djecu i odrasle žrtve nasilja u obitelji “Duga- Zagreb” boravilo je ukupno 60 osoba (29 odraslih i 31 dijete).

Broj korisnika savjetovaništa u 2017. iznosio je 368 sa ukupno provedenih 707 savjetovanja, dok je u 2018. godini primjetan značajan rast broja korisnika (541), sa ukupno pruženih 1044 usluga savjetovanja. Ukupni kapaciteti za smještaj žrtava obiteljskog nasi-

lja u skloništu Doma “Duga – Zagreb” iznose 40 osoba, u skloništu “Autonomne ženske kuće Zagreb” također 40 osoba, a u skloništu Udruge “Ženska pomoć sada” ukupno 12 osoba. Aktivnosti pružanja pomoći i podrške žrtvama obiteljskog nasilja putem besplatnih savjetovaništa, pored naprijed navedenih skloništa za žrtve nasilja u obitelji, tijekom 2017. i 2018. pružale su i dvije organizacije civilnog društva specijalizirane za pružanje usluga savjetovaništa za žrtve različitih oblika nasilja (**Udruge “Ženska soba – Centar za seksualna prava”** i **„B.a.B.e. Budi aktivna. Budi emancipirana“**).

S ciljem poticanja promjena i preokretanja negativnih trendova, Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je 20. listopada 2017. održala prvi osnivački sastanak **Promatračkog tijela za sveobuhvatno nadgledanje, prikupljanje podataka, analizu i izvještavanje o slučajevima ubojstava žena – tzv. “Femicid Watch”**, a u studenom iste godine predstavila je u Hrvatskom saboru svoj novi EU-projekt **“Izgradnja učinkovitije zaštite: promjena sustava za borbu protiv nasilja prema ženama”**. Bitan segment ovog projekta je jačanje svijesti o femicidu i nasilju prema ženama unutar obitelji.

U ovom kontekstu važno je istaknuti **“Zagrebačku strategiju za zaštitu od nasilja u obitelji za razdoblje od 2018. do 2022.”** koja je donesena 13. rujna 2017. godine od strane Gradske skupštine Grada Zagreba, a predlagatelj je bio gradonačelnik Grad Zagreba. Stručni nositelj Zagrebačke strategije bio je Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom. Sadržaj je napravljen u suradnji s Povjerenstvom za zaštitu od nasilja u obitelji Grada Zagreba.

Završnim odrednicama Zagrebačke strategije zadano je donošenje Plana provedbe

Zagrebačke strategije zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2018. do 2022. za tekuću

godinu u roku od dva mjeseca od njezina donošenja. Sukladno navedenom, donesen je **Plan provedbe za 2018. Zagrebačke strategije zaštite od nasilja u obitelji.**

Područja djelovanja “Zagrebačke strategije zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2018. do 2022.”:

1. prevencija nasilja u obitelji,
2. zbrinjavanje i potpora žrtvama nasilja u obitelji,
3. psihosocijalni tretman počinitelja nasilja u obitelji,
4. unapređenje međuresorne suradnje,
5. izobrazba stručnjaka koji rade na području zaštite od nasilja u obitelji,
6. senzibilizacija javnosti za problematiku nasilja u obitelji,
7. zaštita posebno osjetljivih skupina žrtava nasilja u obitelji.

PRIORITETI

- Kontinuirana edukacija stručnih djelatnika/ica iz zdravstvenog, pravosudnog i obrazovnog sustava te sustava socijalne skrbi i unutarnjih poslova, a vezano uz primjenu Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji i ostalih propisa iz područja zaštite od nasilja u obitelji.
- Jačanje daljnje međuresorne suradnje svih nadležnih tijela, a u cilju prevencije i pružanja pomoći žrtvama obiteljskog nasilja.
- Daljnje unapređenje zakonodavstva i sustava penalizacije
- Kampanja osvješćivanja javnosti o ovom problemu (posebno muškaraca)
- Rad na prevenciji nasilja u obitelji i prema ženama na svim društvenim razinama
- Suradnja s inozemnim organizacijama u cilju razvoja usluga

STANOVANJE

IZAZOVI STAMBENOG ZBRINJAVANJA U GRADU ZAGREBU

Kretanja na stambenom tržištu

U proteklih desetak godina u gradu Zagrebu napuhivanjem nekretninskog balona došlo je do sloma tržišta nekretnina gdje se model stambenog zbrinjavanja stjecajem stana u vlasništvo pokazao uvelike neodrživim. Kriza je utjecala i na znatan pad broja novosagrađenih stanova (Tablica 1.), a među njima najčešće su dvosobni stanovi (Tablica 2.). Velik broj kućanstava nalazi se, uslijed nezaposlenosti i manjih zarada, pred novim socijalnim rizikom nemogućnosti otplate stambenog kredita te prijetnje deložacijama.

S druge strane, mlađi naraštaji, često nezaposleni i sa skromnim zaradama, ne mogu si priuštiti pristojno stanovanje, a nisu kreditno sposobni, pa bježe u inozemstvo. Međutim, i u inozemstvu ih čekaju problemi stambenog zbrinjavanja (Bežovan, 2019).

U ovom poglavlju analiziraju se izazovi pred kojima se nalaze ranjive skupine glede priuštivog stanovanja te ih se stavlja u kontekst Europskog stupa socijalnih prava. Upućuje se na izvjesne inovacije glede zagrebačkog modela stanogradnje te na kraju ističu prioritete u ovom području.

Klasičan izazov stambenog zbrinjavanja

Primjerice, mladi ljudi sa srednjom stručnom spremom u znatnom dijelu su migranti u Zagreb i rijetki mogu računati na materijalnu podršku obitelji u stambenom zbrinjavanju. Često puta, imovina obitelji (nekretnine) u provinciji više nema tržišnu vrijednost pa ne mogu računati na takav vid obiteljske pomoći, prodajom obiteljskog nasljedstva. Očekivano, ova populacija ranije sklapa brakove i izgledno, ako im to okolnosti dopuštaju, imaju više djece. Imajući u vidu visinu zarada ovoj skupini je nepriuštivo pristojno stanovanje, a upućenost na podstanarstvo daje ima obilježje socijalno isključenih osoba. Ova će populacija biti upućena na dugoročno podstanarstvo. Učinkovita i djelotvorna pomoć u stambenom zbrinjavanju ove populacije imat će pozitivne demografske učinke i to se može kvalificirati kao socijalna investicija s višestrukim povratom.

Tablica 2.1. Završeni stanovi u Zagrebu i prosječna površina od 2000. do 2017. godine

Godina	Ukupni broj stanova	Prosječna površina stanova u m ²
2000.	2.530	nema podataka
2001.	2.580	nema podataka
2002.	3.341	79,17
2003.	4.627	81,8
2004.	4.015	79,8
2005.	4.771	79,3
2006.	6.139	80,9
2007.	8.895	71,9
2008.	8.744	75,1
2009.	4.923	75,0
2010.	3.939	76,0
2011.	2.388	74,1
2012.	2.729	65,1
2013.	1.227	72,5
2014.	638	79,1
2015.	1.798	78,3
2016.	1.065	80,5
2017.	1.672	73,6

Tablica 2.2. Završeni stanovi u Zagrebu od 2008. do 2017. godine po sobnosti

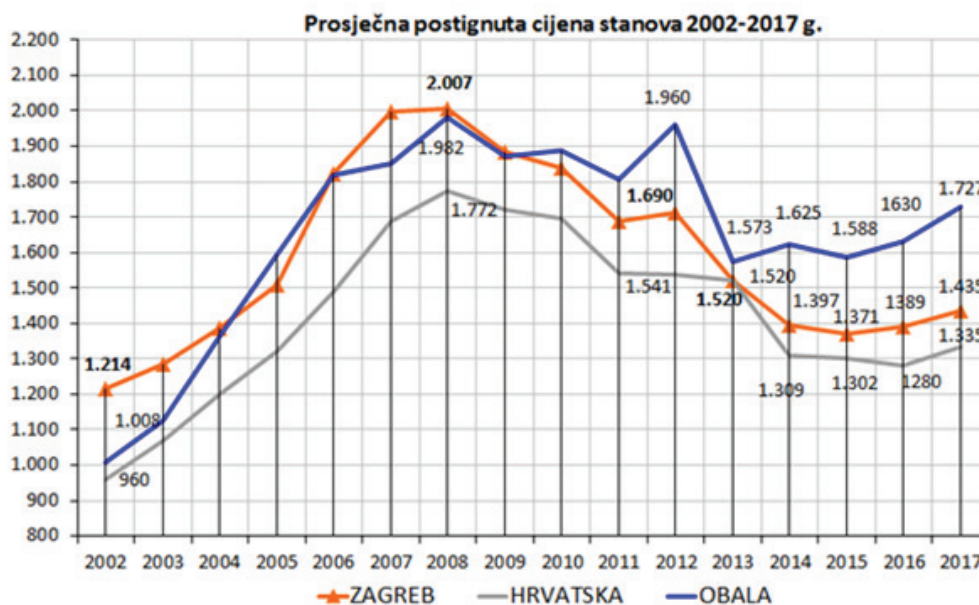
ZAVRŠENI STANOVNI						
Godina	Ukupno	1-sobni	2-sobni	3-sobni	4-sobni	5 i višesobni
2008.	8.744	1.121	2.846	2.667	1.580	530
2009.	4.923	467	1.856	1.634	674	292
2010.	3.939	416	1.439	1.119	613	352
2011.	2.388	270	958	609	384	167
2012.	2.729	700	1.067	560	284	118
2013.	1.227	167	423	351	196	90
2014.	638	48	169	181	170	70
2015.	1.798	273	560	534	275	156
2016.	1.065	62	308	362	214	119
2017.	1.672	137	599	504	299	133

Poslije razdoblja duže krize od 2015. godine, dolazi do oživljavanja stambenog tržišta i ponovnog rasta cijena stanova (Slika 1.). Dijelom su poboljšani uvjeti financiranja glede kamata na stambene kredite. Dio stručnjaka drži kako je rastu cijena doprinio i neučinkovit model subvencioniranja stambenih kredita kojeg provodi Vlada.¹²

Gradnjom socijalnih i javno-najamnih stanova te stanova za kontrolirano tržište, s povoljnijim cijenama, Zagrebački model stanogradnje dao je primjerenu šansu mlađim obiteljima u naselju Novi Jelkovec.

Kao što se vidi na Slici 1. cijene stanova u Zagrebu ponovo rastu što je dobar znak oporavka tržišta, međutim, pitanje je kako se mlade obitelji s relativno skromnim i nestabilnim zaradama mogu zadužiti i kupiti stanove. U protekle dvije godine Vlada je krenula s projektom subvencija kamata na stambeni kredit koji ima i demografsku komponentu. Znakovito je da je Vlada ponovo uvela porez na promet nekretnina na rabljene stanove koji u 2018. iznosi 4%, a od 2019. bit će 3%.

Slika 1. Kretanje cijene stanova u Zagrebu i u RH u eurima od 2002. do 2017. godine

SOCIJALNI MIKS

Naselje Novi Jelkovec jedinstveni je hrvatski projekt socijalnog miksa koji nastoji pomiješati ljude, uglavnom pripadnike različitih klasa, u danom prostoru kako bi se dobili pozitivni učinci susjedstva. Političari vide socijalno miješanje kao rješenje urbanih problema, možda i za cijeli niz drugih problema, pa su u mnogim slučajevima pripravnici uložili ogromna sredstva kako bi se postigli ciljevi više razine socijalnog miksa. Međutim, uvijek ostaje pitanje kako je moguće postići održivu razinu socijalnog miksa.

Od socijalnog miksa očekuje se da on paralelno riješi dva problema: probleme glede podnošljivosti života u naselju i problem socijalne mobilnosti. Rješenja oba problema oslanjaju se na pretpostavku da će koncentracija siromaštva, povezana uz kriminal i vandalizam, stvoriti posebne probleme u susjedstvu koji su veći od zbroja individualnih problema. Postoje iskustva da kad pripadnici srednjih slojeva napuštaju takva naselja, problemi postaju veći. Ukratko, reducirana socijalna okolina može reproducirati manjak socijalnih prilika. Reakcije na ovakve situacije su povećanje socijalnog miksa, a što pretpostavlja bolje uzore, stvaranje više korisnih socijalnih mreža, izbjegavanje stigmatizacije i smanjenje problema.¹³ Socijalni miks je izvjesno socijalno ulaganje koje doprinosi smanjenju nejednakosti u društvu i brana je sve prisutnijoj socijalnoj segregaciji u gradovima.

Socijalni miks očekivano povećava aspiracije nižih društvenih slojeva, on povećava estetske standarde u odnosu na sagrađenu urbanu okolinu, ohrabruje kulturnu integraciju te povećava kvalitetu prilika, kao i održava susjedstvo stabilnim.

Za funkcioniranje socijalnog miksa i njegove pozitivne ishode važne su institucije socijalne infrastrukture u naselju. To je prije svega škola, a potom ustanove za predškolski odgoj i obrazovanje djece. Pored njih za mlađe skupine stanovnika ističe se poželjnost

institucija koje skrbe o organizaciji dokolice i kreativnom provođenju slobodnog vremena. Stoga je u naseljima prevažno postojanje knjižnice i čitaonice, glazbene škole, prostora za dječje zborove. Isto tako, sportski klubovi, prostori za igru i rekreaciju djece i mlađih u naselju doprinose pozitivnim učincima socijalnog miksa.

Obrazovni ishodi djece, perspektive zapošljavanja i poboljšana sigurnost u naseljima važni su učinci koji su u ovakvim programima nazivani modelom **stanovanje plus**. Pokazalo se kako je za pozitivne učinke projekata socijalnog miksa od ključne važnosti bilo rano uključivanje stanara u sve programe u naselju.

Politika socijalnog miksa u urbanoj politici stara je više od stoljeća i s vremena na vrijeme postaje prioritet. Pored toga postoji i određeni kritičizam ovakvih nastojanja koja ne postižu uvijek pozitivne učinke. Drži se da je ovakva politika previše indirektna da bi se njom rješavali socijalni problemi.

Među izazovnim pitanjima koja se stavljaju na dnevni red teme socijalnog miksa je odnos različitih kategorija ljudi u naselju prema njihovom stambenom statusu. U istraživanjima se navodi kako je poželjan i održiv omjer 30% najmoprimaca u socijalnim stanovima, a 70% najmoprimaca u privatnim stanovima i vlasnika.¹⁴

Svakako, trebalo bi vidjeti pozitivna iskustva socijalnog miksa u Novom Jelkovcu, a kako bi se s više pozornosti pristupilo poboljšanju života u Podbrežju, naselju koje nastaje u više faza gradnje.

Za sada je u naselju Podbrežje dovršeno 608 stanova, 200 socijalnih stanova s liste prvenstva, 200 javno najamnih stanova te 208 stanova za prodaju uz pristupačne cijene u odnosu na one na tržištu.

Posebno vrijedna inovacija na stambenom tržištu su javno najamni stanovi namijenjeni mlađim obiteljima s djecom koji su podstanari ili koji žive kod roditelja. Na natječaj je došlo 825 zamolbi, a od toga ih je 580 uvršteno na listu. Najamnina u ovim

¹² Ovakvi su stanovi izneseni na nedavnom panelu Stambeno tržište u Hrvatskoj, a na Petnaestoj godišnjoj međunarodnoj konferenciji o razvoju nekretnina, 14. i 15. svibnja 2019. u Zagrebu. ¹³ Mustered, S. i Ostendorf, W. (2012). *Social Mix in Western Countries. International Encyclopaedia of Housing and Home*, 6, 469-472. ¹⁴ Morris, A. (2012) *Social Housing and Social Problems*, u: S. J. Smith (ed) *International Encyclopaedia of Housing and Home*, Volume 6, (395-400), Amsterdam: Elsevier.

stanovima je priuštiva, za stan od 60m² iznosi oko 1.180 kuna. Najmoprimci sklapaju petogodišnji ugovor o najmu s mogućnošću produljenja. Dakle, potražnja za ovakvim tipom stanovanja uvelike nadmašuje ponudu i to je jedan od argumenata Gradu da treba nastaviti s ovakvom politikom ulaganja u javno najamne stanove.

EUROPSKI STUP SOCIJALNIH PRAVA

Europski stup socijalnih prava u dijelu Stanovanje i pomoć beskućnicima posebno naslovljava ulogu države, a u ovom slučaju Grada Zagreba za obitelji koje se nalaze u riziku stambenog zbrinjavanja. U tom smislu preporuča se:

- Onima kojima je to potrebno omogućuje se pristup socijalnim stanovima ili kvalitetnoj pomoći za stanovanje
- Ranjive osobe imaju pravo na primjerenu pomoć i zaštitu od prisilnih deložacija
- Osiguravaju se primjerena skloništa i usluge za beskućnike radi promicanja njihove socijalne uključenosti

Grad Zagreb ima program gradnje socijalnih stanova. Naknada za troškove stanovanja, u smislu subvencioniranja najamnina i troškova stanovanja, u nadležnosti je jedinica lokalne samouprave i rezidualnog je karaktera. Osobe koje ostvaruju pravo na zajamčenu minimalnu naknadu mogu ostvariti ovo socijalno pravo. Međutim, ovakve oblike pomoći u pravilu ne mogu dobiti podstanari koji na neuređenom tržištu plaćaju visoke najamnine, a redovito nemaju ugovore o najmu. Podstanari su uvelike prototip socijalno isključenih osoba, a procjenjuje se da je oko 9% kućanstava u Zagrebu sa statusom podstanara (Bežovan, 2019).

Glede deložacija, pod pritiskom sve većeg broja deložacija u kojima ovršenici ostaju bez jedinog stambenog prostora, a uslijed nemogućnosti otplate stambenog kredita, izmjenama i dopunama Ovršnog zakona 2017.¹⁵ godine za ovršenika koji ne obavlja registriranu djelatnost i ima samo nekretninu u kojoj živi uvedena je zabrana ovrhe na jednoj nekretnini. Iznimka je slučaj kada je prijedlog za ovrhu podnesen radi ispunjenja ovršenikove obveze koja potječe iz tzv. izvanugovornog obveznog odnosa kao što su zakonsko uzdržavanje ili tražbine radi naknade štete uzrokovane kaznenim djelom.

Za određivanje i provedbu ovrhe nad nekretninama uvode se nova pravila i uvjeti pa tako glavica mora biti veća od 20.000 kuna, a sud može odbiti prijedlog za ovrhu na nekretnini kada glavica prelazi taj iznos i ako ocijeni kako bi provedbom ovrhe bila narušena pravična ravnoteža između interesa ovršenika i ovrhovoditelja.

Ovršenik koji se mora iseliti iz nekretnine u kojoj stanuje jer je prodana u ovrsi, a nužna je za podmirivanje osnovnih stambenih potreba njega ili osobe koju je po zakonu dužan uzdržavati, ima pravo na stambeno zbrinjavanje u trajanju od 18 mjeseci isplatom novčane naknade za troškove smještaja. O priznanju prava na smještaj, na zahtjev ovršenika, odlučuje centar za socijalnu skrb koji će naknadu za troškove smještaja mjesečno isplaćivati izravno na račun najmodavca iz sredstava državnog proračuna. Ukupna visina novčane naknade za troškove smještaja ne može prelaziti iznos od devet prosječnih neto plaća u Republici Hrvatskoj.

U slučaju kada se ovrha provodi na plaći, mirovini ili drugom stalnom novčanom primanju ovršenika manjem od prosječne neto plaće u Hrvatskoj, povećava se iznos koji je izuzet od ovrhe, s dvije trećine na tri četvrtine plaće ovršenika, ali ne više od dvije trećine prosječne neto plaće u Hrvatskoj. U slučajevima deložacija koje se javljaju kao novi socijalni rizik suočavamo se s novim tipom beskućništva.

Grad Zagreb još od ranije ima opsežnu skrb za integraciju beskućnika. Ovi su programi u novije vrijeme poduprti i financijskim programima Europske unije. Radi učinkovitije i djelotvornije provedbe ovih programa trebat će se više računati s inovativnim praksama kao što je *stanovanje prvo* (Bežovan, 2019.a).

K tome, imajući u vidu ETHOS tipologiju - europska tipologija beskućništva i stambene isključenosti¹⁶, pored onih bez krova nad glavom i smještenih u skloništa, u beskućnike ubraja one koji imaju nesigurno te neadekvatno stanovanje, trebalo bi napraviti izvjesne dodatne procjene glede raširenosti beskućništva u gradu Zagrebu.

U ovom području resorna ministarstva nemaju kapacitete da prate EU agendu, pa to u ovom slučaju ostaje i zadatak Grada Zagreba. U tom smislu vrijedno je prepoznati provedbu Europske urbane agende u području stanovanja te istaknuti *Europsko partnerstvo za priuštivo stanovanje*.¹⁷ Naime, priključenje Grada Zagreba ovoj EU inicijativi povezano s iskazanim interesom za gradnju socijalnih stanova u perspektivi 2021–2027. trebao bi biti dio durogočrne stambene strategije.

PRIORITETI

- Budući da se naknada za troškove stanovanja financira i isplaćuje iz proračuna jedinice lokalne samouprave, u ovom slučaju Grada Zagreba, Grad bi trebao biti aktivan sudionik izrade prijedloga Zakona o socijalnoj skrbi. Kroz aktivno sudjelovanje u tom procesu, Grad Zagreb bi trebao zagovarati izmjenu izračuna naknade za troškove stanovanja, kako bi se ovim instrumentom pomoglo stanovanju ranjivih skupina.
- Grad bi, neovisno od državnih programa, trebao inovirati izvjesnu socijalnu intervenciju pomoći u pokrivanju troškova stanovanja određenim kategorijama podstanara.
- Grad bi trebao zagovarati ukidanje poreza na nekretnine od 3% za kupnju prvog doma.
- Grad bi u javnosti trebao više promicati inovaciju javno-najamnih stanova kao koncepta socijalnih ulaganja u skladu s načelima Europskog stupa socijalnih prava.
- Grad bi trebao pratiti ishode Europskog partnerstva za priuštivo stanovanje.

¹⁵ Izmjene i dopune ovršnog zakona, Narodne novine, 73/2017.

¹⁶ Više vidjeti na: <https://www.feantsa.org/en/toolkit/2005/04/01/ethos-typology-on-homelessness-and-housing-exclusion>, posjećeno 15. studenog 2018.

¹⁷ <https://ec.europa.eu/futurium/en/housing/partnership-housing-delivers-guidance-state-aid-and-toolkit-affordable-housing>, posjećeno 30. studenog 2018.

ODGOJ I OBRAZOVANJE

CJELOŽIVOTNO UČENJE I OBRAZOVANJE ODRASLIH

Cjeloživotno učenje obuhvaća različite oblike strukovnog i nestrukovnog formalnog i neformalnog obrazovanja te informalno učenje. Bavljenje cjeloživotnim učenjem trebalo bi uključivati sve faze obrazovnog procesa (od predškolskog odgoja do visokog obrazovanja i obrazovanja odraslih) te različite oblike učenja izvan obrazovnog procesa (Strateški okvir promocije cjeloživotnog učenja u Republici Hrvatskoj 2017.-2021.).

Europski stup socijalnih prava:

Načelo 1. Obrazovanje, osposobljavanje i cjeloživotno učenje

Europski stup socijalnih prava, kao jedno od načela, ističe obrazovanje, osposobljavanje i cjeloživotno učenje. Prema ovom načelu, svaka osoba ima pravo na kvalitetno i uključivo obrazovanje, osposobljavanje i cjeloživotno učenje kako bi održala i stekla vještine s pomoću kojih može u potpunosti sudjelovati u društvu i uspješno prelaziti s jednog radnog mjesta na drugo na tržištu rada.

Strategija Europa 2020 (EK, 2010.) ističe ciljeve vezane uz obrazovanje, usavršavanje i cjeloživotno učenje, kao i ulaganja u vještine. U okviru inicijative „Program za nove vještine i radna mjesta“, ističe se načelo cjeloživotnog učenja, u cilju povećanja razine zaposlenosti, prilagodbi novim uvjetima tržišta rada, smanjenju nezaposlenosti i povećanju radne produktivnosti. Na državama članicama je da osiguraju stjecanje kompetencija nužnih za sudjelovanje na tržištu rada kroz različite razine obrazovanja, uključujući i obrazovanje odraslih.

Obrazovanje odraslih tematizira se u **Strategiji obrazovanja znanosti i tehnologije** (NN, 124/2014) kao važan sastavni dio cjeloživotnog učenja. Strategija naglašava važnost razvijanja programa formalnog i neformalnog obrazovanja, osposobljavanja i usavršavanja unutar sustava obrazovanja odraslih, prvo, zbog stjecanja transverzalnih kompetencija pojedinaca te drugo, u cilju povećanja zapošljivosti i pokretljivosti na tržištu rada. Obrazovanje odraslih važno je radi neprestane prilagodbe promjenjivim potrebama gospodarstva i društva, a u Hrvatskoj posebice imajući u vidu relativno nepovoljnu obrazovnu strukturu stanovništva. Strategija predviđa mjere i aktivnosti radi dosezanja veće uključenosti odraslih građana u programe obrazovanja, s naglaskom na unapređenje kvalitete i relevantnosti ponude programa te poticanje visokih učilišta na aktivnije uključivanje u obrazovanje odraslih.

Strategija sadržava 4 glavna cilja u području obrazovanja odraslih:

1. Osigurati preduvjete za povećanje uključenosti odraslih građana u procese cjeloživotnog učenja i obrazovanja;
2. Unaprijediti i proširiti učenje, obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje uz rad;
3. Uspostaviti sustav osiguravanja kvalitete u obrazovanju odraslih;
4. Poboljšati organiziranost, financiranje i upravljanje procesima obrazovanja odraslih.

Prema rezultatima istraživanja **Obrazovanje odraslih u Hrvatskoj 2017.**, provedenog u periodu od srpnja 2016. do srpnja 2017. godine, na području grada Zagreba, 42% stanovništva od 25 do 64 godine sudjelovalo je u programima formalnog i neformalnog obrazovanja, što je veći udio od prosjeka Hrvatske koji iznosi 34% (ASOO, 2017.).

Prema **Anketi o obrazovanju odraslih iz 2016.** godine koju objavljuje DZS, usklađenoj s Eurostatovom metodologijom (DZS, 2017.), 30,2% ispitanika na razini Hrvatske sudjelovalo je u nekom

obliku formalnog ili neformalnog obrazovanja ili učenja.

Prema socio-demografskih obilježjima, u obrazovanju odraslih slabije sudjeluju osobe starije životne dobi, osobe nižeg obrazovanja, zaposleni na težim (fizičkim) poslovima, osobe iz ruralnih područja te pripadnici ranjivih skupina, poput Roma ili osoba s invaliditetom (Strateški okvir promocije cjeloživotnog učenja u Republici Hrvatskoj 2017.-2021.).

Kao glavne prepreke obrazovanju odraslih navode se visoke cijene obrazovanja, obiteljske obaveze i nedostatak potpore poslodavaca (Strateški okvir promocije cjeloživotnog učenja u Republici Hrvatskoj 2017.-2021.).

U godini 2017./2018. u Zagrebu je djelovalo ukupno 11 srednjih škola s programima za obrazovanje odraslih, od čega 9 gradskih te 2 privatne. Ove programe ukupno je pohađalo 1.159 polaznika, od čega 7 (0,6%) u privatnim školama (Grad Zagreb, 2018.d).

Grad Zagreb osnivač je **Pučkog otvorenog učilišta (POU) Zagreb**, ustanove koja nudi programe osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja odraslih, programe obrazovanja, osposobljavanja i prekvalifikacije mladeži i odraslih izvan sustava redovnog obrazovanja te druge programe i djelatnosti.¹⁸ POU Zagreb nudi oko 300 formalnih i neformalnih obrazovnih programa, uključujući i programe Sveučilišta za treću životnu dob. Godišnje programe pohađa oko 10.000 polaznika. Također, POU nudi programe srednje škole i osnovne škole za odrasle.¹⁹

Također, Grad Zagreb financijski podupire programe Knjižnica grada Zagreba, koji promoviraju cjeloživotno obrazovanje i obrazovanje odraslih, primjerice projekt „65+“, koji je namijenjen socijalnoj integraciji osoba treće životne dobi. Jedan od najposjećenijih programa tog projekta je radionica informatičke pismenosti na kojoj volonteri iz Volonterskog centra Zagreb pomažu polaznicima u dodatnom savladavanju vještina rada na računalima (Izvešće o radu gradonačelnika od 1. srpnja do 31. prosinca 2018.).

Pravo na kvalitetno obrazovanje, sukladno načelu socijalnog ulaganja, počinje s ranim i predškolskim odgojem i obrazovanjem. Obuhvat djece od 6 mjeseci do polaska u školu programima predškolskog odgoja i obrazovanja u Zagrebu je oko 85%. Grad Zagreb sufinancira troškove programa u gradskim i privatnim vrtićima, u obliku olakšica ili potpunog oslobađanja od plaćanja za roditelje ili skrbnike. Nastavljen je trend smanjivanja broja djece po odgojno-obrazovnim skupinama u dječjim vrtićima te ispisivanje djece iz redovitog programa zbog primjene mjere „Roditelji odgojitelji“ (Izvešće o radu gradonačelnika od 1. srpnja do 31. prosinca 2018.). U 2018. Grad Zagreb nastavio je s provedbom većeg broja programa i projekata u okviru predškolskog odgoja i obrazovanja, neki od njih su: projekt produženog boravka djece u dječjem vrtiću zbog prilagodbe radnom vremenu roditelja/skrbnika (od 5.00 do 21.00 sati), projekt „Pravilna prehrana u dječjim vrtićima Grada Zagreba, Imam pravo jesti zdravo“, projekt čuvanja i unaprjeđivanja zdravlja zubi predškolske djece, projekt podrške boljem roditeljstvu u suradnji s UNICEF-om te drugi, čime se doprinosi unapređenju kvalitete programa predškolskog odgoja i obrazovanja, zdravstvene zaštite djece, podrške roditeljstvu i pomirenju plaćenog rada i obiteljskih obaveza roditelja.

Također se kontinuirano provode programi uključivanja djece koja su u riziku socijalne isključenosti, poput programa potpore djeci s teškoćama u razvoju ili djece pripadnika nacionalnih manjina (Izvešće o radu gradonačelnika od 1. srpnja do 31. prosinca 2018.).

¹⁸ Podaci iz Sudskog registra, posjećeno 3. prosinca 2018.

¹⁹ <http://www.pou.hr/>

PRIORITETI

- Poticanje visokih učilišta na razvoj programa za obrazovanje odraslih i osnivanja „sveučilišta za treću životnu dob“
- Razvijati partnerstva između visokih učilišta, poslodavaca i drugih dionika u cilju promocije obrazovanja odraslih i senzibiliziranja poslodavaca na važnost cjeloživotnog obrazovanja zaposlenika
- Bolja promocija programa učenja među socijalno ugroženim stanovništvom

ZAPOSLENOST I NEZAPOSLENOST

U 2017. god. bilježi se blagi porast broja radno aktivnog stanovništva u Gradu Zagrebu, koji u apsolutnim brojevima iznosi 441.381 osobu što je povećanje od 0,2% u odnosu na prethodnu godinu. U 2017. također nastavlja rasti broj zaposlenih osoba i smanjenje stope nezaposlenosti te je ona 6,4%, odnosno za 1,8% manja nego u ožujku 2016. god. U 2018. nastavljen je rast broja aktivnog stanovništva, što prati i porast broja zaposlenih te nastavak smanjenja stope registrirane nezaposlenosti. Prema zadnjim dostupnim podacima Državnog zavoda za statistiku, s kraja ožujka 2018., stopa registrirane nezaposlenosti u Gradu Zagrebu bila je 4,7%.

Za razliku od hrvatskog prosjeka, gdje je u 2017. na godišnjoj razini zamjetno smanjenje zaposlenosti u pravnim osobama za 2,0%, na području Grada Zagreba zaposlenost u toj kategoriji nastavlja rasti. Ukupan broj zaposlenih osoba kod tog tipa poslodavca je 383.469 što je porast od 3,1%. Trend je nastavljen i u 2018., kada je u pravnim osobama zabilježena brojka od 399.809 zaposlenih u pravnim osobama, odnosno 88,7% od ukupnog broja radno aktivnog stanovništva u Gradu Zagrebu. Zamjetna je promjena trenda u kategoriji zaposlenih u obrtu i slobodnim profesijama. Nakon osjetnog smanjenja broja zaposlenih (-1,7%) tijekom 2017., u 2018. brojka počinje rasti te je zabilježen porast za 0,72%, odnosno 208 više zaposlenih. Broj osiguranih poljoprivrednika ostaje približno jednak tijekom perioda 2016. – 2018. unatoč porastu broja zaposlenih.

Valja napomenuti da podaci Hrvatskog zavoda za zapošljavanje ukazuju na snažan pad nezaposlenosti na razini cijele države. Zadnji dostupni podaci pokazuju da je u prosincu 2018. u odnosu na prosinac 2017. taj pad bio za čak 20,5 %. U prosincu 2017. prema

evidenciji HZZ-a bilo 187.363 nezaposlenih osoba, dok ih je u prosincu 2018. evidentirano 148.919.

Na razini države, pad udjela nezaposlenosti i u 2017. i u 2018. zabilježen je u svim dobnim skupinama. I dok je u 2017. osobito bio izražen u slučaju mlađih skupina, gdje je iznosio oko 30%, u 2018. najveće je smanjenje nezaposlenosti evidentirano u skupini osoba od 50 do 54 godine (24,8%).

S obzirom na obrazovanje, najbrojniju skupinu nezaposlenih čine osobe sa završenom srednjom školom za zanimanja u trajanju do 3 godine i školom za KV i VKV radnike (30,8 %), potom osobe sa završenom srednjom školom za zanimanja u trajanju od 4 i više godina te gimnazijom (28,9 %). Osobe sa završenim fakultetom i akademijom krajem 2018. čine 8,8% nezaposlenih u državi, a to je ujedno i skupina u kojoj je evidentirano najmanje smanjenje nezaposlenosti u odnosu na prosinac 2017.

Podaci Hrvatskog zavoda za zapošljavanje iz prosinca 2018. pokazuju da je razlog brisanja iz evidencije HZZ-a najčešće bilo zapošljavanje (63,4%), ali da je u čak 19,0% slučajeva razlog brisanja bilo nepridržavanje zakonskih odredbi.

Socijalni plan Grada Zagreba 2014. – 2020. kao neke od strateških ciljeva određuje upravo smanjivanje nezaposlenosti, jačanje lokalnih strategija zapošljavanja, partnerstva u zapošljavanju i socijalnog poduzetništva te povećanje ukupnog sudjelovanja na tržištu rada, osobito uzimajući u obzir mlade i dugotrajno nezaposlene kao prioritetne skupine za zapošljavanje.

Za ostvarenje ciljeva Socijalnog plana donose se godišnji Akcijski planovi putem kojih se postavljaju operativni ciljevi i određuju aktivnosti kojima se ti ciljevi ostvaruju.

GRAD ZAGREB	2016.	2017.	2018.
Aktivno stanovništvo	437 650	441 381	450 886
Ukupno zaposleni	401 642	412 992	429 545
Zaposleni u pravnim osobama	371 631	383 469	399 809
Zaposleni u obrtu i slobodnim profesijama	29 502	29 008	29 216
Aktivni osiguranici – individualni poljoprivrednici	509	515	520
Stopa registrirane nezaposlenosti	8,2	6,4	4,7

Izvor: www.dzs.hr

Europski stup socijalnih prava: Načelo 4. Aktivna potpora zapošljavanju

Svaka osoba ima pravo na pravovremenu i individualno prilagođenu pomoć u poboljšavanju izgleda za zapošljavanje ili samozapošljavanje. To uključuje pravo na potporu pri traženju posla, osposobljavanju i prekvalifikaciji. Svaka osoba ima pravo na prijenos socijalne zaštite i prava na osposobljavanje kad prelazi na novo radno mjesto.

Mladi imaju pravo na kontinuirano obrazovanje, naukovanje, pripravništvo ili kvalitetnu ponudu za posao u razdoblju od četiri mjeseca nakon gubitka posla ili prekida obrazovanja.

Nezaposlene osobe imaju pravo na individualno prilagođenu, stalnu i dosljednu potporu. Dugotrajno nezaposlene osobe imaju pravo na detaljnu individualnu procjenu najkasnije 18 mjeseci od gubitka posla.

MJERE AKTIVNE POLITIKE ZAPOŠLJAVANJA

MJERE KOJE PROVODI GRAD ZAGREB

Prvi operativni cilj, **Povećanje ukupne zaposlenosti u Gradu Zagrebu do 2020. aktivnim mjerama poticanja poduzetništva i učinkovite lokalne strategije zapošljavanja** provodeći je kroz dodjelu poduzetničkih kredita preko poslovnih banaka uz subvenciju kamate te dodjelom potpora za očuvanje i razvoj tradicijskih, deficitarnih i proizvodnih obrtničkih djelatnosti. Tijekom 2017. zaprimljeno je 8 investicijskih projekata kroz čiju je realizaciju planirano zapošljavanje 38 novih radnika, dok je tijekom 2018. odobreno 7 investicijskih projekata. Odobreni projektni omogućili su očuvanje postojećih radnih mjesta za 106 radnika i planiranje zapošljavanja 18 novih radnika.

Nadalje, u 2017. god. poduzetnici kojima su temeljem Javnog natječaja za dodjelu potpora za očuvanje i razvoj tradicijskih, deficitarnih i proizvodnih obrtničkih djelatnosti odobrene potpore zapošljavanja, zapošljavali su 4.253 radnika. U 2018. donesen je novi Pravilnik o kriterijima i načinu dodjele potpora za očuvanje i razvoj tradicijskih, deficitarnih i proizvodnih obrtničkih djelatnosti te je 4. srpnja 2018. raspisan je Javni natječaj za dodjelu potpora za očuvanje i razvoj tradicijskih, deficitarnih i proizvodnih obrtničkih djelatnosti. Od pristiglih prijava, odobrene su potpore za 941 u zbirnom iznosu od 12.757.000,00 kn. Prijavitelji kojima su odobrene potpore u 2018. zapošljavale su ukupno 2.812 radnika. U 2018. zabilježen je velik broj prijava koje nisu udovoljavale Uvjetima i kriterijima Pravilnika i Natječaja – njih 553, a 14 je podnositelja je povuklo svoju prijavu.

Intenziviranje provedbe mjera aktivnog zapošljavanja sukladno strategiji Europa 2020. i nacionalnim mjerama zapošljavanja, drugi operativni cilj, provodeći je kroz dodjeljivanje potpora za zapošljavanje nezaposlenih osoba pokretanjem vlastitog posla. U tu su svrhu tijekom 2017. objavljeni Javni poziv za osnivanje obrta koji plaćaju porez na dohodak u paušalnom iznosu „Radi čisto – budi zaposlen“ i Javni poziv Grada Zagreba za dodjelu potpora za samozapošljavanje u proizvodnim djelatnostima. „Radi čisto – budi zaposlen“ je mjera kreirana na temelju analize djelatnosti koje se u Zagrebu obavljaju u tzv. sivoj zoni. Kroz navedenu su mjeru dodijeljena bespovratna sredstva za osnivanje obrta koji plaćaju porez u paušalnom iznosu. Prihvatljive djelatnosti obrta pri tome su bile: osnovno čišćenje zgrada, ostale djelatnosti čišćenja zgrada i objekata, ostale djelatnosti čišćenja i uslužne djelatnosti uređenja i održavanja krajolika. Uvjete koje su kandidati trebali zadovoljiti kako bi konkurirali za dobivanje potpore bili su da budući obrt ima sjedište na području Grada Zagreba, da su kandidati nezaposlene osobe evidentirane na Hrvatskom zavodu za zapošljavanje u Regionalnom uredu Zagreb, da imaju prebivalište na području Grada Zagreba, obveza da će porez na dohodak plaćati u paušalnom iznosu te da će obavljati neku od djelatnosti propisanih uvjetima natječaja.

Visina potpora iznosila je do 20.000,00 kuna po odobroj prijavi, a prihvatljivi su troškovi uključivali registraciju obrta, doprinose tijekom 12 mjeseci, knjigovodstvene usluge te troškove fiskalne blagajne. Putem Javnog natječaja ukupno je odobreno 10 potpora vrijednosti 194.766,41 kn.

Prilikom dodjele potpora za samozapošljavanje za proizvodne djelatnosti, kandidati su također trebali biti nezaposlene osobe koje se vode u evidenciji Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, Regionalnog ureda Zagreb, bile su obvezne pohađati radionicu za samozapošljavanje u organizaciji Poduzetničkog centra – Plavi ured te im je prebivalište trebalo biti na području Grada Zagreba. Jednako tako je i njihov budući poslovni subjekt trebao imati sjedište na području Grada Zagreba, a njegova glavnu djelatnost biti u prerađivačkoj industriji (s iznimkom djelatnosti proizvodnje pića, duhanskih proizvoda, kokska i rafiniranih proizvoda, oružja i streljiva

te popravak i instaliranje strojeva i opreme). Također, osobe nisu smjele već prethodno koristiti potporu za samozapošljavanje od Grada Zagreba ili Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Potpore su dodjeljivane u iznosu do 75.000,00 kn za troškove registracije poslovnog subjekta, doprinose za samozaposlenu osobu, edukacije vezane uz djelatnost, nabavu opreme, zakup i uređenje poslovnog prostora i dr. Na taj je način u 2017. god. dodijeljeno 13 potpora ukupne vrijednosti 974.038,81 kn. U 2018., s ciljem samozapošljavanja nezaposlenih osoba pokretanjem vlastitog posla, u rujnu te godine raspisan je Javni poziv za dodjelu potpora Grada Zagreba za proizvodne djelatnosti. Odobreno je ukupno 13 potpora, zbirnog iznosa od 963.869,00 kn.

U svrhu ispunjenja operativnog cilja **Razvijanje obrazovnih programa i usluga za poticanje zapošljavanja**, Poduzetnički centar – Plavi ured organizira i provodi niz raznovrsnih seminara i predavanja za poduzetnike različitih kategorija, omogućuje lakši pristup informacijama relevantnim za uspješno poslovanje te provodi obrazovne programe prilagođene potrebama određenih ciljnih skupina kako bi se povećale njihove konkurentne kompetencije. U 2017. ukupno je 2.798 polaznika pohađalo 155 edukacijskih seminara, a uz to je provedeno i 1.875 individualnih savjetovanja s poduzetnicima i građanima. Aktivnosti su nastavljene i u 2018. god. pa su u organizaciji Poduzetničkog centra – Plavi ured održana 163 edukacijska seminara koje je pohađalo ukupno 2.696 polaznika. Zanimljivo je istaknuti da je među polaznicima bilo 1863 žena, odnosno 69,1%. Također je održano 2.149 individualnih savjetovanja s poduzetnicima i građanima i pružena savjetodavna potpora vezana uz poslovanje za 22 samozaposlene osobe. U 2018. također zbog sve većeg interesa za samozapošljavanjem održano je i 19 grupnih savjetovanja za ukupno 296 osoba. Među polaznicima grupnih savjetovanja o samozapošljavanju također su u znatno većem broju sudjelovale žene – njih 168, odnosno 56,75%.

Aktivnosti sljedećeg operativnog cilja, **Zapošljavanje nezaposlenih osoba u riziku od socijalne isključenosti**, provedene su od strane Gradskog ureda za branitelje i Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom. Gradski ured za branitelje u suradnji s Regionalnim uredom Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, Pučkim otvorenim učilištem Zagreb te parkom Maksimir organizirao je provedbu ekoloških aktivnosti (provedenje šumskog reda i uređenje okoliša) u trajanju od 40 sati. U provedbi ekoloških aktivnosti u 2017. god je sudjelovalo 187 nezaposlenih hrvatskih branitelja, a po završetku provedbe ekoloških aktivnosti, upisali su se i završili odabrane obrazovne programe na POU Zagreb. Ekološke aktivnosti u 2018. održavale su se unutar parka Maksimir, a ukupno je održano 8 ciklusa aktivnosti kojima je obuhvaćeno ukupno 170 branitelja. Nakon završenog ciklusa, sudionici su stekli pravo upisa na odabrani obrazovni program prekvalifikacije ili osposobljavanja u organizaciji POU Zagreb ili Savjetovališta za poslovno upravljanje. Do kraja 2018.god. 74 polaznika je završilo upisane programe, dok je za većinu program trajao i tijekom 2019.

Gradski ured za branitelje također je tijekom 2017. u partnerstvu s Razvojnog agencijom Zagreb – TZP d.o.o. u dva ciklusa proveo edukacije o samozapošljavanju kroz pokretanje i upravljanje vlastitim poduzećem za nezaposlene branitelje i članove njihovih obitelji. Edukaciju je završilo ukupno 29 korisnika koji su stekli znanja iz područja poduzetništva, financija, marketinga, pravnog te organizacijskog područja. Osim navedenoga, provedena su i savjetovanja o pokretanju samostalnog poduzeća. Edukacije o samozapošljavanju za hrvatske branitelje koje su započele u listopadu 2017., nastavljene su tijekom 2018 o organizaciji Gradskog ureda za branitelje i Zagrebačkog inovacijskog centra d.o.o. (u lipnju 2018.

promijenjen je naziv tvrtke iz Razvojna agencija Zagreb – TPZ d.o.o. u Zagrebački inovacijski centar d.o.o.). Od ukupno 40 polaznika koji su završili startup akademiju, desetoro je već otvorilo vlastito poduzeće, a svim zainteresiranima ponuđen je nastavak daljnje stručne edukacije na Ekonomskom fakultetu Zagreb u trajanju 120 sati. Nadalje, u 2018. Gradski ured za branitelje je u suradnji s Hrvatskim apiterapijskim društvom i Udrugom za kreativni socijalni rad za 34 sudionika proveo projekt "Pčelarski tečaj za branitelje". Tečaj, koji se sastoji od teorijske i praktične nastave, osposobio je 25 polaznika za samostalni rad s pčelama, čime im je otvorena mogućnost samozapošljavanja ili stjecanja dodatnog prihoda kroz proizvodnju i prodaju pčelinjih proizvoda. Uz navedeno su 2018. organizirane radionice o financijskoj pismenosti za 20-ak polaznika. Cilj je bio informirati polaznike o mogućnostima za obuku i osposobljavanje za neovisnog financijskog savjetnika.

Nadalje treba navesti da je Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom raspisao Javni poziv za dodjelu državnih potpora za zapošljavanje osoba s invaliditetom u 2017. i u 2018. godini. Putem tog su poziva pravo na državnu potporu ostvarili URIHO - Ustanova za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom te Lada d.o.o. za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom. Kroz dodijeljene potpore tijekom 2017. omogućeno je subvencioniranje plaća i prijevoza za 321 osobu s invaliditetom te financiranje za 72 stručna djelatnika koji pružaju radno-terapeutsku podršku i osobnu asistenciju radnicima-osobama s invaliditetom. Subvencioniranje plaća i prijevoza je ostvareno i tijekom 2018. za ukupno 314 osoba s invaliditetom te je omogućeno financiranje 71 osobe koja pruža radno-terapeutsku podršku i osobnu asistenciju radnicima – osobama s invaliditetom.

Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom također je financijski podržavao rad Centra za profesionalnu rehabilitaciju „Zagreb“ koji je tijekom 2017. pružio 294 korisnika. Centar je najčešće pružio usluge procjene razine radne sposobnosti, medicinskog statusa, izrade socijalne i profesionalne anamneze, utvrđivanja invaliditeta u odnosu na rad te procjene radne učinkovitosti. U 2018. pruženo je ukupno 386 usluga, među kojima su najzastupljenije bilo utvrđivanje invaliditeta u odnosu na rad, rehabilitacijska procjena o razini radne sposobnosti, znanja, radnih navika i profesionalnih interesa te procjena radne učinkovitosti.

Kroz suradnju s Centrom za socijalnu skrb Zagreb, Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom također je 35 osoba, korisnika minimalne novčane naknade, uključio u provođenje radova za opće dobro za radno sposobne ili djelomično radno sposobne samce ili članove kućanstva korisnika zajamčene minimalne naknade. Suradnja Centra za socijalnu skrb Zagreb i Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom nastavljena je u 2018. god. za također 35 osoba. Valja napomenuti da je 2018. učinjeni koraci s u ciljem uključivanja što većeg broja korisnika tijekom narednih izvještajnih razdoblja, a u skladu s mišljenjem Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku od dana 31. siječnja 2018. Tako su, temeljem Zaključka o izmjeni i dopuni Zaključka o organiziranju provođenja radova za opće dobro bez naknade u Gradu Zagrebu, održani sastanci sa svim ravnateljima domova za starije osobe na području Grada Zagreba u koje bi se uključivali korisnici zajamčene minimalne naknade. Nastavno na održane sastanke, potpisan je Ugovor o provođenju radova za opće dobro bez naknade sa sedam domova za starije osobe, a s tri doma, s kojima Grad Zagreb već ima potpisan Ugovor, potpisani su Aneksi ugovora. Također je u 2018. god. održan sastanak s Centrom za socijalnu skrb Zagreb s naglaskom na budući način odabira radno sposobnih/djelomično sposobnih korisnika zajamčene minimalne naknade koji će se uključivati u radove za opće dobro bez naknade.

Uključivanje nezaposlenih osoba na tržište rada u 2017. u Zagrebu omogućeno je i educiranjem te potom zapošljavanjem osoba na

pozicijama pomoćnik u nastavi ili stručni komunikacijski posrednik. Edukacija i zapošljavanje provedena je u okviru projekta "Pomoćnici u nastavi/stručni komunikacijski posrednici kao potpora inkluzivnom obrazovanju, faza III", sufinanciranog od Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i sport. Projektom je uspješno obuhvaćeno 36 škola partnera na području Grada Zagreba. Tijekom 2017. (školske godine 2016./2017. i 2017./2018.) provedene su faza II i faza III Projekta. Podaci pokazuju da je u lipnju 2017. bilo uključeno ukupno 420 pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika, dok ih je u prosincu bilo 492. U lipnju 2018., odnosno krajem šk. god. 2017./2018. bilo je uključeno 168 pomoćnika u nastavi i 6 stručna komunikacijska posrednika.

Temeljem Odluke o Stipendiji Grada Zagreba za učenike i studente s invaliditetom, Grad Zagreb dodjeljuje stipendije učenicima i studentima s invaliditetom. Financijskom potporom za učenike i studente s invaliditetom utječe se na razvoj svijesti o važnosti obrazovanja te stimulira učenike i studente s invaliditetom u procesu obrazovanja. Time je osigurana temeljna svrha Stipendije, izjednačavanje mogućnosti i uključivanje u poticajno obrazovanje te svijet rada osoba s invaliditetom. U školskoj/akademskoj godini 2016./2017. Stipendiju su koristila 53 učenika i studenta s invaliditetom. U okviru Javnog natječaja za dodjelu Stipendije Grada Zagreba za školsku, odnosno akademsku godinu 2017./2018. po prvi je put raspisan i natječaj za dodjelu Stipendije studentima s invaliditetom poslijediplomskih studija. Temeljem Natječaja su dodijeljene ukupno 23 nove stipendije (13 učeničkih i 10 studentskih), a dok je Stipendiju nastavilo koristiti 14 učenika te 24 studenta. Za 61 stipendista tijekom 2018. god. izdvojeno je ukupno 2.446.216,66 kn.

Od školske godine 2003./2004. Grad Zagreb također dodjeljuje Stipendiju Grada Zagreba za učenike koji se obrazuju za deficitarna zanimanja za potrebe obrtništva. Stipendija se dodjeljuje učenicima prvih razreda te je učenici mogu nastaviti koristiti i u drugom i trećem razredu pod uvjetom da razred završe s najmanje dobrim uspjehom i nastave školovanje u zanimanju za koje im je dodijeljena Stipendija. Stipendija za učenike prvih razreda iznosi 1.000,00 kuna mjesečno, za učenike drugih razreda 1.300,00 kuna mjesečno, dok za učenike trećih razreda iznosi 1.600,00 kuna mjesečno. U školskoj godini 2017./2018. dodijeljeno je 99 stipendija za učenike prvih razreda, dok je pravo na nastavak korištenja ostvarilo 45 učenika drugih i 61 učenik trećih razreda.

U školskoj godini 2018./2019. bilo je broj stipendista je narastao za 15 učenika - stipendije je primao 81 stipendist prvih razreda, a pravo nastavak stipendije su ostvarila 94 učenika drugih razreda te 44 učenika trećih razreda. U 2018. godini isplaćeno je 2.660.500,00 kn za stipendiranje učenika za potrebe obrtništva.

Osim navedenih mjera za poticanje zapošljavanja i podizanje profesionalnih i osobnih kompetencija, osobe koje imaju prijavljeno prebivalište u Gradu Zagrebu te su prijavljene su u evidenciju nezaposlenih, ostvaruju pravo na besplatnu mjesečnu pokaznu kartu ZET-a. Pravo ostvaruju u slučaju da su ukupni mjesečni prihodi po članu kućanstva ostvareni u prethodnoj kalendarskoj godini manji ili jednaki 2.000,00 kn te ako osoba pravo na besplatnu pokaznu kartu ne ostvaruje po nekoj drugoj osnovi. U 2018. god. osigurane su 49.093 besplatne karte za nezaposlene, radno sposobne osobe koje se vode u evidenciji Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. U prvom polugodištu 2018. prosječno je mjesečno financirano 4.448 karata. Riječ je osjetnom smanjenju, od 25% u odnosu na isto razdoblje 2017. god. kada ih je prosječno mjesečno financirano 5.935 karata. Treba zamijetiti i da je smanjenje korištenja besplatnog prijevoza za nezaposlene radno sposobne osobe nastavljen tijekom 2018., pa je u drugom polugodištu prosječno mjesečno financirano 3.735 karata, odnosno 16% manje u odnosu na prvu polovinu godine. Ukupna izdvajanja za troškove prijevoza u 2018. po toj osnovi bila su 4.909.300,00 kn.

MJERE KOJE PROVODI HRVATSKI ZAVOD ZA ZAPOSŁJAVANJE

Hrvatski zavod za zapošljavanje provodi mjere aktivne politike zapošljavanja u svrhu poticanja novog zapošljavanja, očuvanja radnih mjesta, povećanja konkurentnosti pojedinca na tržištu rada, posebice osoba iz teže zapošljivih skupina te aktivacije nezaposlenih osoba na društveno korisnim poslovima kroz javni rad.

U ožujku 2017. započela je provedba paketa mjera aktivne politike zapošljavanja "Od mjere do karijere" koja se sastoji od ukupno 9 mjera: potpore za zapošljavanje, potpore za usavršavanje, potpore za samozapošljavanje, obrazovanje nezaposlenih, osposobljavanje na radnom mjestu, mjere za stjecanje prvog radnog iskustva/pripravništva, javni rad, potpora za očuvanje radnih mjesta i stalni sezonac. U Regionalnom uredu Zagreb u 2017. u neku od navedenih mjera uključilo se 6.333 novih korisnika, a ukupno ih je mjerama tijekom 2017. bilo obuhvaćeno 12 693.

S aktivacijom paketa mjera "Od mjere do karijere", započinje se i s primjenom prava propisanih Zakonom o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti. Prava navedena u Zakonu uključuju: pravo na novčanu naknadu, pravo na mirovinsko osiguranje, novčanu pomoć i naknadu troškova tijekom obrazovanja i osposobljavanja te stručnog osposobljavanja za rad bez zasnivanja radnog odnosa, pravo na novčanu pomoć osiguranika produženog mirovinskog osiguranja na temelju ugovora o radu na određeno vrijeme za stalne sezonske poslove i jednokratnu novčanu pomoć i naknadnu putnih i selidbenih troškova.

Također, dodatno su regulirana prava na novčanu pomoć tijekom stručnog osposobljavanja za rad bez zasnivanja radnog odnosa i novčanu pomoć stalnog sezonca (prije u statusu osiguranika produženog mirovinskog osiguranja na temelju ugovora o radu na određeno vrijeme za stalne sezonske poslove).

Da bi osoba ostvarila pravo na novčanu naknadu, mora u posljednja 24 mjeseca raditi 9 mjeseci, a radni odnos nije smio prestati njenom krivnjom ili voljom, odnosno osoba je iz opravdanih razloga prestala obavljati samostalnu djelatnost.

Dostupni podaci o korištenju mjera iz paketa "Od mjere do karijere" pokazuju da je u 2017. uvjerljivo najviše osoba bilo uključeno u mjeru stručnog osposobljavanja bez zasnivanja radnog odnosa, čak 58,8% od ukupnog broja korisnika. Potom je slijedilo korištenje potpore za zapošljavanje (22,14%) te potpore za samozapošljavanje (10,56%). Preostalih 6 mjera raspoloživih u Gradu Zagrebu, tijekom 2017. koristilo je ukupno 1.075 osoba, odnosno 8,5% korisnika.

Krajem 2017. Upravno vijeće Hrvatskog zavoda za zapošljavanje 29. prosinca 2017. prihvatilo je Uvjete i načine korištenja sredstava za provođenje mjera aktivne politike zapošljavanja iz nadležnosti Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u 2018. Time je među ostalim odlučeno o proširenju postojećeg paketa mjera iz 2017. god. kako bi se obuhvatilo više kategorija mladih i dugotrajno nezaposlenih osoba. Također je cilj kroz aktivnosti obrazovanja i osposobljavanja na radnom mjestu smanjiti nerazmjer ponude i potražnje na tržištu rada te podignuti stupanj kvalificiranosti nezaposlenih osoba. Poseban je fokus stavljen na osobe bez radnog iskustva koje su prepoznate kao teško zapošljiva skupina pa su uvedene mjere potpore za zapošljavanje za stjecanje prvog radnog iskustva/pripravništvo i osposobljavanje za stjecanje odgovarajućeg radnog iskustva (30+). U 2018. u nove mjere uključile su se ukupno 682 osobe na području Grada Zagreba.

Podaci Hrvatskog zavoda za zapošljavanje pokazuju da je u Zagrebu tijekom 2018. ukupno bilo 6.137 novouključenih korisnika u mjeru aktivne politike zapošljavanja. U odnosu na 2017. godinu, riječ je o smanjenju broja novouključenih korisnika za 196 osoba. Ukupan broj korisnika na godišnjoj razini također je smanjen u 2018. u odnosu na 2017. za 435 osobe. Do smanjenja apsolutnih brojki je došlo unatoč uvođenju novih mjera aktivne politike zapošljavanja, odnosno uključivanja novih skupina potencijalnih korisnika. Podaci o smanjenju broja korisnika mjera aktivne politike zapošljavanja u 2018. u odnosu na 2017. u skladu su s podacima o smanjenju broja nezaposlenih u općoj populaciji u promatranom periodu.

	Novouključeni korisnici u 2017.	Ukupan broj korisnika u 2017.	Novouključeni korisnici u 2018.	Ukupan broj korisnika u 2018.
Potpore za zapošljavanje	1.484	2.810	1.534	2.929
Potpore za samozapošljavanje	936	1.344	1.626	2.556
Potpore za zapošljavanje za stjecanje prvog radnog iskustva – pripravništvo	-	-	662	662
Potpore za usavršavanje	33	33	17	30
Obrazovanje nezaposlenih	378	581	546	870
Osposobljavanje na radnom mjestu	18	18	35	47
Stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa	3.182	7.464	1.433	4.713
Javni radovi	199	301	143	209
Potpore za očuvanje radnih mjesta	11	50	0	0
Stalni sezonac	92	92	112	204
Osposobljavanje za stjecanje odgovarajućeg radnog iskustva (30+)	-	-	20	20
UKUPNO	6.333	12.693	6.137	12.258

Izvor: www.hzz.hr

ZAKLJUČAK:

Početak 2017. Hrvatski zavod za zapošljavanje je uveo novi paket mjera aktivne politike zapošljavanja "Od mjere do karijere" koji obuhvaća devet mjera, a koji je s početkom 2018. proširen kako bi obuhvatio veći broj teže zapošljivih skupina. Osim onih od strane države, Grad Zagreb također provodi lokalne projekte te projekte u suradnji s Regionalnim uredom za zapošljavanje s ciljem razvoja poduzetništva i stvaranja novih radnih mjesta kroz razvoj poduzetništva i podizanja općih i stručnih kompetencija nezaposlenih osoba kako bi one svojim sposobnostima što bolje odgovorile na uvjete potražnje na tržištu rada. Prema podacima Regionalnog ureda Zagreb u 2017. Grad Zagreb bilježi smanjenje nezaposlenosti za 24,0%. Valja istaknuti da se nezaposlenost nastavila smanjivati unatoč porastu broja radno aktivnog stanovništva u Zagrebu. Trend je nastavljen i u 2018. god. te je evidentirana nezaposlenost u prosincu 2018. bila manja za 22,3% u odnosu na isto razdoblje prethodne godine, a također je zabilježen daljnji rast broja radno aktivnog stanovništva u Gradu.

Trend smanjenja evidentirane nezaposlenosti nastavljen je na području cijele Hrvatske petu godinu u nizu. Na razini države 2017. smanjenje nezaposlenosti u odnosu na 2016. god. iznosilo je 19,8%, a 2018. 20,5% u odnosu na godinu prije.

EKONOMSKI POKAZATELJI

Grad Zagreb je **najsnažniji gospodarski centar** u Hrvatskoj na što jasno ukazuje i činjenica da čini **1/3 nacionalnog BDP-a**. Važno je naglasiti kako je **BDP po stanovniku Grada Zagreba značajno veći od državnog prosjeka**, na što se svakako treba gledati kao potencijal za daljnji razvoj.

Ukupni prihodi Grada Zagreba za 2017. godinu iznose 8.322.285.291,13 HRK, dok je iznos rashoda za Grad Zagreb u 2017. godini iznosio 8.762.207.872,21. U okviru rashoda, Grad Zagreb je u 2017. godini ukupno 645.820.417,47 HRK utrošio na naknade građanima i kućanstvima na temelju osiguranja i druge naknade.

Proračunom Grada Zagreba za 2018. planirani su ukupni prihodi i primici te rashodi i izdaci u iznosu od 9.438.310.000,00 kuna. Uz Proračun donesena je i Odluka o izvršavanju Proračuna Grada Zagreba za 2018., projekcija proračuna Grada Zagreba za 2019. - 2020., programi javnih potreba po djelatnostima, programi radova te programi financiranja udruga po područjima. Radi usklađivanja proračunske potrošnje s dinamikom i naplatom prihoda, gradonačelnik je tijekom godine u dva navrata donio zaključak o preraspodjeli proračunskih sredstava. U studenome, donesene su i izmjene i dopune Proračuna, kojima su prihodi i primici te rashodi i izdaci Proračuna utvrđeni u ukupnom iznosu od 9.773.310.000,00 kuna, što je povećanje za 335.000.000,00 kuna, a rezultat je rasta poreznih prihoda slijedom postizanja nagodbe u svezi sudskog spora između Grada Zagreba i Ministarstva financija u iznosu od 205.905.007,93 kune i poreza na promet nekretnina koji se uslijed značajnog porasta prometa nekretninama ostvaruje u dvostruko većem iznosu od planiranog.

Prosječna neto plaća po zaposlenom u Gradu Zagrebu za 2017. godinu iznosila je 6.962 kn, dok je državni prosjek u 2017. godini iznosio 5.895 kn. U 2018. godini dolazi do povećanja državnog prosjeka te je prema podacima Državnog zavoda za statistiku prosječna isplaćena neto plaća po zaposlenom u pravnim osobama u Hrvatskoj za prosinac 2018. godine iznosila 6.262 kune, što je na godišnjoj razini povećanje od 4 %. Prosječna je zagrebačka plaća za prosinac 2018. naime, bila za 178 kuna viša nego za prosinac godinu ranije. Podaci Gradskog ureda za strategijsko planiranje i razvoj grada pokazuju da je prosječna neto plaća isplaćena u 2018. godini iznosila 7.243 kune i bila je četiri posto veća nego u godinu ranije. Vidljivo je dakle kako je prosječna plaća stanovnika Grada Zagreba veća za oko 13,50% od prosječne plaće stanovnika Hrvatske. Europski stup socijalnih prava poseban naglasak u okviru načela 6. stavlja na plaće gdje navodi sljedeće:

Europski stup socijalnih prava: Načelo 6.

Radnici imaju pravo na pravedne plaće kojima se osigurava pristojan životni standard.

Osigurava se primjerena minimalna plaća kojom se mogu zadovoljiti potrebe radnika i njihovih obitelji u određenim nacionalnim gospodarskim i društvenim uvjetima te pristup zapošljavanju i poticaji za traženje zaposlenja. Sprečava se siromaštvo zaposlenih.

Sve se plaće utvrđuju transparentno i predvidivo u skladu s nacionalnom praksom i poštujući autonomiju socijalnih partnera.

U usporedbi s ostalim županijama, **Grad Zagreb ima najveći udio stanovništva koji glavna sredstva za život osigurava iz stalnog rada** te uz Istarsku i Primorsko-goransku županiju najmanji udio stanovništva koji je bez prihoda. Kako navode Izvješća o radu gradonačelnika od 12. lipnja do 31. prosinca za 2017. i 2018. godine, **poduzetnici Grada Zagreba i dalje imaju vodeću ulogu u ukupnim gospodarskim rezultatima Republike Hrvatske.**

U Gradu Zagrebu posluje i najveći broj obrtnika te je na dan 31. prosinca 2017. poslovalo 12.971 obrtnik ili 16,8% svih obrtnika Republike Hrvatske. Na isti dan u 2018. godini poslovalo je 14.646 obrtnika ili 17,87% svih obrtnika Republike Hrvatske. U odnosu na isti dan godine prije, broj obrtnika u Gradu Zagrebu veći je za više od 1,6 %.

U cilju očuvanja i daljnjeg razvoja obrtničkih djelatnosti, obrtnicima su u 2017. i 2018. godini odobrene potpore prema Javnom natječaju za dodjelu potpora za očuvanje i razvoj tradicijskih, deficitarnih i proizvodnih obrtničkih djelatnosti.

U 2017. godini, na području Grada Zagreba **nastavljen je pozitivan trend pada nezaposlenosti**. U odnosu na 2016. godinu, u prosincu 2017. godine evidentirano je 7.800 nezaposlenih osoba manje nego u istom mjesecu godinu ranije. Ovaj pozitivan trend nastavljen je i u 2018. godini kada statistika bilježi 5.033 nezaposlene osobe manje od istog izvještajnog razdoblja za 2017. godinu, što izraženo u postotcima iznosi 21,3% manje nezaposlenih u usporedbi s istim razdobljem u 2017. godini.

POTPORNA INFRASTRUKTURA ZA NOVE INICIJATIVE

Grad Zagreb u 2017. i 2018. godini **nastavlja pružati značajnu potpurnu infrastrukturu za nove inicijative s ciljem postizanja potpune vizije tzv. pametnog grada.**

Mjere i aktivnosti koje pridonose ostvarivanju ciljeva iz Programa poticanja razvoja obrta, malog i srednjeg poduzetništva u Gradu Zagrebu za razdoblje 2013. -2017. provodi Zagrebački inovacijski centar d.o.o. koji je do 6. lipnja 2018. godine nosio naziv **Razvojna agencija Zagreba – TPZ d.o.o.**

Grad Zagreb putem Tehnološkog parka Zagreb pruža stručnu i infrastrukturnu podršku tvrtkama u inkubaciji te na taj način podupire razvoj inovativnih tvrtki koje razvijaju proizvode temeljene na visokim tehnologijama. Za razliku od 2016. godine kako je Tehnološki park brojao 57 tvrtki, na dan 31. prosinca 2017. u okviru Tehnološkog parka djelovalo je ukupno 70 tvrtki koje su u tom trenutku zapošljavale preko 200 zaposlenika, od kojih su 37 novoosnovane tvrtke.

U 2018. godini Zagrebački inovacijski centar d.o.o. nastavio je s aktivnostima kojima se podupire tehnološki inovativne poduzetnike u Gradu Zagrebu u njihovim poduzetničkim počecima i tijekom razvoja poslovanja kroz infrastrukturnu podršku te specifične programe usluga koji se kontinuirano prilagođavaju potrebama. Prema Izvješću o radu gradonačelnika od 1. srpnja do 31. prosinca 2018. godine, u navedenom razdoblju djelovalo je 106 tvrtki koje zapošljavaju 278 djelatnika, a inkubirano je njih 13 od kojih je 9 novoosnovanih.

U okviru Tehnološkog parka proveden je također Program poduzetničkog akceleratora pod nazivom **“Startup Factory Zagreb“**. (Izvješće o radu gradonačelnika od 12. lipnja do 31. prosinca 2017. godine). Navedeni program značajno je spomenuti obzirom da se radi o **prvom javno financirano NO EQUITY programu (bez ulaska u vlasničku strukturu poslovnog subjekta)** ove vrste na području Grada Zagreba i šire. Primarni cilj pokretanja programa Startup Factory Zagreb je **osnaživanje ekosustava koji potiče razvoj startup poduzetništva kao i izgradnja održivog i uključivog razvoja grada Zagreba kroz pametna rješenja.** Ideja Startup Factory Zagreb svakako je i olakšati poslovanje startupovima u fazi razvoja, širenje poslovanja na postojeća i nova tržišta, povećanje prihoda te kreiranje kvalitetnih i inovativnih proizvoda. Svrha programa je pomoći startupu na putu k monetiziranju poslovne ideje te održivom poslovanju, rastu i razvoju.

Program je zamišljen na način da omogućava **natjecanje timovima za dobivanje financijske, ali i nefinancijske podrške koja uključuje pristup intenzivnom desetotjednom programu** tijekom kojeg je predviđeno stjecanje znanja i vještina potrebnih za uspješno **lansiranje vlastitog startupa uz pomoć odabranih stručnjaka i mentora.** Dobivena podrška uključuje i korištenje uredskog prostora kao i umrežavanje među ostalim startupovima koji su smješteni u Tehnološkom parku. Mentori u okviru ovog programa su odabrani stručnjaci s profesionalnim iskustvom, znanjem i vještinama vezanima za startup svijet te tematska područja pro-

grama Startup Factory Zagreb, čija uloga je prije svega povećati šanse za uspjeh poduzetničkih ideja. Podrška mentora usmjerena je pružanju podrške timovima i mladim startupovima u razvoju i komercijalizaciji proizvoda, a pri tom mentori sudjeluju u cjelokupnom procesu razvoja timova kroz desetotjedni program.

U sklopu programa Startup Factory Zagreb 2017. prihvatljiva rješenja bila su ona vezana uz tematska područja **Smart Energy (napredna održiva rješenja s naglaskom na ekološku odgovornost), Smart Mobility (poboljšanje efikasnosti i smanjenje onečišćenja u gradskom i međugradskom prometu), Smart Tourism (jačanje inovativne turističke ponude grada Zagreba) i Smart Living - Silver Economy (poboljšanje socio-ekonomskog položaja populacije 50+).** Prihvatljiva rješenja morala su zadovoljiti kriterije softverske ili hardverske inovativnosti ili biti kombinirano rješenje vezano uz indikativne aktivnosti tematskih područja. Prihvatljivi prijavitelji na ovaj program bili su razvojni timovi: koji će u sklopu programa registrirati d.o.o. ili j.d.o.o. sa sjedištem u Gradu Zagrebu; mikro i mala trgovačka društva (d.o.o. ili j.d.o.o.) i to mlada startup društva registrirana u zadnjih 12 mjeseci, sa sjedištem u Gradu Zagrebu, čiji je razvoj djelatnosti ili proizvoda vezan uz inovativna rješenja, usluge i tehnologije; mikro i mala trgovačka društva (d.o.o. ili j.d.o.o.) i to mlada startup društva registrirana u zadnjih 12 mjeseci, s registriranim sjedištem na području Republike Hrvatske, izvan Grada Zagreba, uz uvjet promjene sjedišta društva na način da se isto registrira u Gradu Zagrebu, najkasnije do 1. listopada 2017. Među 16 prijavljenih timova u 2017. godini izabrano je njih šest. Uz edukacijsku, mentorsku, tehničku i infrastrukturnu pomoć, svi nagrađeni timovi osvojili su svaki pojedinačno i financijsku potporu od 125.000 kuna. Grad Zagreb je glavni pokrovitelj ovog programa.

Prijave za treći ciklus ZICER-ovog predakceleracijskog programa Startup Factory trajale su od 16. kolovoza do 12. rujna 2018. godine. Prijaviti su se mogli timovi ili startupovi registrirani u posljednjih 12 mjeseci koji razvijaju visokotehnološka rješenja i okupljaju 3 do 5 punoljetnih članova komplementarnih znanja.

Prihvatljiva rješenja za prijavu trebala su biti ona koja koristeći ICT i/ili KET svojom inovativnošću unapređuju: zdravlje i kvalitetu života, energiju i održivi okoliš, promet i mobilnost, sigurnost, hranu i bio-ekonomiju. Sva navedena područja su bila u skladu sa Strategijom pametne specijalizacije Republike Hrvatske (S3). Također, u obzir su dolazila i rješenja vezana za turizam, obrazovanje, lifestyle i fintech. Na Bootcampu koji se održao 22. rujna 2018. godine odabrano je 18 timova koji su svoje inovativne proizvode razvijali kroz intenzivan osmotjedni program. Najbolji timovi osvojili su bespovratnu no equity financijsku potporu ukupne vrijednosti 860.000 HRK i kontinuiranu podršku ZICER-a. U 2018. godini, Grad Zagreb je ujediniio svoja dva najznačajnija startup projekta – Startup Factory i Zagreb Connect, i veliko se finale intenzivnog predakceleracijskog programa održalo 5. prosinca 2018. godine na međunarodnoj startup konferenciji.

U travnju 2017. godine na Zagrebačkome velesajmu, u Paviljonu 12 otvoren je Tehnološki park Zagreb te je tako ostvaren cilj Programa poticanja razvoja obrta, maloga i srednjeg poduzetništva u Gradu Zagrebu. **Glavni ciljevi Tehnološkog parka su proširivanje proizvodnih i tehnoloških mogućnosti Grada Zagreba, privlačenje novih, modernih, visokih, čistih i profitabilnih tehnologija te poticanje poduzetništva i osnivanje startupova na području razvoja proizvoda.** U tu svrhu, uređeno je ukupno 7.313 m² prostora čime su stvoreni uvjeti za nova radna mjesta kroz koja startup timovi i inovativni poduzetnici u modernom i vrhunski opremljenom prostoru razvijaju svoje poduzetničke ideje.

Intenzivni predakceleracijski program STARTUP FACTORY ZAGREB uključuje 10 tjednih modula te do 300 sati mentorske i konzultantske podrške u sklopu programa na područjima:

- Razvoj minimum viable producta (MVP-a), poslovnog modela i strategije
- Inovacijsko financiranje putem dostupnih bespovratnih sredstava i pripremanje pristupa za prikupljanje investicije od strane fondova rizičnog kapitala
- Startup marketing, digitalna produkcija i razvoj marketinga po minimum viable marketing(MVM) modelu

Outputi, aktivnosti i usluge koje će svaki tim sudionik programa imati na raspolaganju uključuju među ostalim:

- Startup akademiju Plavog ureda
- Design Thinking i Business Model Canvas radionice
- Sažetak poslovnog plana za prezentaciju investitorima
- Radionice upravljanja projektima
- Fundraising plan (plan o prikupljanju sredstava), razvijenu projektnu prijavu za bespovratna sredstva ili subvencionirano kreditiranje
- Razvijeni whiteboard i elevator pitch
- Osnivanje tvrtke putem mjera aktivne politike za timove koji još nemaju reguliran pravni status poslovnog subjekta
- Brendiranje, dizajn logotipa i marketinških materijala, fotografija i video, web dizajn i sl.
- CRO, A/B testiranje, analitika i profiliranje korisnika
- Networking događaje
- Go-To-Market (GTM) strategije
- Definiranje MVP-a (bez obzira na to je li proizvod potrošački, software usluga, B2B/B2C) i prodajnog lijevka za digitalni rast prodaje
- Dostupnost svih usluga koje nude partneri programa

[\(http://startupfactory2017.tehnopark.hr/\)](http://startupfactory2017.tehnopark.hr/)

ZAKLJUČAK:

- Grad Zagreb je najsnažniji gospodarski centar u Hrvatskoj na što jasno ukazuje i činjenica da čini 1/3 nacionalnog BDP-a.
- Grad Zagreb ima najveći udio stanovništva koji glavna sredstva za život osigurava iz stalnog rada.
- Grad Zagreb i u 2017. i 2018. godini nastavlja pružati značajnu potpornu infrastrukturu za nove inicijative s ciljem postizanja potpune vizije tzv. pametnog grada te je glavni pokrovitelj prvog javno financiranog NO EQUITY programa (bez ulaska u vlasničku strukturu poslovnog subjekta) kroz program poduzetničkog akceleratora pod nazivom **“Startup Factory Zagreb”**.

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Prema **Izvešću o osobama liječenim zbog zlouporabe psihoaktivnih droga²⁰ u Hrvatskoj u 2017. godini**, Grad Zagreb navodi 1.970 osoba liječenih od svih tipova ovisnosti u 2017. godini. Od spomenute brojke, 1.404 osoba liječeno je zbog opijata, što čini ukupno 71,3% ukupne brojke liječenih, a od toga je 35 osoba prvi put pristupilo liječenju zbog opijata.

Prema podacima **Hrvatskog registra o osobama s invaliditetom**, Hrvatskoga zavoda za javno zdravstvo, na dan 15. siječnja 2018. godine u Gradu Zagrebu živi 90.209 osoba s invaliditetom, što čini 11,4% ukupnog stanovništva grada – 48.234 (53,5%) muškaraca i 41.975 (46,5%) žena²¹. Najveći udio osoba s invaliditetom u ukupnom broju stanovnika nalazi se u Krapinsko-zagorskoj (14,7%), Šibensko-kninskoj (13,3%) te Sisačko-moslavačkoj županiji (13,2%). U razdoblju od siječnja do rujna 2018. godine, posredovanjem Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje, zaposleno je ukupno **2.656 osoba s invaliditetom** (udio od 1,9% svih zaposlenih osoba iz evidencije Zavoda), što čini porast od 0,3% u odnosu na isto razdoblje prošle godine kada je zaposleno 2.648 osoba s invaliditetom (1,7% ukupne populacije zaposlenih osoba iz evidencije Zavoda). **Broj zaposlenih osoba s invaliditetom i dalje kontinuirano raste**, iako je sam porast manji u odnosu na prošle godine. Kao i prijašnjih godina, najveći broj zaposlenih osoba s invaliditetom evidentiran je u **Gradu Zagrebu (400 – 15,01 %)**, zatim u Osječko-baranjskoj županiji (278 ili 10,47%), te u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji (202 ili 7,6%).²²

U Zagrebu djeluju 43 kluba za osobe s invaliditetom, u kojima trenira 1052 aktivnih sportaša, te 16 sportskih udruga sa 380 gluhih i nagluhih sportaša.

Poboljšanje statusa sporta osoba s invaliditetom i sporta gluhih sportaša osobito je vidljivo u posljednjih nekoliko godina, što se očituje i u njihovim međunarodnim rezultatima. Osigurava se korištenje objekata za potrebe sporta osoba s invaliditetom te profesionalni stručni rad trenera. U izvještajnom razdoblju sportaši s invaliditetom bili su naročito uspješni u skijanju, snowboardu, atletici, obaranju ruku, taekwondou, kuglanju, ribolovu, a sportaši s oštećenjem sluha u skijanju i kuglanju, curlingu i rukometu. Uz vrijednost samih sportskih uspjeha, ovi programi pridonose socijalizaciji osoba s invaliditetom i kvaliteti njihova života. Osim natjecateljskim sportom, osobama s invaliditetom ponuđeni su i rekreativni programi u svim gore navedenim sportovima, a osobito je velik interes za slobodnim plivanjem koje je organizirano na 3 gradska plivališta.

Odlukom o uvjetima i načinu ostvarivanja bolničkog liječenja medicinskom rehabilitacijom hrvatskih ratnih vojnih invalida iz **Domovinskog rata i članova obitelji smrtno stradaloga, zatočenoga ili nestaloga hrvatskog branitelja iz Domovinskog rata** (Službeni glasnik Grada Zagreba 02/15) propisano je da HRVI iz Domovinskog rata imaju pravo na medicinsku, odnosno fizikalnu rehabilitaciju ako mu je ta rehabilitacija prijeko potrebna u svezi s oštećenjem organizma koje je zadobio u obrani suvereniteta Republike Hrvatske i na temelju koje mu je priznat status HRVI. S ciljem postizanja i očuvanja što boljeg zdravstvenog stanja, Gradski ured za branitelje upućuje HRVI iz Domovinskog rata i članove obitelji smrtno stradaloga, zatočenoga ili nestaloga hrvatskog branitelja iz Domovinskog rata na 14-dnevno bolničko liječenje medicinskom rehabilitacijom u ugovorna lječilišta i/ili specijalne bolnice. Sve troškove medicinske rehabilitacije i smještaja u cijelosti snosi Grad Zagreb. **U 2016. godini** program medicinske rehabilitacije koristilo je 276 osoba (246 HRVI i 30 članova obitelji), dok je u **2017. godini** program koristilo 285 osoba (239 HRVI i 46 članova obitelji).

Uz program medicinske rehabilitacije omogućeni su i **sistematski i onkološki pregledi za hrvatske branitelje** i članove obitelji smrtno stradalih, zatočenih i nestalih hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata. Sistematski pregledi ciljano su namijenjeni ranom otkrivanju plućnih i srčanih bolesti te prevenciji najčešćih malignih oboljenja. U 2016. godini bilo je 500 korisnika sistematskih pregleda, a taj broj ostaje jednak i u 2017. godini. S obzirom da je uočeno kako se kao najčešći uzrok smrti hrvatskih branitelja pojavljuje karcinom, Ured je 2016. godine organizirao **Pilot projekt specijalističkih onkoloških pregleda** za 200 hrvatskih branitelja, dok su u **2017. godini specijalistički onkološki pregledi pluća i bronha organizirani za 1.000 korisnika**.

U 2018. godini stavljen je prioritet na mentalno zdravlje branitelja, gdje su u **Savjetovalištu za hrvatske branitelje i članove njihovih obitelji Grada Zagreba** evidentirane 322 stranke - hrvatski branitelji i članovi njihovih obitelji s upitima vezanim uz različitu problematiku, od mirovinskih prava, preko socijalne problematike do medicinske rehabilitacije. Savjetovalište za supruge i djecu hrvatskih branitelja liječenih od PTSP-a osigurava stručnu savjetodavnu psiho-socijalnu pomoć i potporu u rješavanju osobnih, obiteljskih i radnih problema supruge i djece hrvatskih branitelja kroz individualno i grupno savjetovanje, a prema potrebi osigurava i rad s cijelom obitelji zajedno. Savjetovalište je u 2018. godini zaprimilo 303 stranke.

PREVENCIJA OVISNOSTI O ALKOHOLU MEĐU DJECOM I MLADIMA

U kontekstu zdravstvene zaštite, prepoznata je važnost prevencije konzumiranja alkohola kod djece i mladih i u skladu s time Gradska skupština Grada Zagreba donijela je **Akcijski plan suzbijanja štetne uporabe alkohola** u Gradu Zagrebu 2013. – 2016., čija je provedba produžena do kraja 2018. godine. Sufinanciranje programa/projekata usmjerenih prevenciji neprihvatljivog ponašanja djece i mladeži provodi se temeljem **Javnog natječaja za financiranje programa i projekata udruga iz područja prevencije neprihvatljivog ponašanja djece i mladeži iz Proračuna Grada Zagreba 2018. i Javnog poziva za podnošenje prijava za dodjelu jednokratnih financijskih potpora udrugama za 2018.**

Prevenција ovisnosti o alkoholu provodi se sukladno ciljevima Nacionalne strategije za sprječavanje štetne uporabe alkohola i alkoholom uzrokovanih poremećaja, Europskom akcijskom planu za smanjenje štetne uporabe alkohola i Planu zdravstvene zaštite Grada Zagreba. Uz spomenuto, **Program za mlade Grada Zagreba od 2015. – 2018. godine** kao jedan od ciljeva navodi

Tijekom 2017. godine u okviru djelovanja Policijske uprave zagrebačke izrađeno je 3.000 letaka i 150 plakata pod nazivom “Uskratite prodaju alkohola maloljetnim osobama”.

“Razvoj preventivnih programa za mlade”. Cilj preventivnih mjera i aktivnosti je koordinirano, sustavno i učinkovito suzbijanje štetne uporabe alkohola u Gradu Zagrebu podizanjem opće svijesti o štetnosti alkohola, edukacijom i unaprjeđenjem informiranosti o štetnim posljedicama konzumacije alkohola. Također, provode

se mjere s ciljem smanjenja dostupnosti alkohola djeci i mladima, kao i osnaživanje mladih za uspješno odupiranje vršnjačkom pritisku pri konzumaciji alkohola.

Utjecaj vršnjačke skupine koja konzumira alkohol ili koja prihvaća opijanje, značajno povećava šansu za razvoj alkoholizma kod mladih. Praćenje i nadzor provođenja mjera unutar Akcijskog plana provodi Gradski ured za zdravstvo i Povjerenstvo Grada Zagreba za prevenciju i suzbijanje zlouporabe droga te drugih oblika ovisnosti.

Prema rezultatima istraživanja Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe sa invaliditetom naziva **“Mladi i sigurnost – osjećaju li se mladi sigurno u Gradu Zagrebu”**²³, provedenog 2008. godine, vidljivo je da su trendovi učestalosti konzumacije alkohola kod adolescenata u značajnom porastu. Naime, u kategoriji od 18. do 21. godine čak 62,7% mladih navodi da konzumira alkohol. Ukoliko u toj dobnoj skupini uzmemo u obzir odgovore samo muških ispitanika nalazimo 72,4% ispitanika koji navode da konzumiraju alkohol tijekom svakog izlaska.

PROGRAMI PREVENCIJE NA PODRUČJU GRADA ZAGREBA

Program “MAH - 1” – namijenjen je učenicima četvrtih razreda osnovnih škola. Učenici su u pratnji kontaktpolicajaca i učitelja posjetili policijsku postaju gdje su se upoznali s radom policijske postaje, opasnostima od suvremenih sredstava ovisnosti te o osnovama samozaštitnog ponašanja. Tijekom školske godine 2017/2018 u program je bilo uključeno 6.406 učenika kroz 303 posjeta-predavanja, a tijekom prethodne školske godine 2016/2017. u ovaj program je bilo uključeno 6.775 učenika kroz 328 posjeta-predavanja.

Preventivni potprogram “PiA” – namijenjen učenicima šestih razreda osnovnih škola. U okviru programa održano je 178 predavanja za 3.740 učenika u 116 osnovnih škola.

Preventivni projekt “ZDRAV ZA 5” – namijenjen učenicima osmih razreda. Tijekom školske godine 2017/2018 u program je bilo uključeno 5.148 učenika kroz 258 predavanja a tijekom prethodne školske godine 2016/2017 u ovaj program je bilo uključeno 3.740 učenika kroz 178 predavanja.

Preventivni program “NE, ZATO JER NE” – namijenjen učenicima prvih razreda srednjih škola. U okviru programa održano je 328 predavanja za ukupno 8.494 učenika u 78 srednjih škola na kojima su učenici upozoreni o opasnostima zlouporabe droga, alkohola, noćnim izlascima i zakonskim posljedicama takvog ponašanja. Tijekom školske godine 2017/2018 u program je bilo uključeno 9892 učenika, održano je 403 predavanja u 87 srednjih škola a tijekom prethodne školske godine 2016/2017 u ovaj program je bilo uključeno 8326 učenika, održano je 328 predavanja u 83 srednje škole.

Preventivna aktivnost “Sigurnost u gradu Zagrebu – prevencija je najbolji lijek” – namijenjena je učenicima prvih razreda srednjih škola koji su smješteni u učeničkim domovima na području Grada Zagreba. Održano je 10 predavanja za 320 učenika i njihovih odgojitelja u 10 učeničkih domova.

Škola nepušenja – Nestandard u zdravstvenoj skrbi – Grad Zagreb u suradnji s Psihijatrijskom bolnicom „Sveti Ivan“ pokrenuo je program koji će provoditi za građane Grada Zagreba kod kojih postoji indikacija štetnog ponašanja.

“NIJE COOL BITI BULLY” – javnozdravstvena kampanja pokrenuta u suradnji s Domom zdravlja Zagreb – Istok, s ciljem podizanja svijesti o rizičnim i zaštitnim čimbenicima u prevenciji vršnjačkog nasilja s nizom aktivnosti (okrugli stol na temu vršnjačkog nasilja, predstavljanje knjige „Hod po rubu“, te obilježavanje Dana ružičastih majica s ciljem naglašavanja rastućeg problema vršnjačkog nasilja)

“Usudi se oduprijeti” – ciklus održavanja debata radionica kojima se provodi edukacija za borbu protiv vršnjačkog nasilja, koji se provodi u suradnji s Hrvatskim debatnim društvom.

“Pogled u sebe” – Grad Zagreb je u suradnji s Domom zdravlja Zapad održao predavanje s ciljem osvješćavanja brige za vlastito zdravlje, povećanja znanja mladih o mentalnom zdravlju i smanjenja stigme prema mentalnim poremećajima. Grad Zagreb je Programom za mlade Grada Zagreba od 2015. – 2018. godine kroz ciljeve predvidio razvoj kvalitetnih zdravstvenih usluga za mlade i razvoj preventivnih programa za mlade. Uz potporu Grada Zagreba, Gradskog ureda za zdravstvo i Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i sport Projekt provodi Centar za zaštitu mentalnog zdravlja pri Domu zdravlja Zagreb-Zapad te Međunarodna udruga studenata medicine Hrvatska, a cilj im je podizanje svijesti o važnosti mentalnog zdravlja među mladima u srednjim školama na području Grada.

²³ Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom (2009). *Mladi i sigurnost – osjećaju li se mladi sigurno u Gradu Zagrebu*. Dostupno na mrežnoj stranici Grada Zagreba: https://www.zagreb.hr/UserDocImages/arhiva/socijalna_skrb/Sigurnost%20naslovnicama.pdf

To potvrđuju i ESPAD-ovi (Europsko istraživanje o pušenju, pijenju alkohola i uzimanju droga među učenicima) rezultati međunarodnog istraživanja **“Ponašanje u vezi sa zdravljem u djece školske dobi”** (HBSC) provedenog 2010. godine²⁴ prema kojem gotovo polovica ispitanih dječaka (44%) i svaka četvrta djevojčica (26%) u dobi od 15 godina izjavljuju da su se u životu opili dva puta ili više. Sljedeće istraživanje ESPAD-a bilo je 2015. godine²⁵ prema kojemu je utvrđeno da je 92,3% šesnaestogodišnjaka u Hrvatskoj pilo alkohol, dok u **Zagrebu tjedno ili češće, vino pije 14% dječaka**, no osobito je upozoravajuće da u dobi od 13 godina 12% dječaka izjavljuje da vino pije najmanje jednom tjedno ili češće. Povodom obilježavanja Dana zaljubljenih, 14. veljače 2017., na uglu Praške ulice i Trga bana Josipa Jelačića Grad Zagreb je, u suradnji sa Zajednicom klubova liječenih alkoholičara, organizirao javnozdravstvenu akciju pod nazivom „Trijezni tramvaj zvan Čežnja – ljubav“ s ciljem podizanja svijesti o štetnosti prekomjernog konzumiranja alkohola i posljedica za pojedinca, obitelj te cijelu zajednicu.

U okviru djelokruga rada **Službe za mentalno zdravlje i prevenciju ovisnosti Nastavnog zavoda za javno zdravstvo “Dr. Andrija Štampar”** stručna potpora dodatno se osigurala i kroz otvaranje novog **“Centra za mlade”** u Heinzelovoj ulici.

Grad Zagreb i Dom zdravlja Zagreb – Istok uspostavili su **Centar za zdravlje mladih Grada Zagreba** kojem se počeo provoditi program Službe za mentalno zdravlje i prevenciju ovisnosti Nastavnog zavoda za javno zdravstvo „Dr. Andrija Štampar“. U 2018. godini zabilježeno je 4.970

dolazaka mladih, što govori o prepoznavanju Centra za mlade kao izvor pomoći i podrške u usvajanju zdravih stilova života kroz osobni pristup građanima. Održana je edukacija djelatnika Stručnih službi i Nastavničkih vijeća odgojno-obrazovnih ustanova te koordinatora školskih preventivnih programa.

S ciljem prevencije ovisnosti i osnaživanjem mentalnog zdravlja mladih, Grad Zagreb je u suradnji s Domom zdravlja Zagreb

Zapad i Međunarodnom udrugom studenata medicine CroMSIC pokrenuo projekt **“Promicanje mentalnog zdravlja – Pogled u sebe”**, a u suradnji s Udrugom BoliMe i 1. zagrebačkom gimnazijom projekt **“Osjećam”**. Projekti su predstavljeni na Simpoziju Pogled u sebe, 8. prosinca 2017. U Hrvatskoj se po prvi puta od 08. do 10. studenog 2017. godine održao **Međunarodni sastanak Istraživanja o zdravstvenom ponašanju učenika** (Health Behaviour in School-aged Children, HBSC) u organizaciji Hrvatskog tima HBSC-a. Sastanku je prisustvovalo oko 109 sudionika iz 42 zemlje Europe i svijeta. Organizator skupa bio je Hrvatski zavod za javno zdravstvo, a suorganizatori su bili Škola narodnog zdravlja “Andrija Štampar“ i Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Na Međunarodnom sastanku predstavljene su aktivnosti koje provodi Gradski ured za zdravstvo, a vezane su uz prevenciju rizičnog ponašanja mladih. U suradnji s Institutom Ivo Pilar i Uredom za suzbijanje zlorabe droga Vlade RH u 2018. godini započeo je znanstveno-istraživački projekt **“Noćni život grada: obrasci ponašanja posjetitelja noćnih klubova”**. Rezultati projekta bit će temelj za daljnje razvijanje specifičnih programa prevencije ovisnosti i intervencija za sigurna noćna okruženja, posebice usmjerenih na mlade.

U suradnji sa Nastavnim zavodom za javno zdravstvo “Dr. Andrija Štampar“ u prvoj polovici 2018. godine proveo se program **“Anonimno testiranje uzoraka za koje se sumnja da sadrže droge ili psihotropne tvari”**. Program je usmjeren na omogućavanje roditeljima anonimno testiranje tvari za koje sumnjaju da sadrže droge ili psihotropne tvari, pružanje informacija roditeljima kako postupiti u slučaju pozitivnog nalaza, poticanje roditelje na suočavanje s problemom i

moogućnostima rješavanja. U izvještajnom razdoblju obrađeno je ukupno 80 uzoraka, od kojih je 36 bilo pozitivno na prisutnost droga i psihotropnih tvari. U tijeku je izrada **Nacionalne strategije suzbijanja ovisnosti za razdoblje od 2018. do 2025. te Akcijskog plana suzbijanja ovisnosti 2018. – 2021.**

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA:

- lokalni kontekst povećava vjerojatnost uspjeha preventivnih intervencija
- najbolji učinci postižu se mobiliziranjem različitih sektora u zajednici
- pristup odozdo prema gore i proces dijeljenja
- ljudi iz zajednice moraju biti proaktivni u identificiranju problema i poticanju promjena
- uloga stručnjaka u informiranju o problemima koji nisu očiti, a prisutni su u populaciji te mobiliziranje lokalnih resursa kako bi se povećala svijest o zdravlju i započele preventivne akcije

PROGRAMI SOCIJALNE SKRBI

Najčešće korišteno pravo iz sustava socijalne skrbi u prosincu 2017. god. na području Grada Zagreba bila je jednokratna naknada – 9.274 korisnika primilo je 12.792 naknade. Podaci Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (u nastavku: MDOMSP) iz prosinca 2018. pokazuju značajno smanjenje broja korisnika te vrste pomoći, za 1.568 primatelja, odnosno za 16.91%. Po učestalosti korištenja socijalnih prava u 2017. slijedi doplatka za pomoć i njegu, koji je dodijeljen 8.312 puta te zajamčena minimalna naknada koja je isplaćena 6.733 puta. Jednak je obrazac vidljiv i u 2018. god. te je u prosincu isplaćeno 8.576 doplatka za pomoć i njegu i 5.876 zajamčenih minimalnih naknada za 9.791 korisnika. I dok je načelno u 2018. zamjetan pad učestalosti korištenja većine prava, češće su korištene naknada za osobne potrebe korisnika

smještaja (+13.63%) kao i usluge raznih oblika smještaja poput boravka (+45.77%), smještaj u dom socijalne skrbi za djecu i odrasle osobe (+33.12%) te organiziranog stanovanja (+146.67%). Zamjetan je također porast broja korisnika osobne invalidnine (+7.85%) te doplatka za pomoć i njegu (+3.18%).

Udio nezaposlenih radno sposobnih osoba, korisnika zajamčene minimalne naknade bio je 2017. godine nešto veći u Zagrebu, nego na razini države gdje te godine iznosi 48,1%. Najveći broj korisnika zajamčene minimalne naknade i jednokratne naknade bio je zabilježen u područnim uredima Peščenica, Dubrava i Susedgrad. U odnosu na prosinac 2017., u istom razdoblju 2018. godine broj korisnika zajamčene minimalne naknade manji je za 1.931 osobu (-16.9%), a prati ga i pad ukupno isplaćenih naknada od približno 13%.

BROJ KORISNIKA I PRAVA U SOCIJALNOJ SKRBI U GRADU ZAGREBU		2017. (31.12.)	2017. (31.12.)	%
ZAJAMČENA MINIMALNA NAKNADA:				
1.	1. Ukupno naknada (samaca i kućanstava)	6.733	5.876	-12.73%
	2. Ukupno obuhvaćenih osoba	11.722	9.791	-16.9%
2.	NAKNADA ZA OSOBNE POTREBE KORISNIKA SMJEŠTAJA	1.272	1.442	+13.63%
JEDNOKRATNA NAKNADA:				
3.	1. Ukupna naknada	12.792	11.966	-6.46%
	2. Različiti korisnici (samci i kućanstva) kojima je jednom ili više puta odobrena naknada	9.274	7.706	-16.91%
4.	NAKNADE U VEZI S OBRAZOVANJEM	37	16	-56.76%
5.	OSOBNA INVALIDNINA	5.020	5.414	+7.85%
6.	DOPLATAK ZA POMOĆ I NJEGU	8.312	8.576	+3.18%
7.	STATUS RODITELJA NJEGOVALTELJA ILI NJEGOVALTELJ	520	525	+1%
8.	NAKNADA DO ZAPOSLENJA	499	384	-23.05%
UKUPNO KORISNIKA		36.656	33.854	-7,64%
SOCIJALNE USLUGE				
9.	9.1. POMOĆ U KUĆI: (Ukupno obuhvaćenih korisnika)	253	214	-15.41%
	9.2. PSIHO-SOCIJALNA PODRŠKA	655	562	-1.07%
	9.3 RANA INTERVENCIJA (Ukupno obuhvaćenih korisnika)	182	117	-35.71%
	9.4. POMOĆ PRI UKLJUČIVANJE U PROGRAME ODGOJA I OBRAZOVANJA (INTEGRACIJA): (Ukupno obuhvaćenih korisnika)	45	40	-11.11%
	9.5. BORAVAK	1.053	1.535	+45.77%
	9.6. SMJEŠTAJ (PRIVREMENI ILI DUGOTRAJNI) U UDOMITELJSKU OBITELJ DJECE I ODRASLIH OSOBA	816	803	+1.59%
	9.7. SMJEŠTAJ U OBITELJSKI DOM DJECE I ODRASLIH OSOBA	133	150	+12.78%
	9.8. SMJEŠTAJ U CENTAR ZA PRUŽANJE USLUGA U ZAJEDNICI	172	146	-15.17%
	9.8. SMJEŠTAJ U DOM SOCIJALNE SKRBI ZA DJECU I ODRASLE OSOBE	1.280	1.704	+33.12%
	9.10. ORGANIZIRANO STANOVANJE	45	111	+146,67%
UKUPNO KORISNIKA		4.634	5.382	+16,14%

Izvor: <https://mdomsp.gov.hr/>

S obzirom na kategorije prava socijalne skrbi koje se financiraju iz proračuna Grada Zagreba, najčešće je korišteno pravo na besplatnu mjesečnu/godišnju pokaznu kartu. Zamjetan je kontinuirani pad u korištenju tog prava te je 2018. godine na godišnjoj razini bilo 8.777 korisnika manje u odnosu na prethodnu, 2017. godinu. Uočeni trend prisutan je i u slučaju dodjele besplatnih pokaznih karata ZET-a za učenike i studente čiji su ukupni mjesečni prihodi po članu kućanstva jednaki ili manji od 2.000,00 kn. U 2017. godini odobreno je korištenje 11.062 besplatne pokazne karte ZET-a po toj osnovi, dok ih je u 2018. godini odobreno 8.497, odnosno 23% manje. Smanjenje korištenja toga prava očekivano je s obzirom

na podatke koji govore o smanjenju evidentirane nezaposlenosti u Gradu tijekom navedenog razdoblja. I tijekom 2017. i 2018. godine registriran je znatan broj primatelja novčane pomoći umirovljenicima (uključujući i prigodne novčane pomoći povodom Božića i Uskrsa), međutim učestalost korištenja tih oblika pomoći se blago smanjuje. Općenito se može zaključiti da u odnosu na 2017. godinu, u 2018. godini dolazi do smanjenja broja korisnika u većini kategorija pomoći. Značajniji porast zamjetan je tek u kategoriji novčane pomoć korisnicima doplatka za pomoć i njegu i korisnicima osobne invalidnine (+7.36%)

Oblik pomoći (Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom)	Ukupno korisnika 2017.	Ukupno korisnika 2018.	%
Pomoć za podmirenje troškova stanovanja	2 860	2 684	-6.15%
Pomoć u obiteljskim paketima	320	272	-15.0%
Pravo na besplatnu mjesečnu/godišnju pokaznu kartu	83 244	74 467	-10.54%
Novčana pomoć umirovljenicima	11 698	10 396	-11.13%
Prehrana u pučkoj kuhinji	3 500	2 858	-18.34%
Pomoć djeci u mliječnoj hrani	50	49	-2.0%
Dječje ljetovanje	1 320	817	-38.11%
Novčana pomoć korisnicima doplatka za pomoć i njegu i korisnicima osobne invalidnine	11 036	11 848	+7.36%
Pomoć u kući	491	496	+1.02%
Novčana pomoć za osobne potrebe (džeparac) korisnicima domova za starije i nemoćne osobe	355	315	-11.27%
Prigodni paketi za djecu povodom Uskrsa	3 600	3 500	-2.78%
Prigodni paketi za djecu povodom Sv. Nikole	3 600	3 500	-2.78%
Novčana pomoć umirovljenicima korisnicima novčane pomoći povodom Božića (100 kn)	11 730	9 753	-16.85%
Novčana pomoć umirovljenicima korisnicima novčane pomoći povodom Uskrsa (100 kn)	11 684	10 479	-10.31%
Podmirenje pogrebnih troškova	47	36	-23.4%
Oblik pomoći (prema drugim propisima)	Ukupno korisnika 2017.	Ukupno korisnika 2018.	%
Pomoć za ogrjev	2 170	1 936	-10.78%
Zdravstvena zaštita neosiguranim osobama	2 705	2 645	-2.22%
UKUPNO KORISNIKA (Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom)	150.410	136.069	-9,53%
Oblik pomoći (Gradski ured za branitelje)	Ukupno korisnika 2017.	Ukupno korisnika 2018.	%
Pomoć u obiteljskim paketima	662	536	-19.03%
Ljetovanje za djecu hrvatskih branitelja, osnovnoškolskog uzrasta nižeg SES-a	248	203	-18.14%
Prigodni paketi za djecu hrvatskih branitelja povodom Uskrsa	350	350	0%
Prigodni paketi za djecu hrvatskih branitelja povodom Sv. Nikole	350	350	0%
Pravo na besplatnu mjesečnu/godišnju pokaznu kartu za članove obitelji smrtno stradalog, zatočenog ili nestalog hrvatskog branitelja iz Domovinskog rata	883	838	-5.1%
UKUPNO KORISNIKA (Gradski ured za branitelje)	2.493	2.277	+8,65%
UKUPNO KORISNIKA SVIH OBLIKA POMOĆI	152.903	138.346	-9,52%

Izvori: <https://www.zagreb.hr/gradski-ured-za-socijalnu-zastitu-i-osobe-s-invali/16814>, <https://www.zagreb.hr/gradski-ured-za-branitelje/55112>

RANA INTERVENCIJA

Naglasak u poglavlju bit će stavljen na socijalnu uslugu rane intervencije koja je normirana po prvi puta Zakonom o socijalnoj skrbi 2011. god. Ranu intervenciju Zakon o socijalnoj skrbi određuje kao stručnu poticajnu pomoć djeci kod koje je utvrđeno postojanje razvojnog rizika ili teškoće te stručnu i savjetodavnu pomoć njihovim roditeljima, članovima obitelji te udomiteljima za djecu. Prema Hrvatskom registru osoba s invaliditetom 10% novorođene djece pripada u neurorizičnu skupinu, a procjene su stručnjaka da **70-80% djece s razvojnim smetnjama pripada neurorizičnoj djeci**. Kakav će biti neurorazvojni ishod djeteta ovisi o nekoliko čimbenika: interakciji djeteta i okoline, kompenzacijskih procesa maturacije i plastičnosti mozga te o postojećem oštećenju. Postupci rane intervencije služe kako bi ublažili faktore koji dijete dovode u rizik od loših razvojnih ishoda te mu omogućili da ostvari svoje potencijale. Najčešće sadrži edukativne, terapijske i preventivne komponente.

Rješenje o pravu na korištenje usluge donosi centar za socijalnu skrb u trajanju do maksimalno 5 sati tjedno, a vodeći se prethodno pribavljenim mišljenjem liječnika specijalista neonatologa ili pedijatra (u iznimnim slučajevima liječnika druge odgovarajuće specijalizacije) te procjenom o trajanju i učestalosti pružanja usluge od strane pružatelja usluge. Usluga je u pravilu namijenjena **djeci staroj do navršene tri, a najdulje do navršene sedme godine života**. Ukoliko potreban oblik usluge nije osiguran u okviru zdravstvene djelatnosti, ona se pruža u obitelji djeteta ili kod pružatelja usluge radi uključivanja djeteta u širu socijalnu mrežu. Također valja napomenuti da prema Zakonu o socijalnoj skrbi, korisnici rane intervencije ne smiju istodobno biti korisnici usluge psihosocijalne podrške. Prema Godišnjem statističkom izvješću o pravima socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj u 2017. godini socijalnu uslugu rane intervencije koristilo je 569 djece. Skoro pola od ukupnog broja korisnika, njih 243, pravo na uslugu je ostvarivalo u Gradu Zagrebu.

Važnost rane intervencije je prepoznata i u **Zagrebačkoj strategiji izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom u razdoblju 2016. do 2020.** U Strategiji je rana intervencija zastupljena u čak pet područja; Zdravstvena zaštita, Obitelj i život u zajednici, Socijalna zaštita, Pravna zaštita i zaštita od nasilja i zlostavljanja te Istraživanje, razvoj i međunarodna suradnja. Uvidom u Izvješće o provedbi Strategije tijekom 2017. god., vidljivo je da je su na području Zagreba aktivnosti i programi rane intervencije ponajviše podržavani kroz financiranje programa za djecu i članove njihovih obitelji ili udomitelje, osiguravanje prostora za pružatelja usluga rane intervencije te organiziranjem ili pružanjem podrške pri organiziranju edukacija za stručnjake, obitelji te druge relevantne dionike.

U Zagrebu raste broj pružatelja usluga koji rade u obrazovnom, zdravstvenom, socijalnom sektoru te u organizacijama civilnog društva, međutim stručnjaci opetovano ukazuju na nedostatak njihove međusobne povezanosti. Ta nedostatna povezanost osobito dobiva na važnosti ako se u obzir uzme da se suvremeni pristup u području rane intervencije bazira na interdisciplinarnosti i oslanjanju na koordinirani sustav pružatelja usluga.

S ciljem adresiranja potrebe za izgradnjom pristupa temeljenog na integriranim uslugama, u Zagrebu je u prosincu 2017. god. održan nacionalni simpozij **“Danas za sutra – kroz intersektorsku suradnju do integriranih usluga u ranoj intervenciji u djetinjstvu”**, a kojemu je Grad Zagreb bio jedan od pokrovitelja. Na simpoziju su donositelji politika, stručnjaci i korisnici usluge rane intervencije imali priliku otvoriti dijalog o stvaranju zajedničkog nacionalnog okvira za ranu intervenciju u djetinjstvu. Kao jednako važna, istaknuta je i potreba za izgradnjom platforme za uspostavu sveobuhvatnog i kvalitetnog sustava rane intervencije u djetinjstvu. Naime, nepostojanje jednostavnog pristupa sveobuhvatnim informacijama o pružateljima usluga također pripada među značajne probleme područja. Kao odgovor na to, tijekom 2015. god. započeto je oblikovanje tražilice **raniKLIK** kojoj je cilj omogućiti pretragu podataka o ustanovama i organizacijama u sustavima zdravstva, socijalne skrbi, odgoja i obrazovanja te

među organizacijama civilnog društva koje pružaju podršku djeci s razvojnim rizicima i teškoćama i članovima njihove obitelji. Tražilica je razvijana među ostalim i uz potporu Grada Zagreba, dok će se njeno potpuno stavljanje u funkciju za Grad Zagreb osigurati tijekom 2018. i 2019. kroz provedbu projekta **“Doprinos boljitku rane intervencije putem društveno korisnog učenja u Gradu Zagrebu i Brodsko-posavskoj županiji – DOBRO”**. U srpnju, listopadu i studenom 2018. Hrvatska udruga za ranu intervenciju u djetinjstvu (u nastavku: HURID) organizirala je i provela radionice o funkcionalnostima tražilice www.raniKLIK.hr i uporabi podataka iz tražilice. Radionice su održane u Zagrebu i Slavanskom Brodu, a bile su namijenjene zaposlenicima i članovima lokalnih organizacija civilnog društva koje djeluju u području rane intervencije u djetinjstvu i brige za djecu rane dobi te studentima Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta u Zagrebu i Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti u Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku.

Pretragom trenutno dostupnih podataka putem tražilice raniKLIK, vidljivo je da se uvjerljivo najveći broj pružatelja usluga nalazi na području Grada Zagreba. Ukupno je njih 117 kategorizirano bilo kao ustanova zdravstvene skrbi, socijalne skrbi, ustanova za odgoj i obrazovanje, privatni kabineti ili organizacija civilnog društva. Veći broj pružatelja usluge rane intervencije iz kategorije organizacija civilnog društva potencijalno je moguće naći i pretragom Registra udruga Republike Hrvatske. Podaci pokazuju da postoji ukupno 55 udruga registriranih da djeluju na području Grada Zagreba, a da među socijalnim uslugama koje pružaju stoji i usluga rane intervencije.

U Gradu Zagrebu u 2017. god. pravo na uslugu rane intervencije ukupno je ostvarivalo 243 korisnika. Usporedba podataka iz ožujka 2017. i 2018. godine ukazuju na značajan porast broja korisnika te usluge na području Grada, s 66 na 78 (+20%) te je sukladno povećan broj pruženih usluga s 68 na 82 u ožujku 2017., odnosno 2018. god.

Valja spomenuti da je u rujnu 2017. s radom započeo Kabineti za ranu intervenciju u djetinjstvu Centra za rehabilitaciju Zagreb, podružnica Sloboština. Kabineti nudi programe za djecu s neuro-razvojnim rizikom i razvojnim teškoćama od dojenačke dobi do 7 godine, a usluga se pruža stručnom podrškom u obitelji ili kod pružatelja usluga ukoliko obitelj živi izvan Grada Zagreba. Prvi korak pri pružanju usluge je inicijalna procjena transdisciplinarnog stručnog tima, a pri procjeni značajan doprinos daju i roditelji djeteta. Time se osigurava da će biti prikupljene sve značajne informacije o anamnezi i djetetovom svakodnevnom funkcioniranju. Neke od tehnika koje koristi stručni tim Kabineta pri inicijalnoj procjeni uključuju: tehnike direktne opservacije, intervju s roditeljima, edukacijsko-rehabilitacijske liste procjene, Munchenska funkcionalna razvojna dijagnostika, Razvojni test Čuturić... Uz zajedničku suradnju i komunikaciju stručnjaka, dodatne prednosti transdisciplinarnog tima je objedinjenost informacija i dijeljenje znanja i vještina među članovima tima te skraćivanje vremena izloženosti djeteta ispitnoj situaciji. Po završenoj procjeni, tim obavlja konzultacije te definiira potrebe djeteta i u suradnji s roditeljima koncipira individualni plan podrške. Tim stručnjaka Kabineta kontinuirano ulaže u stručne vještine i znanja te u konačnici objedinjuju više profesionalnih uloga: specijalista rane intervencije, edukacijskog rehabilitatora, fizioterapeuta, kliničkog psihologa i pedagoga senzorne integracije. Program primarno provodi specijalist rane intervencije kako bi se postigla bolja suradnja i smanjio broj različitih stručnjaka na koje se dijete i obitelj treba navikavati. Također se često preopterećenim roditeljima nudi se prilika za osnaživanje kroz edukaciju i savjetovanje, čime se pruža podrška i samim roditeljima, ali u konačnici i dječjem optimalnom razvoju.

Među prepoznatljive pružatelje usluga rane intervencije u Zagrebu ubrajaju se Dnevni centar za rehabilitaciju djece i mladeži “Mali Dom – Zagreb”, Centar za odgoj i obrazovanje “Vinko Bek”, Centar za odgoj i obrazovanje “Slava Raškaj”, Društvo osoba s cerebralnom i dječjom paralizom Zagreb, Udruga za autizam - Zagreb.

Primjeri dobre prakse: Dnevni centar za rehabilitaciju djece i mladeži “Mali Dom – Zagreb“

Mali Dom često se spominje kao prva ustanova u Hrvatskoj koja je razvila program rane intervencije usmjeren na cjelokupnu obitelj. U vrijeme osnutka Malog Doma, 2006. god., sustav rane identifikacije djece s razvojnim rizikom ili teškoćama još je bio nedovoljno razvijen, a pružatelji usluga pristup su često temeljili isključivo na dječjim teškoćama. Učestala praksa je bila i da liječnici i drugi relevantni stručnjaci trebaju samostalno utvrđivali dječje potrebe i donositi odluke o budućem radu. U odnosu na suvremenu situaciju u području, usluge su bile znatno više fragmentirane, a s njihovim pružanjem se kretalo puno kasnije nego što bi za dječji razvoj bilo optimalno. Mali Dom je osnovan s ciljem pružanja drugačijeg pristupa – sveobuhvatnog, prilagodljivog i pristupačnog gdje se podrška pruža ne samo djetetu, već i cijeloj obitelji djeteta s razvojnim teškoćama, odnosno rizikom.

Rad počiva na individualnom pristupu svakoj obitelji, a započinje interdisciplinarnom procjenom i razgovorom s roditeljima (odnosno udomiteljima) na temelju kojih se dijete uključuje u program rane intervencije ili upućuju u druge programe, primjerenije njegovim potrebama. Plan podrške za obitelj i dijete izrađuje se timski, a provodi se u djetetovom domu te u Centru. Aktivnosti u djetetovom domu provodi patronažni terapeut, a među ostalim uključuju provedbu individualnog plana, prilagodbu aktivnosti i sredstva djetetu, pružanje podrške roditeljima u provođenju aktivnosti, opažanje i evaluaciju djeteta itd. U Centru se pak provode postupci poput fizikalne terapije, senzorne integracije, terapijskog plivanja, stimulacije rane komunikacije te drugi postupci definirani prilikom procjene djetetovih potreba.

Kao dio programa, a sukladno preporuci stručnog tima, djeca i roditelji također se uključuju u iskustvene skupine koje pohađaju jednom mjesečno ili češće, ovisno o dobi djeteta i potrebama obitelji. Naime, naglasak pri pružanju podrške mijenja se ovisno o dobi djeteta. U slučaju djece do godine starosti, fokus je stavljen na pružanje podrške obitelji, dok je nakon toga u većoj mjeri usmjerava prema učenju kroz iskustvo i nove situacije zajedno s roditeljima.

ZAKLJUČAK:

U prosincu 2018. bilježi se osjetno smanjenje korištenja većine prava iz sustava socijalne skrbi. Porast je zamjetan pri ostvarenju prava na korištenje naknada za osobne potrebe korisnika smještaja (+13.63%), a sukladno tome i na usluge boravka (+45.77%), smještaja u dom socijalne skrbi za djecu i odrasle osobe (+33.12%) te organiziranog stanovanja (+146.67%). Zamjetan je također porast broja korisnika osobne invalidnine (+7.85%) te doplatka za pomoć i njegu (+3.18%).

Trend pada korištenja prava socijalne skrbi u 2018. zamjetan je i u slučaju prava financiranih iz proračuna Grada Zagreba. U obje analizirane godine najučestalije je korišteno pravo na besplatnu mjesečnu/godišnju pokaznu kartu, s tim da je broj korisnika u 2018. god. manji za 8.777 u odnosu na prethodnu godinu. Smanjenje korištenja toga prava je očekivano s obzirom na podatke koje govore o smanjenju evidentirane nezaposlenosti u Gradu tijekom navedenog razdoblja. Značajniji porast zamjetan je tek u kategoriji novčane pomoć korisnicima doplatka za pomoć i njegu i korisnicima osobne invalidnine (+7.36%).

Tijekom posljednjih 10 godina u Hrvatskoj se u sve većoj mjeri prepoznaje važnost rane intervencije. Neki od najvažnijih pomaka su da je 2011. god. rana intervencija uvedena u Zakon o socijalnoj skrbi kao jedna od socijalnih usluga i da raste broj pružatelja usluga rane intervencije. Osim toga, pristup je u znatno većoj mjeri usmjeren na cjelokupnu obitelj te u obzir uzima i djetetove jake strane.

Unatoč navedenim pomacima, potrebno je uložiti dodatne napore kako bi se osigurala kvalitetna usluga po suvremenim standardima. Prvenstveno se to odnosi na izradu jedinstvene platforme za ranu intervenciju u djetinjstvu koja će korisnicima olakšati pristup informacijama o pružateljima usluga, izradu nacionalnog okvira za ranu intervenciju u djetinjstvu te izgrađivati pristup temeljen na interdisciplinarnosti.

SUFINANCIRANJE PROJEKATA I PROGRAMA

PERSONALIZACIJA (SOCIJALNIH) USLUGA I POTENCIJALI CIVILNOG DRUŠTVIA

Personalizacija²⁶ prepoznaje potrebu da se ljudi stavljaju u centar vlastite skrbi (Social Care Institute for Excellence 2012). Ona održava logiku stavljanja ljudi na prvo mjesto koja se javlja i kao jedna od okosnica Europskog stupa socijalnih prava (Europska komisija, 2017). Uključuje aspekte kapacitiranja osoba da identificiraju vlastite potrebe te da se proširi mogućnosti izbora i kontrole nad skrbi ili podrškom koju dobivaju svi građani, a posebno oni u nepovoljnom položaju. Naglašava se važnost pristupu informacijama i savjetima (Social Care Institute for Excellence 2012), bez obzira jesu li usluge i druge vrste podrške financirane od države ili građani koriste vlastite resurse. U tome se treba naglasiti važnost usluga koje promoviraju neovisnost, važnost “univerzalnih usluga” u životu svih građana, ali i važnost svih dionika koji rade zajedno da oblikuju zajednice koje stavljaju potrebe građana u središte. Duffy (2010) sugerira da bi personalizacija mogla biti korak u transformaciji socijalne države od paternalističkog modela pružanja socijalnih usluga prema modelu koji tretira ljude kao građane, a ne korisnike usluga.²⁷

Te promjene idu u smjeru nove paradigme u proizvodnji, isporuci i potrošnji dobara i usluga, koju nazivamo personalizacijom²⁸, koja dijelom počinje zamjenjivati dosadašnji način “konzumiranja” dobara i usluga. U novom pristupu personalizacije korisnici uključeni kao su-proizvoditelji iz dobara i usluga (Brandsen i Pestoff, 2006; Verschuere i sur., 2012). Su-proizvođenje dodaje dimenziju aktivnog građanstva i socijalnog kapitala u usluge koje se razvijaju i pružaju.

Korisnici su aktivni sudionici u procesu koji odlučuju o načinima upravljanja vlastitim životima umjesto da su pasivni primatelji usluga. Personalizacija označava i da su usluge i dobra koji su prilagođeni (personalizirani) potrebama osoba koje ih koriste (Bassi, 2015). Nastajuća potreba izgradnje nove generacije socijalnih usluga okrenutih prema korisnicima, učinkovitih i ekonomičnih usluga zahtijeva (i podrazumijeva) promjenu organizacija koje ih pružaju. Takav pristup više odgovara organizacijama koje bi bile hibridnog tipa (Evers i sur., 2013) ili organizacijama civilnog društva.

Civilno društvo je prostor pružanja usluga za kojima postoji potražnja, a država ih ne pruža ili ih tek djelomično pruža. Organizacije civilnog društva inoviraju nove usluge za različite skupine pogođene socijalnim rizicima i započinju socio-poduzetničke inicijative. Iako postoji određeni rast administrativnog tipa rada u organizacija civilnog društva u Hrvatskoj posredovan uvjetima implementacije i izvoštavanja projekata (posebno onih financiranih EU sredstvima) (Bežovan i sur., 2016, Baturina, 2016), organizacije civilnog društva su i dalje manje birokratizirane u odnosu na državu. One su fleksibilnije što omogućuje razvoj brzih rješenja u slučaju potreba i lakše uključivanje korisnika u razvoj i implementaciju usluga. Uloga i značaj civilnog društva je prepoznata u su-proizvođenju socijalnih usluga (Brandsen i Pestoff, 2006). Usluge koje pruža civilno društvo su stoga otvorenije za personalizaciju uz veću bliskost tih organizacija korisnicima i angažiranje volonterskog rada u zajednici.

Organizacije civilnog društva pokazuju i veće kapacitete za socijalne inovacije (Bežovan i sur., 2016.b) kao nova inovativna rješenja socijalnih problema koja su učinkovitija, djelotvornija, održivija od postojećih. Inovacije iz civilnog društva pokazuju socijalni kapital potreban za proizvodnju vidljive pozitivne društvene promjene te se javljaju kao rezultat nepodmirene potražnje za javnim dobrim te stoga mogu utri put većem razvoju personaliziranih usluga i podrš-

ke za skupine pogođene različitim socijalnim rizicima. Grad Zagreb kao kapacitiran dionik u posvećenošću daljnjem razvoju socijalne politike bi mogao imati veću ulogu u razvoju partnerstva s civilnim sektorom za poticanje razvoja personaliziranih usluga za različite skupine kao i su-proizvođenja usluga s većim uključivanjem korisnika. Prostor za to svakako postoji u okviru daljnjeg razvoja socijalnih usluga za skupine u socijalnim rizicima primjerice NEET populaciju ili osobe starije životne dobi kao i osobe sa invaliditetom.

Temeljem Uredbe o kriterijima, mjerilima i postupcima financiranja i ugovaranja programa i projekata od interesa za opće dobro koje provode udruge (NN,26/2015) gradonačelnik Grada Zagreba donio je 2015. godine Pravilnik o financiranju udruga iz Proračuna Grada Zagreba Službeni glasnik Grada Zagreba (12/15, 24/15, 2/16, 7/18)) unutar kojeg je definirano **dvadeset** područja prihvatljivih za financiranje projekata i aktivnosti.

Gledajući komparativno zadnje tri godine, za programe/projekte udruga u 2016. godini (putem Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom, Gradskog ureda za zdravstvo, Gradskog ureda za branitelje i Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i sport) je dodijeljeno 23.551.769,00 kn. Od 01. siječnja 2018. godine struktura ureda se nešto promijenila, tako je obrazovanje postalo zaseban ured, kao i kultura a mladi i sport, čine jedan ured. Ukupno financiranje iz tih kao i ostalih gore navedenih ureda koje nisu mijenjali svoje nazive u 2017. godini iznosi 28.783 142,37kn što je značajno povećanje od iznad 5 milijuna kuna odnosu na godinu prije. U **2018 godini da je iznos dodatno povećan na 40.373.025,31 kn, dakle za još gotovo 12 milijuna kuna.** Tome razlog možemo naći u povećanju iznosa koji od strane ureda za zdravstvo koji je u 2018 godini više od 12 milijuna kuna veći nego u 2017 godini. Tim promjenama ukupno od 2016 do 2018. godine izdvajanja za programe/projekte udruga su se povećala za gotovo 17 milijuna kuna ili za više od 60%.

Temeljem natječaja Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom sufinancirano je 153 programa/projekta prevencije neprihvatljivog ponašanja djece i mladeži u 2017. godini (taj broj je bio sličan u 2016 godini, 155). U 2018 broj se značajno smanjio na 88. Programa/projekta socijalnog i humanitarnog značaja u 2018 godini je bilo 76 što je znatno manje nego u 2016. i 2017 godini 2017. godini kada je taj broj bio 135. Putem javnog poziva u 2018 godini je financirano još 62 programa/projekta u prvoj i 97 u drugoj kategoriji, što je veći broj nego protekle godine. U 2018. godini financirana su 4 programa udruga iz područja pružanja socijalne usluge privremenog smještaja, što je isto kao i u 2016. i 2017 godini.

Temeljem “Javnog natječaja za financiranje programa i projekata udruga iz područja socijalnog i humanitarnog značenja za unapređenje kvalitete života osoba s invaliditetom iz Proračuna Grada Zagreba za 2016. .”, sufinancirano je 107 programa/projekata, dok je putem javnog poziva financirano još 41. Godine 2017. taj broj je bio nešto manji (98), dok se povećao broj onih financiranih javnim pozivom (43). U godini 2018 nastavlja se isti trend smanjena broja program/projekta(na 58) dok se broj onih financiranih javnim pozivom i dalje povećava (na 61).

Putem **Gradskog ureda za zdravstvo** financirani su natječa-

²⁶ Ovdje ćemo opisno pokušati naznačiti aspekte personalizacije bez šire teorijske definicije. Neki autori (Maldenov i sur., 2015) navode da je trenutno personalizacija koncept koji treba jasnije definirati

²⁷ Personalizacija bi u tome mogla imati utjecaj na promjenu: (a) podrške ljudima s kompleksnim potrebama (b) zdravstvene skrbi i granice između zdravstvene i socijalne skrbi (c) obrazovanja (d) uloge lokalnih vlasti (e) sustava poreza i naknada.

²⁸ Jedno od prvih mjesta gdje se ovaj princip pojavio je kontekst socijalnih politika Velike Britanije (H-m Government, 2007) i u tom kontekstu se značajnije razvio nego drugdje.

ji programa prevencije ovisnosti te javnozdravstveni i zdravstveni programi. Upravo ovo područje je utjecalo na ukupno povećanje sredstava za financiranje projekata i programa udruga i drugih pravnih osoba u 2018 godini. Naime sredstva dodijeljena putem javnog natječaja i javnog poziva su donekle povećana na 5.52 milijuna kuna u 2018 godini u odnosu sa 4.42 milijuna kuna u 2017. No putem zaključka gradonačelnika a na prijedlog ureda u 2018 je financirano programa i projekata u iznosu 11.181 804,38 kn dok je taj iznos u 2017 bio samo 196.810,00 kn. Što se tiče programa prevencije ovisnosti, u 2016. godini ukupno su financirana 64 programa dok je u 2017. godini financirana 69 programa. Ovaj broj u 2108 uvelike pada te ih je sada samo 12 financiranih. Putem javnog poziva su financirano je još 7 programa ili projekata (dok ih je u 2017 bilo 6 a u 2016. godini bilo 23). Na području javnozdravstvenih i zdravstvenih programa sufinancirano je ukupno 68 programa/projekata u 2016. godini, dok ih je u 2017. godini čak 94 da bi se taj broj opet u 2018 nešto smanjio na 78. Putem Javnog poziva je sufinancirano čak još 129 programa i projekata što je značajno povećanje u odnosu na 2017 godinu (64 programa/projekata) i 2016. godinu (76 programa/projekata).

Putem **Gradskog ureda za branitelje** financirani su natječaji udruga proizašlih iz Domovinskog rata, Drugog svjetskog rata i udruga civilnih invalida rata. U 2018. godini je sufinancirano ukupno 84 programa/projekata što je određeno smanjenje u odnosu na 2017. godinu kada ih je bilo 105 ali približno ista razina u odnosu na 2016 godinu kada ih je bilo 82. Putem Javnog poziva ih je financirano čak 91 što je povećanje u odnosu na 2017 kada ih je bilo 80 te nekoliko puta više u odnosu na 2016 godinu kada ih je financirano 23.

Također, Gradski ured za obrazovanje, kulturu i sport svake godine raspisuje Natječaj za predlaganje programa ili projekata udruga mladih ili udruga za mlade Grada Zagreba. U njemu su je bilo zastupljeno osam raznovrsnih područja vezanih za socijalnu politiku prema mladima ali i šire aspekte. Ukupno je 2016 godine financirano 158 projekata u svim kategorijama. Od 01. siječnja 2018. godine je to područje **Ureda za sport i mlade. U 2018 godini je financirano 139 programa/projekata što je smanjene u odnosu na 2017 godinu kada ih je bilo 182.** U većini područja financiran je sličan broj programa/projekata sa sličnim iznosima. Aktivno sudjelovanje mladih u društvu je doživjelo najznačajnija povećanje u odnosu na godinu prije (izdvajanja 2018 godini su bila 2.222.990,00 kn u odnosu na 2017 kada je izdvojeno 265.000,00 kn). Također u području Izgradnja civilnog društva i volonterski rad se gotovo udvostručio

broj programa/projekata sa 12 u 2017 godini na 23 u 2018 godini te su se i sredstva značajno povećala (sa 185.000,00 kn u 2017 godini na 429.000,00 kn u 2018). Najznačajnije smanjene financiranja je doživjela **Kultura mladih i slobodno vrijeme** kojem se financiranje gotovo smanjilo u odnosu na prošlu godinu (849.500,00 kn u 2018 godini u odnosu na 1.248.000 kn u 2017 godini, te je sada bliže razini izdvajanja iz 2016. godine). U području Zapošljavanje i poduzetništvo mladih nešto se povećao broj projekata u odnosu na prošlu godinu no nešto se smanjio iznos financiranja. **Ukupan iznos financiranja za udruge mladih/udruge za mlade se povećao za pola milijuna kuna u odnosu na 2017 godinu** (5.088.990,00 kn u 2018., u odnosu na 4.954.440,00 kn u 2017).

Kroz partnerstvo između Grada Zagreba, putem Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom, Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i sport i Gradskog ureda za zdravstvo, branitelje te udruga/drugih subjekata, u 2016. godini su se tri projekta sufinancirala iz EU fondova, a taj je broj u 2017. godini ostao isti (uz još jedan nacionalno financiran projekt). **U 2018 godini vidimo pozitivne pomake s projektima koju si bili odobreni i u provedbi (njih pet) koji su imali ugovorenu vrijednost od preko 6 milijuna kuna** (uz još pet projekata Ureda za zdravstvo koji su bili manje vrijednosti).

No za godinu 2017. treba izdvojiti i javni poziv vezan za sufinanciranja provedbe projekata udruga ugovoreni iz programa fondova Europske Unije kojih je sufinancirano ukupno 10 u iznosu 336.900,00 kn. U 2018. godini za navedeni Javni poziv isplaćeno je 454.060,31 kn što obuhvaća 17 novo ugovoreni projekata te isplate rata ugovoreni u 2017.

Osim toga temeljem kvalitetne suradnje u cilju izrade projekata, tijekom 2017. Grad Zagreb, Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom prijavio je na Europski socijalni fond i Programe unije 13 projektnih prijedloga u partnerstvu s udrugama, ustanovama i jedinicama lokalne samouprave i to 4 projektna prijedloga u svojstvu nositelja i 9 projektnih prijedloga u svojstvu partnera. Projekti su usmjereni sljedećim korisničkim skupinama: žrtve obiteljskog nasilja, osobe starije životne dobi, mladi iz alternativne skrbi, osobe s invaliditetom, beskućnici, azilanti i tražitelji azila. **pozitivni trendovi u tom aspektu se nastavljaju te je tijekom 2018.** Grad Zagreb, Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom prijavio je na Europski socijalni fond i Programe unije 20 projektnih prijedloga u partnerstvu s udrugama, ustanovama i jedinicama lokalne samouprave i to 5 projektnih prijedloga u svojstvu nositelja i 15 projektnih prijedloga u svojstvu partnera.

ZAKLJUČAK:

- Grad Zagreb kao kapacitiran dionik u posvećenosti daljnjem razvoju socijalne politike mogao bi imati veću ulogu u razvoju partnerstva s civilnim sektorom za poticanje razvoja personaliziranih usluga za različite skupine kao i su-proizvođenja usluga s većim uključivanjem korisnika.
- Broj partnerskih projekata Grada Zagreba i organizacija civilnog društva financiranih iz EU sredstava treba povećati za podmirivanje socijalnih potreba i jačanje socijalnog kapitala u zajednici. U 2017. godini uočavamo pozitivne trendove što se tiče povećanog broja prijava na Europski socijalni fond i Programe unije kao i sufinanciranje provedbe projekata udruga ugovoreni iz programa fondova Europske unije, koji se nastavljaju u i 2018 godini. Velik dio takvih projekata se može gledati kao socijalno ulaganje ali i faktor jačanja dobre vladavine u gradu.
- Potrebno je nastaviti pozitivne prakse financiranja društvenog poduzetništva te usmjeriti sredstva ka prema „malim urbanim socijalnim inovacijama“ koje bi financirale akcije i programe po gradskim četvrtima i time jačale lokalnu poduzetnost i gradile njihov socijalni kapital.

KOMPARATIVNA SOCIJALNA SLIKA GRADA ZAGREBA ZA 2017. I 2018. GODINU – ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

PRIORITETI DJELOVANJA

Socijalni plan Grada Zagreba za razdoblje 2014.-2020. godine ističe potrebu, ali i mogućnosti povlačenja sredstava iz europskih fondova posebno u područjima socijalne politike i ljudskih prava. U svom strateškom usmjerenju naglašava se partnerstvo s organizacijama civilnog društva posebno onima koje djeluju u područjima socijalne politike i zaštite ljudskih prava.

U devet promatranih područja identificirali smo izazove socijalnog razvoja grada koji svakako predstavljaju značajne rizike ali i potencijale Grada Zagreba za daljnji razvoj projekata i programa. Svrstani su prema devet područja koje kontinuirano pratimo u izradi Socijalne slike. Socijalni izazovi identificirani su uzzevi u obzir tekuće trendove

i statističke pokazatelje koje pratimo u izradi Socijalne slike, ali i relevantne EU trendove socijalnih politika i programa koji su usmjereni na integrirani održivi urbani razvoja grada i stvaranje održivih gradova koji će imati kapacitete za nošenje s novim socijalnim rizicima te sadašnjim i budućim izazovima. Uz to, u svakom od područja naveli smo primjere dobre prakse/socijalne inovacije kao svojevrstne agente pozitivnih promjena koji mogu biti vodilje razvijanju drugih projekata i program u područjima. Prema identificiranim trendovima i izazovima u područjima uz svakog od njih u ovom zaključku stavljamo poseban naglasak na određene moguće prioritete financiranja za koje valjda uzeti u obzir pri razvoju gradskih socijalnih politika.

Područje	Socijalni izazov	Prioriteti financiranja
Stanovništvo	Romska nacionalna manjina u Gradu Zagrebu	<ul style="list-style-type: none"> Nastaviti sustavnu podršku nacionalnim manjinama u poboljšanju uvjeta života, uključivanju u društveni život i proces odlučivanja, uz očuvanje vlastitog identiteta, kulture i tradicije, prije svega u suradnji s organizacijama civilnog društva koje se bave zaštitom i unapređenjem položaja nacionalnih manjina na području Grada Zagreba.
Kućanstva i obitelji	Razvoj mreže usluga za žrtve obiteljskog nasilja	<ul style="list-style-type: none"> Nastaviti financiranje projekata i aktivnosti usmjerenih prevenciji nasilja u obitelji i prema ženama Suradnja s inozemnim organizacijama u cilju razvoja usluga Financiranje kampanja osvješćivanja javnosti o ovom problemu
Stanovanje	Izazovi stambenog zbrinjavanja u Gradu Zagrebu	<ul style="list-style-type: none"> Budući da se naknada za troškove stanovanja financira i isplaćuje iz proračuna jedinice lokalne samouprave, u ovom slučaju Grada Zagreba, Grad bi trebao biti aktivan sudionik izrade prijedloga Zakona o socijalnoj skrbi. Kroz aktivno sudjelovanje u tom procesu, Grad Zagreb bi trebao zagovarati izmjenu izračuna naknade za troškove stanovanja, kako bi se ovim instrumentom pomoglo stanovanju ranjivih skupina Inoviranje izvjesne socijalne intervencije pomoći u pokrivanju troškova stanovanja određenim kategorijama podstanara Promicanje inovacije javno-najamnih stanova kao koncepta socijalnih ulaganju u skladu s načelima Europskog stupa socijalnih prava
Odgaj i obrazovanje	Cjeloživotno učenje i obrazovanje odraslih	<ul style="list-style-type: none"> Poticanje visokih učilišta na razvoj programa za obrazovanje odraslih i osnivanja „sveučilišta za treću životnu dob“ Razvijanje partnerstva između visokih učilišta, poslodavaca i drugih dionika u cilju promocije obrazovanja odraslih i senzibiliziranja poslodavaca na važnost cjeloživotnog obrazovanja zaposlenika Bolja promocija programa učenja među socijalno ugroženim stanovništvom
Zaposlenost i nezaposlenost	Mjere aktivne politike zapošljavanja	<ul style="list-style-type: none"> Sustavno praćenje obrazovne strukture nezaposlenih i potreba tržišta rada radi kurentnog osmišljavanja aktivnih mjera zapošljavanja i unapređenje relevantnih vještina Osmišljavanje i izrada mjera za zapošljavanje namijenjenih skupinama kod kojih je zamjetan najmanji pad nezaposlenosti, prvenstveno osoba starijih od 50 godina
Ekonomski pokazatelji	Potporna infrastruktura za nove inovacije	<ul style="list-style-type: none"> Nastaviti pružati potpunu infrastrukturu za nove inicijative s ciljem postizanja potpune vizije tzv. pametnog grada po uzoru na program poduzetničkog akceleratora pod nazivom “Startup Factory Zagreb“
Zdravstvena zaštita	Prevenција ovisnosti o alkoholu među mladima i djecom	<ul style="list-style-type: none"> Ulaganje u mobiliziranje različitih sektora u zajednici s ciljem povećanja svijesti o zdravlju i pokretanju preventivnih akcija
Programi socijalne skrbi	Rana intervencija	<ul style="list-style-type: none"> Poticanje povezivanja i koordinirane suradnje između različitih pružatelja usluga rane intervencije Olakšavanje pristupa informacijama korisnicima usluge rane intervencije kroz kontinuiranu nadogradnju platforme za ranu intervenciju u djetinjstvu te promoviranje platforme od strane relevantnih dionika
Sufinanciranje projekta i programa	Personalizacija (socijalnih) usluga i potencijali civilnog društva	<ul style="list-style-type: none"> Potrebno je povećati broj EU sufinanciranih partnerskih projekata Grada Zagreba i organizacija civilnog društva Potrebno je nastaviti pozitivne prakse financiranja društvenog poduzetništva te usmeriti sredstva prema „malim ubranim socijalnim inovacijama“ koje bi financirale akcije i programe po gradskim četvrtima i time gradile njihov socijalni kapital

KLJUČNI TRENDVI KOMPARATIVNE SOCIJALNE SLIKE GRADA ZAGREBA ZA 2017. I 2018. GODINU

Prema posljednjim podacima Državnog zavoda za statistiku, Grad Zagreb u 2017. godini bilježi ukupno 802.762 stanovnika. Uspoređujući navedeni podatak s podacima iz posljednjeg Popisa stanovništva, vidljivo je kako **Grad Zagreb bilježi porast broja stanovnika** i to za 1,61% u odnosu na 2011. godinu. Dobna struktura stanovništva Grada Zagreba nije se značajnije mijenjala u razdoblju od posljednjeg Popisa stanovništva do 2017. godine. U dobnoj strukturi stanovništva Grada **prednjači kategorija osoba u dobnoj skupini 25-64 godine starosti (56,2%)**, potom slijedi kategorija osoba životne starosti 65 i više godina (18%), udjelom ih slijede osobe starosti 0-14 godina (15%) te najmanje zastupljena kategorija stanovništva u dobnom rasponu 15-24 godine (10%). Indeks starenja za 2017. godinu iznosi 129,9%, dok na razini Republike Hrvatske iznosi 136,9% iz čega je vidljivo da Grad Zagreb bilježi nešto povoljniji trend od nacionalnog prosjeka. Koeficijent starosti ponovno je nešto povoljniji od nacionalnog prosjeka (27,1%) te za Grad Zagreb u 2017. godini iznosi 25,5%. Prema posljednjem Popisu stanovništva iz 2011. godine, na području Grada živi **41 550 pripadnika nacionalnih manjina**, koji čine 5,26% ukupnog broja stalnih stanovnika Grada. Ukupno su zabilježene 22 manjine na području Grada među kojima su brojčano najzastupljeniji Srbi (2,22%), Bošnjaci (1,03%), Albanci (0,54%), Romi (0,35%) te Slovenci (0,27%).

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, **Grad Zagreb u 2017. godini bilježi blagi rast stope nupcijaliteta i tako prati trend porasta koji je prisutan u Gradu Zagrebu posljednjih nekoliko godina**. Stopa nupcijaliteta u 2017. godini iznosi 4,9, sa 3.899 sklopljenih brakova, dok je na razini Republike Hrvatske broj sklopljenih brakova u 2017. godini iznosio 20.310, a prema privremenim podacima Državnog zavoda za statistiku tendencija rasta prisutna je i u 2018. godini gdje taj broj iznosi 21.397.

Stopa divorcijaliteta u Gradu Zagrebu u 2017. godini iznosi 332,9 na 1.000 sklopljenih brakova, dok je ukupni broj razvedenih brakova 1.298, što pokazuje primjetan pad stope divorcijaliteta u odnosu na prethodnu godinu, kad je na 1.000 stanovnika razvedeno 441,9 brakova. Isti trend primijećen je i na nacionalnoj razini gdje je 2016. godine bilo 7.036 razvedenih brakova, dok je 2017. godine ta brojka u značajnom padu i iznosi 6.265. Prema privremenim podacima Državnog zavoda za statistiku, pad broja razvedenih brakova primjetan je i u odnosu na 2018. godinu, gdje iznosi 5.775, što pokazuje pad od 7,8% u odnosu na 2017. godinu.

Prema Popisu stanovništva iz 2011., struktura samačkih kućanstva u Gradu Zagrebu prilično je **homogena, čak 49% posto takvih kućanstva prema radnom statusu čine umirovljenici, dok 40% samačkih kućanstva čine zaposlene osobe**. Broj samačkih kućanstva u RH pokazuje da je udio takvih kućanstva u stanovništvu najveći u Ličko-senjskoj županiji i Gradu Zagrebu, s time da je zanimljivo usporediti bračni statusu samačkih kućanstva ove dvije županije gdje se jasno vidi da najveći dio samačkih kućanstva u Ličko-senjskoj županiji čine udovci/udovice, a u Gradu Zagrebu neoženjeni/neudane.

Gradnjom socijalnih i javno-najamnih stanova te stanova za kontrolirano tržište, s povoljnijim cijenama, Zagrebački model stanogradnje dao je primjerenu šansu mlađim obiteljima u naselju Novi Jelkovec. Naselje Novi Jelkovec jedinstveni je hrvatski projekt socijalnog miksa koja nastoji pomiješati ljude, uglavnom pripadnike različitih klasa, u danom prostoru kako bi se dobili pozitivnu učinci susjedstva. **Grad Zagreb još od ranije ima opsežnu skrb za integraciju beskućnika**. Ovi su programi u novije vrijeme poduprti i financijskim programima Europske unije. Radi učinkovi-

tije i djelotvornije provedbe ovih programa trebat će se više računati s inovativnim praksama kao što su *stanovanje prvo*. K tome, imajući u vidu ETHOS tipologiju - europska tipologija beskućništva i stambene isključenosti, pored onih bez krova nad glavom i smještenih u skloništa, u beskućnike ubraja one koji imaju nesigurno te neadekvatno stanovanje, trebalo bi napraviti izvjesne dodatne procjene glade raširenosti beskućništva u gradu Zagrebu. Vrijedno je prepoznati provedbu Europske urbane agende u području stanovanja te istaknuti *Europsko partnerstvo za priuštivo stanovanje*, budući da će priključenje Grada Zagreba ovoj EU inicijativi biti dio dugoročne stambene strategije u perspektivi 2021-2027.

U godini 2017./2018. u Zagrebu je djelovalo ukupno 11 srednjih škola s programima za obrazovanje odraslih, od čega 9 škola čiji je osnivač Grad Zagreb te 2 privatne. Ove programe ukupno je pohađalo 1.159 polaznika, od čega 7 (0,6%) u privatnim školama (Grad Zagreb, 2018.d). Grad Zagreb osnivač je **Pučkog otvorenog učilišta (POU) Zagreb**, ustanove koja nudi programe osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja odraslih, programe obrazovanja, osposobljavanja i prekvalifikacije mladeži i odraslih izvan sustava redovnog obrazovanja te druge programe i djelatnosti. POU Zagreb nudi oko 300 formalnih i neformalnih obrazovnih programa, uključujući i programe Sveučilišta za treću životnu dob koja djeluje već 27 godina. Godišnje programe pohađa oko 10.000 polaznika. Također, POU nudi programe srednje škole i osnovne škole za odrasle.

Grad Zagreb je **najsnažniji gospodarski centar** u Hrvatskoj na što jasno ukazuje i činjenica da čini **1/3 nacionalnog BDP-a**. Važno je naglasiti kako je **BDP po stanovniku Grada Zagreba značajno veći od državnog prosjeka**, na što se svakako treba gledati kao potencijal za daljnji razvoj. Prema posljednjim podacima Državnog zavoda za statistiku za 2016. godinu, BDP po stanovniku Grada Zagreba iznosi 147.166 kuna, dok BDP po stanovniku Republike Hrvatske iznosi 84.207 kuna. Grad Zagreb ujedno je i jedini koji je imao BDP po stanovniku veći od prosjeka 28 zemalja Europske unije u 2016. godini (bio je 6,6% iznad prosjeka EU 28).

Ukupni prihodi Grada Zagreba za 2017. godinu iznose 8.322.285.291,13 kuna, dok je iznos rashoda za Grad Zagreb u 2017. godini iznosio 8.762.207.872,21. Proračunom Grada Zagreba za 2018. planirani su ukupni prihodi i primici te rashodi i izdaci u iznosu od 9.438.310.000,00 kuna. Uz Proračun donesena je i Odluka o izvršavanju Proračuna Grada Zagreba za 2018., projekcija proračuna Grada Zagreba za 2019. - 2020., programi javnih potreba po djelatnostima, programi radova te programi financiranja udruga po područjima. Prosječna neto plaća po zaposlenom u Gradu Zagrebu za 2017. godinu iznosi 6.962 kn, dok državni prosjek u 2017. godini iznosi 5.895 kn, iz čega je vidljivo da je plaća u Gradu Zagrebu za 15,32 % veća od nacionalnog prosjeka. **U 2018. godini dolazi do povećanja državnog prosjeka** te je prema podacima Državnog zavoda za statistiku prosječna isplaćena neto plaća po zaposlenom u pravnim osobama u Hrvatskoj za prosinac 2018. godine iznosila 6.262 kune, **što je na godišnjoj razini povećanje od 4%**.

Trend smanjenja evidentirane nezaposlenosti nastavljen se na području cijele Hrvatske petu godinu u nizu. Na razini države 2017. smanjenje nezaposlenosti u odnosu na 2016. god. iznosilo je 19,8%, a 2018. 20,5% u odnosu na godinu prije.

Prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje - Regionalnog ureda Zagreb, u 2017. Grad Zagreb bilježi smanjenje

nezaposlenosti za 24,0% u odnosu na godinu prije. Valja istaknuti da se nezaposlenost nastavila smanjivati unatoč porastu broja radno aktivnog stanovništva u Zagrebu. **Trend je nastavljen i u 2018. god. te je evidentirana nezaposlenost u prosincu 2018. bila manja za 22,3% u odnosu na isto razdoblje prethodne godine.**

Prema Izvješću o osobama liječenim zbog zlorabe psihoaktivnih droga u Hrvatskoj u 2017. godini, Grad Zagreb navodi 1.970 osoba liječenih u 2017. godini. **Od spomenute brojke, 1.404 osoba liječeno je zbog opijata, što čini ukupno 71,3% ukupne brojke liječenih, a od toga je 331 osoba (16,8%) prvi put pristupilo liječenju.**

Udio osoba s invaliditetom u ukupnom broju stanovnika u Gradu Zagrebu za 2017. godinu iznosi 10,9%, što je u skladu s nacionalnim prosjekom (11,1%). Prema podacima **Hrvatskog registra o osobama s invaliditetom**, Hrvatskoga zavoda za javno zdravstvo, na dan 15. siječnja 2018. godine u Gradu Zagrebu živi 90.209 osoba s invaliditetom, što čini 11,4% ukupnog stanovništva grada.

S obzirom na kategorije **prava socijalne skrbi koje se financiraju iz proračuna Grada Zagreba, najčešće je korišteno pravo na besplatnu mjesečnu/godišnju pokaznu kartu**. Zamjetan je **kontinuirani pad u korištenju tog prava** te je 2017. na godišnjoj razini bilo 16.964 manje korisnika u odnosu na prethodnu, a u 2018. god. je smanjenje bilo za 8.777 korisnika. **Smanjenje korištenja toga prava je očekivano s obzirom na podatke koje govore o smanjenju evidentirane nezaposlenosti** u Gradu tijekom navedenog razdoblja.

Podaci Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku iz prosinca **2018. pokazuju značajno smanjenje broja korisnika te vrste pomoći**, za 1.568 primatelja, odnosno za 16,91%. Po učestalosti korištenja socijalnih prava u 2017. slijedi doplatka za pomoć i njegu, koji je dodijeljen 8.312 puta te zajamčena minimalna naknada koja je isplaćena 6.733 puta. Jednak obrazac prisutan je i u 2018. pri čemu je korištenje doplatka za pomoć i njegu poraslo za 3,18%, dok je broj korisnika zajamčene minimalne naknade manji za skoro 17%. **Načelno je u 2018. zamjetan pad učestalosti korištenja većine prava iz sustava socijalne skrbi u odnosu na 2017. god.**

Najčešće korišteno pravo iz sustava socijalne skrbi u prosincu 2017. god. na području Grada Zagreba bila je jednokratna naknada – 9.274 korisnika primilo je 12.792 naknade. Udio nezaposlenih radno sposobnih osoba, korisnika zajamčene minimalne naknade bio je 2017. godine nešto veći u Zagrebu, nego na razini države

gdje te godine iznosi 48,1%. Najveći broj korisnika zajamčene minimalne naknade i jednokratne naknade bio je zabilježen u područnim uredima Peščenica, Dubrava i Susedgrad. U odnosu na prosinac 2017. godine, u istom razdoblju 2018. godine broj korisnika zajamčene minimalne naknade manji je za 1.931 osobu (-16,9%), a prati ga i pad ukupno isplaćenih naknada od približno 13%.

S obzirom na kategorije prava socijalne skrbi koje se financiraju iz proračuna Grada Zagreba, najčešće je korišteno pravo na besplatnu mjesečnu/godišnju pokaznu kartu. Zamjetan je kontinuirani pad u korištenju tog prava te je 2018. na godišnjoj razini bilo 8.777 manje korisnika u odnosu na prethodnu, 2017. Uočeni trend prisutan je i u slučaju dodjele besplatnih pokaznih karata ZET-a za učenike i studente čiji su ukupni mjesečni prihodi po članu kućanstva jednaki ili manji od 2.000,00 kn. U 2017. godini odobreno je korištenje 11.062 besplatne pokazne karte ZET-a po toj osnovi, dok ih je u 2018. godini odobreno 8.497, odnosno 23% manje. Smanjenje korištenja toga prava očekivano je s obzirom na podatke koji govore o smanjenju evidentirane nezaposlenosti u Gradu tijekom navedenog razdoblja. I tijekom 2017. i 2018. registriran je znatan broj primatelja novčane pomoći umirovljenicima (uključujući i prigodne novčane pomoći povodom Božića i Uskrsa), međutim učestalost korištenja tih oblika pomoći blago se smanjuje. Općenito se može zaključiti da u odnosu na 2017., **u 2018. godini dolazi do smanjenja broja korisnika u većini kategorija pomoći**. Značajniji porast zamjetan je tek u kategoriji novčane pomoći korisnicima doplatka za pomoć i njegu i korisnicima osobne invalidnine (+7,36%).

Temeljem Uredbe o kriterijima, mjerilima i postupcima financiranja i ugovaranja programa i projekata od interesa za opće dobro koje provode udruge, gradonačelnik Grada Zagreba donio je 2015. godine Pravilnik o financiranju udruga iz Proračuna Grada Zagreba (Službeni glasnik Grada Zagreba 12/12, 24/16, 2/16, 7/18) unutar kojeg je definirano dvadeset područja prihvatljivih za financiranje projekata i aktivnosti.

Sveukupno je za programe/projekte udruga u 2016. godini putem Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom, Gradskog ureda za zdravstvo, Gradskog ureda za branitelje i Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i sport dodijeljeno 23.551.769,51 kn. Od 01. siječnja 2018. godine struktura ureda se nešto promijenila, tako je obrazovanje postalo zaseban ured, kao i kultura, a mladi i sport čine jedan ured. Ukupno financiranje iz tih kao i ostalih gore navedenih ureda koje nisu mijenjali svoje nazive u 2017. godini iznosi 28.783 142,37kn što je značajno povećanje od iznad 5 milijuna kuna odnosu na godinu prije. **U 2018 godini da je iznos dodatno povećan na 40.373.025,31 kn, dakle za još gotovo 12 milijuna kuna, što predstavlja povećanje od 28,70%.**

LITERATURA

1. Bassi, A. (2015). „Individualised” vs. „Personalised” services. Presentacija sa ESSE 2015: Personalization and social entrepreneurship. Bertinoro, 7-11, srpnja. 2015.
2. B.a.B.e. Budi aktivna. Budi emancipiran. (2018). Godišnje izvješće 2017. Dostupno na mrežnoj stranici: http://www.babe.hr/attach/_g/godisnji_izvjestaj_2017.pdf
3. Baturina, D. (2016). Utjecaj trećeg sektora na socio-ekonomski razvoj Republike Hrvatske. Doktorska disertacija. Zagreb: Pravni fakultet Zagreb
4. Baturina, D., Bežovan, G., Matančević, J. (2018). Challenges of third sector development in Croatia. Poglavlje prihvaćeno za objavljivanje. Social Issues, ICSD.
5. Bežovan, G., Matančević, J. & Baturina, D. (2016a). Socijalne inovacije kao doprinos jačanju socijalne kohezije i ublažavanju socijalne krize u europskim urbanim socijalnim programima. Revija za socijalnu politiku, 23(1), 61-80.
6. Bežovan, G., Matančević, J. & Baturina, D. (2016b). External and Internal barriers to Third Sector Development-Croatia. Working paper part of work package 5 “External and Internal barriers to Third Sector Development” of the research project entitled “Third Sector Impact.
7. Brandsen, T., Pestoff, V. (2006). Co-production, the third sector and the delivery of public services: An introduction. Public management review, 8(4), 493-501.
8. Dom DUGA Zagreb (2018). Godišnje izvješće o radu doma „DUGA - Zagreb” u 2017. god. Dostupno na mrežnoj stranici: <http://www.duga-zagreb.hr/wp/wp-content/uploads/2016/11/GodisnjeIzvjeseoRadu2017.pdf>
9. Državni zavod za statistiku (2017). Statističke informacije 2017. Dostupno na mrežnoj stranici DZS-a: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/StatInfo/pdf/StatInfo2017.pdf
10. Državni zavod za statistiku (2018a). Procjene stanovništva Republike Hrvatske u 2017. Priopćenje broj 7.1.3. Dostupno na mrežnim stranicama Državnog zavoda za statistiku: www.dzs.hr
11. Državni zavod za statistiku (2018b). Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske u 2017. Priopćenje broj 7.1.1. Dostupno na mrežnim stranicama Državnog zavoda za statistiku: www.dzs.hr
12. Državni zavod za statistiku (2018c). Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2017. Priopćenje broj 7.1.2. Dostupno na mrežnim stranicama Državnog zavoda za statistiku: www.dzs.hr
13. Državni zavod za statistiku (2018d). Bruto domaći proizvod za Republiku Hrvatsku, NKPS - 2. razina i županije u 2015. Priopćenje 12.1.3. Dostupno na mrežnim stranicama Državnog zavoda za statistiku: www.dzs.hr
14. Državni zavod za statistiku (2018e). Prosječne mjesečne neto i bruto plaće zaposlenih za prosinac 2017. Priopćenje broj 9.1.1/1. Dostupno na mrežnim stranicama Državnog zavoda za statistiku: www.dzs.hr
15. Državni zavod za statistiku (2018f). Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2017. Dostupno na mrežnoj stranici DZS-a: <https://www.dzs.hr/>
16. Duffy, S. (2010). The Future of Personalisation. Implications for welfare reform, The Centre for Welfare Reform.
17. ESPAD (2016). ESPAD Report 2015. – Results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs. Dostupno na mrežnoj stranici: http://www.espad.org/sites/espad.org/files/ESPAD_report_2015.pdf
18. European Association of Service Providers for Persons with Disabilities i Essl Foundation (2016). Social innovations in early childhood intervention. Dostupno na mrežnoj stranici: <http://www.easpd.eu/en/content/zero-project-analysis-social-innovations-early-childhood-intervention>
19. Europska komisija (2017). European pillar of social rights. Dostupno na mrežnoj stranici Europske komisije: https://ec.europa.eu/commission/priorities/deeper-and-fairer-economic-and-monetary-union/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_en
20. Europska komisija (2018a). Europski stup socijalnih prava. Dostupno na mrežnoj stranici Europske komisije: https://ec.europa.eu/commission/priorities/deeper-and-fairer-economic-and-monetary-union/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_hr
21. Europska komisija (2018b). Statement by President Juncker, Vice - President Dombrovskis and Commissioner Thyssen one year following its proclamation. Dostupno na mrežnoj stranici Europske komisije: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=9240&furtherNews=yes>
22. Europska komisija (2018c). European Social Policy Network (ESPN). Dostupno na mrežnoj stranici Europske komisije: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1135&langId=en>
23. Europska komisija (2018d). Partnership on Housing delivers guidance on state aid and a toolkit for affordable housing. Dostupno na mrežnoj stranici Europske komisije: <https://ec.europa.eu/futurium/en/housing/partnership-housing-delivers-guidance-state-aid-and-toolkit-affordable-housing>
24. Evers, A., Ewert, B. i Brandsen, T. (ur.), (2013). Social innovations for social cohesion-Transnational patterns and approaches from 20 European cities. Liege: Emes.
25. FEANTSA (2018). Second overview of housing exclusion in Europe 2017. Dostupno na mrežnoj stranici: https://www.feantsa.org/download/gb_housing-exclusion-report_complete_20178613899107250251219.pdf
26. Centar za žene žrtve rata – ROSA (2017). Psihosocijalna podrška za žrtve nasilja u obitelji i drugih oblika rodno utemeljenog nasilja. Dostupno na mrežnoj stranici CZZZR-a: <https://www.czzzr.hr/dokumenti/2017-prirucnik-psihosoc-podr-za-zrtve-nasilja.pdf>
27. Government Offices of Sweden (2018). Social Summit for Fair Jobs and Growth. Dostupno na mrežnoj stranici: <https://www.government.se/government-policy/social-summit-for-fair-jobs-and-growth>
28. Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom (2009). Mladi i sigurnost – osjećaju li se mladi sigurno u Gradu Zagrebu.
29. Gradski ured za strateško planiranje i razvoj Grada Zagreba, (2017). Razvojna strategija Grada Zagreba za razdoblje do 2020. godine.
30. Grad Zagreb (2017a). Akcijski plan Grada Zagreba za 2017. i 2018. za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma za razdoblje od 2013. do 2020. godine.
31. Grad Zagreb (2017b). Izvješće o radu gradonačelnika od 1. siječnja do 11. lipnja 2017. godine
32. Grad Zagreb (2017c). Pravidnik o uvjetima, kriterijima i postupcima za dodjelu potpora Grada Zagreba za samozapošljavanje. Dostupno na mrežnoj stranici Grada Zagreba: <http://www1.zagreb.hr/slglasnik/index.html#/?akt?godina=2017&broj=030&akt=EA1F7C1195969403C12580E60033420B>
33. Grad Zagreb (2017d). Izvješće o provedbi aktivnosti i mjera “Akcijskog plana Grada Zagreba za prevenciju i suzbijanje zlorabe droga te drugih oblika ovisnosti za razdoblje od 2014. do 2017. godine” za 2016. godinu. Dostupno na mrežnoj stranici Grada Zagreba: [http://web.zagreb.hr/Sjednice/2017/sjednice_skupstine_2017.nsf/0/C12581370033D600C125824800364D7F/\\$FILE/02%20IzvjeseoC5%A1%C4%87e.pdf](http://web.zagreb.hr/Sjednice/2017/sjednice_skupstine_2017.nsf/0/C12581370033D600C125824800364D7F/$FILE/02%20IzvjeseoC5%A1%C4%87e.pdf)
34. Grad Zagreb (2017e). Izvješće o provedbi mjera i aktivnosti za 2017. godinu iz akcijskog plana suzbijanja štetne uporabe alkohola u Gradu Zagrebu za razdoblje 2013.-2016.
35. Grad Zagreb (2018a). Izvješće o radu gradonačelnika od 12. lipnja do 31. prosinca 2017. godine
36. Grad Zagreb (2018b). Godišnji izvještaj o izvršenju proračuna Grada Zagreba za 2017. Zagreb: Grad Zagreb.
37. Grad Zagreb (2018c). Neto i bruto plaće. (Mjesečno priopćenje). Zagreb: Gradski ured za strateško planiranje i razvoj Grada, Odjel za statistiku.
38. Grad Zagreb (2018d). Izvješće akcijskog plana za 2017. Socijalnog plana Grada Zagreba 2014. – 2020. Dostupno na mrežnoj stranici Grada Zagreba: [http://web.zagreb.hr/Sjednice/2017/sjednice_skupstine_2017.nsf/0/C12581370033D600C1258288001FA7A0/\\$FILE/02%20IzvjeseoC5%A1%C4%87e.pdf](http://web.zagreb.hr/Sjednice/2017/sjednice_skupstine_2017.nsf/0/C12581370033D600C1258288001FA7A0/$FILE/02%20IzvjeseoC5%A1%C4%87e.pdf)
39. Halić, M. (2017.) Poticanje i unapređivanje zapošljavanja u Gradu Zagrebu. Dostupno na mrežnoj stranici: <https://hrcaak.srce.hr/file/284356>
40. HZJZ (2012). Ponašanje u vezi sa zdravljem u djece školske dobi 2009/2010. Dostupno na mrežnoj stranici Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo: https://hzjz.hr/wp-content/uploads/2013/11/HBSC_10.pdf
41. Hrvatski zavod za javno zdravstvo (2018a). Izvješće o osobama liječenim zbog zlorabe psihoaktivnih droga u Hrvatskoj u 2017.
42. Hrvatski zavod za javno zdravstvo (2018b). Izvješće o umrlih osobama u Hrvatskoj u 2017. godini.
43. Hrvatski zavod za javno zdravstvo (2018c). Hrvatski zdravstveno-statistički ljetopis za 2017. godinu.
44. HZJZ i Nastavni zavod za javno zdravstvo „Dr. Andrija Štampar” – Služba za javno zdravstvo (2018). Izvješće o osobama s invaliditetom u RH.
45. Hrvatski zavod za zapošljavanje (2018). Godišnjak 2017. Dostupno na mrežnoj stranici HZZ-a: http://staro.hzz.hr/UserDocImages/HZZ_Godisnjak_2017.pdf
46. HM Government (2007). Putting People First. A shared vision and commitment to the transformation of Adult Social Care. Dostupno na mrežnoj stranici: https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20130104175839/http://www.dh.gov.uk/en/Publicationsandstatistics/Publications/PublicationsPolicyAndGuidance/DH_081118
47. Matančević, J. (2014). Obilježja modela kombinirane socijalne politike u pružanju socijalnih usluga u Hrvatskoj. (doktorski rad) Zagreb: Pravni fakultet, Sveučilište u Zagrebu.
48. Matijaš, T., Bulić, D. i Kralj, T. (2019). Tematski pristup u ranoj intervenciji u djetinjstvu. Medicina Fuminensis, 55 (1), 16-23.
49. Matijević, V. i Marunica Karšaj, J. (2015). Neurozlično dijete. Fizikalna i rehabilitacijska medicina, 27(1-2), 133-142.
50. Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (2018). Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2017. do 2022. godine. Dostupno na mrežnoj stranici MDMOSP-a: <https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocImages/arhiva/preuzimanje/dokumenti/Nacionalna%20strategija%20zastite%20od%20nasilja%20u%20obitelji%20za%20razdoblje%20do%202017.%20do%202022.%20godine.pdf>
51. Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (2018). Godišnje statističko izvješće o pravima socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj u 2017. godini. Dostupno na mrežnoj stranici MDMOSP-a: <https://mdmosp.gov.hr/pristup-informacijama/statisticka-izvjesca-1765/statisticka-izvjesca-za-2017-godinu/4505>
52. Mladenov, T., Owens, J., Cribb, A. (2015). Personalisation in disability services and healthcare: A critical comparative analysis. Critical Social Policy, 35(3), 307-326.
53. Morris, A. (2012). Social Housing and Social Problems. International Encyclopaedia of Housing and Home, 6, 395-400.
54. MUP (2018). Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2017. godini. Dostupno na mrežnoj stranici: <https://www.mup.hr/public/documents/Statistika/Statistika%20pregled%20temeljnih%20sigurnosnih%20pokazatelja%20i%20rezultata%20rada%20u%202017.%20godini.pdf>
55. MUP (2018). Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2018. godini. Dostupno na mrežnoj stranici: <https://mup.gov.hr/UserDocImages/statistika/2018/Statistika%20pregled%20temeljnih%20sigurnosnih%20pokazatelja%20i%20rezultata%20rada%20u%202018.%20godini.pdf>
56. Mustersed, S. i Ostendorf, W. (2012). Social Mix in Western Countries. International Encyclopaedia of Housing and Home, 6, 469-472.
57. Nastavni zavod za javno zdravstvo Dr. Andrija Štampar (2018). Zdravstveno-statistički ljetopis Grada Zagreba za 2017. godinu.
58. Ovršni zakon, Narodne novine 112/12, 25/13, 93/14, 55/16, 73/17.
59. Padovan, N., Kuvac Kraljević, J., Matić, A. (2015). Važnost prevencije i intervencije u logopedskom radu. Priručnik za prepoznavanje i obrazovanje djece s jezičnim teškoćama. Čakovec: ACT PRINTLAB.
60. Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova (2018). Izvješće o radu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova. Dostupno na mrežnoj stranici: https://www.prs.hr/attachments/article/2645/IzvjeseoC5%A1%C4%87e%20o%20radu%20Pravobraniteljice%20za%20ravnopravnost%20spolova%20za%202018.%20godinu_-__.pdf
61. Social Care Institute for Excellence (2012). Personalisation – making it happen: the social worker’s perspective. Dostupno na mrežnoj stranici SCIE-a: <https://www.scie.org.uk/personalisation/practice/social-workers/making-it-happen>
62. Verschuere, B., Brandsen, T., & Pestoff, V. (2012). Co-production: The state of the art in research and the future agenda. Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations, 23(4), 1083-1101.
63. Vlada Republike Hrvatske (2012). Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020.godine. Dostupno na mrežnoj stranici: <https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocImages/arhiva/images/pdf/Nacionalna%20strategija%20za%20ukljuju%20C4%8Divanje%20Roma%202013.-2020.pdf>
64. Zakon o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti (2017). Narodne novine 16/17.
65. Zakon o socijalnoj skrbi, Narodne novine, 57/2011.
66. Zakon o socijalnoj skrbi, Narodne novine, 157/2013, 152/2014, 99/2015, 52/2016, 16/2017, 130/2017.
67. Ženska soba (2018). Godišnji izvještaj 2017. Dostupno na mrežnoj stranici: <http://www.zenskasoba.hr/docs/ZENSKASOBA2017HR%20FINAL.pdf>
68. Ženska soba (2010). Organizacije civilnog društva koje pružaju specijalizirane servise ženama žrtvama nasilja kao ključni akteri u procesu demokratizacije društva. Dostupno na mrežnoj stranici: http://www.zenskasoba.hr/docs/OCD_i_kljucni_akteri.pdf

